

VIDOVI, RODOVI I SLUŽBE U OPŠTENARODNOM ODBRAMBENOM RATU

U ovom broju „Vojnog dela” nastavljamo razgovor o koncepciji opštenarodnog odbrambenog rata. U razgovoru učestvuju: admiral Mate Jerković, general-pukovnik Rajko Tanasković, general-potpukovnik Milorad Janković, general-majori Dušan Ćorković, Stevan Bikić, Milivoj Gluhak, Miloš Manojlović i Dušan Brstina, pukovnik Mihajlo Vučinić i potpukovnik Dušan Smoljenović.

Dušan SMOLJENVIĆ

Ovo je treći razgovor o koncepciji opštenarodnog odbrambenog rata koji organizuje i vodi redakcija časopisa „Vojno delo”. Kao što znate, u prethodnim diskusijama, u prvoj, bilo je uglavnom reči o društveno-političkim osnovama i sadržaju koncepcije, a u drugoj, o principima i načinima dejstava naših oružanih snaga, tj. o njihovoj strategijsko-operativnoj upotrebi. Cilj ove diskusije, treće po redu, jeste da se na bazi osnovnih stavova koncepcije, naših materijalnih mogućnosti i karakteristika našeg ratišta, kao i na osnovu vaših ličnih mišljenja, napravi korak dalje, pre svega, u detaljnijem i konkretnijem sagledavanju teorijskih i praktičnih problema dalje izgradnje i upotrebe naših oružanih snaga, i u vezi s tim, usaglašavanje naših doktrinarnih stavova sa duhom koncepcije.

Mislim da naš razgovor treba da obuhvati dve osnovne oblasti problema, prvu: dimenzioniranje ili, kako kibernetičari kažu, modeliranje naših oružanih snaga, tj. kako naći najpovoljniji odnos, proporcije, između pojedinih elemenata oružanih snaga, koji su to kriteriji za dimenzioniranje oružanih snaga; operativne i teritorijalne komponente i u okviru ovih komponenata koji su kriteriji za dimenzioniranje pojedinih vidova, rodova i službi.

Kako za novac, koji će nam društvo staviti na raspolaganje u narednim godinama, izgraditi optimalne i najefikasnije oružane snage za naše ratište.

Dakle, ovaj deo razgovora treba da da osnove, bazu, opšte okvire, na osnovu kojih se može preći na konkretnije sagledavanje

mesta, zadatka i uloge vidova, rodova i službi u okviru koncepcije opštenarodne odbrane, što treba da čini drugu oblast ove diskusije. Bilo bi poželjno da odgovori na pitanja obuhvate ono što je novo, aktuelno i primarno.

Rajko TANASKOVIĆ

Pitanja o kojima raspravljamo imaju za nas izuzetan i teorijski i praktični značaj. Rekao bih, čak, da je veličina oružanih snaga i njihova organizacijska struktura jedno od najvažnijih doktrinarnih pitanja za svaku zemlju. To je, u stvari, podjednako značajno pitanje i za politiku i za strategiju. Za politiku pre svega, s obzirom da zadatke strategiji postavlja politika.

Pridružujući se diskusiji nastojaću da što preciznije izrazim svoje misli o tome: koji politički, ekonomski, vojni i neki drugi faktori imaju presudan uticaj na određivanje veličine oružanih snaga i na njihovu organizacionu strukturu, što će reći i na međusobni kvalitativni i kvantitativni odnos vidova, u strukturi oružanih snaga.

Kad govorim o oružanim snagama onda ih uzimam u njihovom savremenom značenju, tj. polazimo od toga da u sastav oružanih snaga ne ulazi samo i isključivo operativna armija,¹ već i druge snage koje se, na ovaj ili onaj način, organizuju i pripremaju za rat, i koje, zavisno od toga kojoj zemlji pripadaju, imaju ili se predviđa da će imati, sasvim konkretne organizacione oblike i nazive.

Ovom prilikom neću da ulazim u pitanja veličine i međusobnih odnosa (kvalitativnih i kvantitativnih) raznih komponenti oružanih snaga, ali želim da ukažem na jednu činjenicu, koja bezuslovno mora biti prisutna kad se razmatraju problemi o kojima mi danas ovde govorimo. Radi se, zapravo, o sledećem. Svaka zemlja čije oružane snage ne sačinjava samo operativna armija, mora, pre utvrđivanja i veličine i međusobnih odnosa vidova u operativnoj armiji, da utvrdi veličinu svake komponente oružanih snaga i njihov odnos u strukturi oružanih snaga. Bez toga veoma je teško sprovesti perspektivno planiranje razvoja i izgradnje, ne samo operativne armije, već oružanih snaga u celini. Bez realnog perspektivnog planiranja oružanih snaga (svih komponenti), nije moguće napraviti ni optimalne planove odbrane, tj. planirati odbranu zemlje. To pitanje nije samo praktične prirode i nije od interesa samo za nas. Naprotiv! Pitanja veličine i ustrojstva oružanih snaga imaju u savremenom svetu principijelan teorijski značaj i predstavljaju jednu od glavnih preokupacija vojnih i drugih teoretičara širom sveta. Naravno, ti problemi više okupiraju vlade i generalštabove onih zemalja koje su prihvatile doktrinu odbrambenog rata, jer upravo samo takva doktrina i implicira stvaranje oružanih snaga,

¹ Naziv: „Operativna armija” je naš. Međutim, on je za teoriju irelevantan i uslovan. Postoje za tu komponentu oružanih snaga i drugi nazivi, kao na primer: redovna vojska, regularna armija, stajaća vojska, kadrovska armija i sl.

u čijoj će osnovi ležati naoružan narod — narod obuhvaćen, naravno, kroz sasvim konkretne organizacione forme. Za agresora je situacija u tom pogledu „jednostavnija”. Njemu, baš zato što ne namerava da vodi rat na svojoj teritoriji, osim eventualno protiv desanata i sličnih „ubacivanja”, nije ni potrebno da se u koncipiranju svojih oružanih snaga mnogo „udaljava” od operativne armije. Ovo, razume se, važi kad su u pitanju svetske vojne super sile, dok je situacija za države koje to nisu, a pripadaju antagonističkim vojnim blokovima i savezima, kvalitetno drukčija. Razlika proizilazi iz različitih geografskih, ekonomskih i, pre svega, političkih pozicija tih zemalja, a njihove pozicije zavise od vodećih blokovskih sila. Naime, ni supersile ne mogu danas sa sigurnošću računati da se budući rat neće voditi i na njihovim teritorijama, i to ne samo upotrebom raketnog i nuklearnog oružja, već i kopnenih snaga protivnika. Što se, pak, drugih zemalja tiče one moraju računati sa ratom na sopstvenoj teritoriji. Konačno, jedan od razloga (svakako ne glavni) radi kojih supersile nastoje da što veći broj zemalja uvuku u političke saveze i vojne blokove, sastoji se u tome da rat što više udalje, i vremenski i prostorno, od sopstvenih državnih granica. Prema tome, svako je danas, sa svog aspekta, prinuđen da rešava pitanje oružanih snaga na znatno širem planu i mnogo kompleksnije nego što je to bilo između dva rata, i neposredno posle drugog svetskog rata.

Dušan SMOLJENović

Za nas je ovde interesantno od kojih faktora zavisi veličina oružanih snaga, organizacijska struktura, odnos vidova i rodova.

Rajko TANASKović

Da vidimo, ukratko, i to u najopštijim crtama, od kojih faktora zavisi veličina oružanih snaga i njena organizacijska struktura, kao međusobni odnos vidova, pre svega u operativnoj armiji. Najveću samo one koje smatram da su najvažniji.

Prvo, opšta ekonomska moć zemlje, konkretna i potencijalna, ispoljava, svakako, jedan od presudnih uticaja na veličinu oružanih snaga i na njihov sastav. Što je jedna zemlja u privrednom, naročito industrijskom pogledu razvijenija i samostalnija, što je bogatija, i njene su mogućnosti za stvaranje adekvatnih oružanih snaga veće, i obrnuto. Tako je to bilo od kad postoje vojske i ratovi, a tako je i danas. Faktor „ekonomika” dobija u savremenim uslovima još veći značaj jer je cena koštanja oružanih snaga (koje se stvaraju u eri nuklearne i raketne tehnike) neuporediva sa cenom armija iz perioda konvencionalnog naoružanja i opreme. Međutim, kad kažem da veličina armije zavisi od snage ekonomike, to nikako ne znači da i siromašnije zemlje, zemlje sa slabijom ekonomikom, ne mogu imati veoma savremene i relativno jake oružane snage. To je sasvim

moгуće ali pod uslovom da ih neko drugi naoružava, oprema i izdržava — uz sve posledice koje iz toga (na planu samostalnosti i nezavisnosti zemlje) proizilaze ili da se vlastita ekonomika zemlje napregne na račun oružanih snaga, a da se sve drugo zapostavi. Ovakva orijentacija donosi sobom posledice, socijalne, političke i dr. Prema tome, teorijska, i ne samo teorijska, analiza ekonomske moći treba, bezuslovno, da prethodi odlukama o tome kolike i kakve oružane snage može jedna zemlja da ima u miru i ratu. Pri tome treba poći od činjenice da se oružane snage u ratu troše, a to znači da treba računati sa, tako reći, permanentnim procesom njihovog obnavljanja.

Drugo, ratna doktrina ispoljava vanredno snažan uticaj i na veličinu i na strukturu oružanih snaga. Zemlja čija ratna doktrina implicira osvajanje tuđih teritorija, osvajački rat, agresivju i ofanzivnu strategiju od prvih ratnih dana, posebnu pažnju posvećuje stvaranju i izgradnji oružanih snaga koje će u potpunosti odgovoriti svim političkim i stratejskim zadacima takve doktrine. Prednost se, naravno, daje izrazito ofanzivnim snagama, u prvom redu nuklearnom i raketnom oružju, vazduhoplovstvu, vazдушnim i pomorskim desantima i oklopnim snagama. Klasične pešadije nema ili je zanemarena, a ofanzivni vidovi i rodovi oružanih snaga svrstani su u krupne stratejske i operativne formacije, koje su, u pogledu uvežbanosti, opremljenosti i mehanizma komandovanja osposobljene za duža samostalna dejstva na tuđim teritorijama. Znači, prednost se daje operativnoj armiji — ofanzivnim snagama, što nikako ne znači da su druge komponente oružanih snaga potcenjene i da su „u senci“ operativne armije. Naprotiv, velik značaj pridaje se razvijanju svih struktura PVO, nuklearne i druge zaštite, ali, za realizaciju takve doktrine teritorijalna vojska ili se uopšte ne stvara ili je veoma slabo razvijena.

Mada ne postoje univerzalni modeli i šabloni međusobnog odnosa i zastupljenosti vidova u oružanim snagama, ipak se jasno uočava da u strukturi oružanih snaga zemalja, čija je ratna doktrina ofanzivna, osnovu čine: vazduhoplovstvo, nuklearne snage i oklopne jedinice. Znači, prednost imaju oni rodovi i vidovi koji su izraziti predstavnici ofanzivne moći. Što se, pak, tiče proporcionalne zastupljenosti pojedinih vidova vojske u oružanim snagama ili rodova u pojedinim formacijama, to je već stvar konkretnih proračuna. Međutim, kod određivanja tih odnosa teži se maksimalnom iskorišćavanju pozitivnih borbenih osobina svakog vida i roda oružanih snaga u združenom boju i operaciji, a na drugoj strani teži se svodenju na minimum ili potpunom eliminisanju negativnih osobenosti, takođe svakog roda i vida oružanih snaga.

Zemlja čija je ratna doktrina odbrambena, koja nema drugih pretenzija i ciljeva osim odbrane svoje slobode i nezavisnosti, mora drugačije strukturirati svoje oružane snage. Naime, tu je izlišan svaki razgovor o tome koja je komponenta oružanih snaga glavna, a koja sporedna. Sama priroda i unutrašnja logika doktrine opšte-narodne odbrane je takva da isključuje prethodno „rangiranje“ delova oružanih snaga na glavne i pomoćne. U ratu gde su obrti u

situacijama česti, a promene nagle, može se dogoditi da se uloge pojedinih komponenti oružanih snaga menjaju, u tom smislu što će u jednoj etapi rata, na nekom vojištu ili pravcu glavnu ulogu imati, recimo operativna vojska, dok će u drugom slučaju ta uloga pripasti teritorijalnoj odbrani, itd. Za strategiju opštenarodnog odbrambenog rata primarno je utvrditi veličinu oružanih snaga, njihovu strukturu i međusobni odnos, imajući u vidu upravo bitne karakteristike takvog rata, a to su: dugotrajan i iscrpljujući rat na sopstvenoj teritoriji, oslonac na vlastite snage i izvore snabdevanja, relativna inferiornost u tehničkim sredstvima, ali i apsolutna superiornost u ljudskom potencijalu u odnosu na agresora, pravedni ciljevi borbe, brutalnost i beskrupuloznost agresora i dr. Za uspešno vođenje takvog rata nije neophodna glomazna operativna armija, što se njene veličine tiče. Ali zato ona mora biti naoružana i opremljena najsavremenijom tehnikom, besprekorno obučena i uvežbana, moralno-politički čvrsta i monolitna, i što je naročito važno, ona mora biti veoma fleksibilna — sposobna prilagođavanju i promena, a da se pri tome ne naruši njena udarna snaga i borbena gotovost. Ona bezuslovno mora takva da bude zbog strategijskog zadatka koji izvršava: slamanje snaga napadača i stvaranje uslova za uspešno dejstvo snaga teritorijalne odbrane i za progresivno narastanje svih snaga narodne odbrane na celom ratištu. Prema tome, strategija narodne odbrane ne zahteva takvu operativnu armiju koja će u prvoj etapi rata preuzeti strategijsku inicijativu u svoje ruke, armiju koja će izvesti „bitku časti”, već operativne snage sposobne da sinhronizovanim dejstvima i usklađenim sadejstvom na svim drugim komponentama oružanih snaga obezbede uspešno vođenje i pobedonosan završetak rata. Na drugoj strani, strategija opštenarodne odbrane zahteva postojanje veoma snažne (i po broju i po kvalitetu) teritorijalne vojske, organizaciono oblikovane u formacijske jedinice različite jačine i sastave, kao i onih snaga čiji se otpor agresoru ne ispoljava kroz forme oružane borbe. Potrebno je, znači, ceo narod pripremiti i organizovati za borbu i otpor. Sama činjenica da se ovde radi o jednoj komponenti oružanih snaga koja obuhvata ceo narod (ne u bukvalnom smislu) jasno pokazuje od kolikog je značaja za realizaciju doktrine opštenarodne odbrane postojanje masovne, dobro organizovane, solidno opremljene i na adekvatan način obučene teritorijalne vojske. Ako ona nije takva neće moći uspešno da odgovori svom zadatku. Što se unutrašnje strukture teritorijalne vojske tiče i zastupljenosti pojedinih rodova vojske u njoj, ne postoje nikakvi univerzalni šabloni. Međutim, zbog karaktera rata, o čemu je već bilo govora, u unutrašnjoj strukturi teritorijalnih jedinica preovladavaće, verovatno, pešadija, a od naoružanja i opreme masovno treba da bude zastupljeno automatsko oružje, protivoklopna oruđa i savremena sredstva izviđanja i veze (radio-stanice) i sredstava ABHO zaštite.

Dušan SMOLJENVIĆ

Zašto baš pešadija?

Zato što ona predstavlja ogroman ljudski potencijal, što je prilagodljivija od svih drugih rodova vojske, najžilavija je i najmanje „ranjiva“, brzo se obnavlja, relativno je jevtina, može dugo uspešno da se bori, i to u svim uslovima vremena i prostora. A to je, upravo, ono što zahteva doktrina opštenarodne odbrane.

Dušan SMOLJENOVIC

U nas ima drugova, pa i pisaca, koji su u dilemi o tome da li je bolje imati masovniju teritorijalnu vojsku a slabije naoružanu ili obrnuto. Mislím da je značajno reći nešto i o tome u kojoj meri zemljište utiče na struktuiranje oružanih snaga, jer različito zemljište i druge specifičnosti uslovljavaju veličinu, pre svega, rodova i nameću različita organizacijska rešenja.

Rajko TANASKOVIĆ

U teoriji postoje dileme o tome da li je bolje imati masovniju teritorijalnu vojsku a slabije naoružanu ili obrnuto. Najbolje je, naravno, ako je teritorijalna vojska i masovna i dobro naoružana. Međutim, pošto je to teško ostvariti biće, verovatno, najbolje imati masovnu teritorijalnu vojsku, čiji jedan deo (koliki to zavisi od materijalnih mogućnosti) treba da bude naoružan i opremljen naj-savremenijom ratnom tehnikom, dok drugi — svakako već; deo, treba naoružati i opremiti sa onim sa čim se momentano raspolaze i sa čime se u razvoju tih snaga može u perspektivi realno računati. Dakle, poznata postavka Klauzevica da je za strategiju važan broj divizija, a ne kakve su one, ne može se danas održati, čak ni kad je u pitanju veoma masovna teritorijalna vojska. Za strategiju opštenarodne odbrane važno je i kolika je i kakva je vojska, odnosno jedinice.

Treće, karakter ratišta nema mnogo uticaja na veličinu oružanih snaga, ali zato orografski i hidrografski sklop zemljišta igra veoma značajnu ulogu u struktuiranju oružanih snaga, posebno kad je reč o operativnoj armiji. I tu ne može biti šablonskih rešenja. Različite prilike uslovljavaju i razna organizacijska rešenja. Tako, na primer, ako je ratište jedne zemlje pretežno ravničasto i sa razvijenom komunikacijskom mrežom, onda se prednost daje onim vidovima oružanih snaga i rodovima vojske čija je efikasnost najveća upravo na takvom zemljištu. To je svakako kopnena vojska, a što se rodova u njenom sastavu tiče to su motostreljačke i oklopne jedinice. Kad je reč o vazduhoplovstvu karakter zemljišta je manje-više irelevantan, mada nije potpuno bez uticaja, naročito u pogledu aerodromske mreže i druge infrastrukture. Međutim, veličina i sastav vazduhoplovstva ipak zavisi od finansijskih sredstava, a ne od karaktera zemljišta.

Pošto je ravničasto zemljište pogodno za vazdušne desante to u strukturi oružanih snaga (i teritorijalne i operativne vojske) treba imati odgovarajući broj jedinica posebno opremljenih za protivdesantnu odbranu, naročito važnih rejona. To su, pre svega, brzo pokretne — oklopne i mehanizovane jedinice, ali isto tako i lake pešadijske divizije i brigade, mada svaka jedinica, i to svakog vida i roda, treba da se osposobi za borbu protiv vazdušnih desanata. Za uspešna dejstva na ravničastom zemljištu poseban značaj ima: zaprečavanje, rušenje, miniranje i maskiranje, a s tim u vezi i formiranje respektivnih inženjerskih jedinica, i u operativnoj i u teritorijalnoj vojsci, bez obzira što u savremenom ratu jedinice svih rodova, posebno pešadijske, treba da budu osposobljene za tzv. inženjerske zadatke. Inženjerskim jedinicama, u uslovima rata na ravničastom zemljištu, pripada posebna uloga zato što su jedino one u mogućnosti da izvršavaju složene zadatke inženjerskog obezbeđenja borbenih dejstava. Samo one mogu imati visokokvalifikovane stručnjake i vrhunsku tehniku. Doduše teorijski gledano to mogu da imaju i drugi rodovi, recimo pešadija, ali je potpuno jasno da u praksi nije moguće obezbediti da svaki rod vojske ima podjednak broj inženjerskih stručnjaka i mašina.

Uzmimo sad drugi slučaj: brdsko-planinsko zemljište. Da vidimo kako ono utiče na strukturu oružanih snaga i na odnose među rodovima vojske, u smislu njihove brojne zastupljenosti u oružanim snagama i združenim jedinicama. Valja naglasiti, pre svega, da se na brdsko-planinskom zemljištu najuspešnije bori pešadija i da upravo jedino za nju ne postoji nepristupačan teren, pod uslovom, naravno, da su jedinice opremljene i obučene za dejstva na takvom terenu. Prema tome, sa aspekta karaktera zemljišta, u ovim uslovima, ako se treba odlučiti koji će rod vojske: oklopne ili pešadijske jedinice biti procentualno više zastupljen — onda je sasvim jasno da izrazitu prednost ima pešadija. To čak i u uslovima da je zemlja, što se ekonomike tiče, u mogućnosti da formira i izdržava krupne oklopne snage.

Na planinskom, a i na brdskom zemljištu, naročito ako je ono pokriveno i ispresecano jarugama, klisurama i rečnim tokovima — oklopne i motorizovane jedinice ne dolaze do izražaja, bez obzira da li su vozila sa gusenicama ili točkovima. Prema iskustvima sa nekih vežbi i ratnih igara borbeni efekti, tj. vatrena moć oklopne divizije, čije se dejstvo svodi na samo jednu komunikaciju, smanjuje se čak i za 60% od njenih optimalnih mogućnosti. Iz ovoga ne bi, naravno, trebalo izvlačiti zaključak da zemlja koja obiluje brdima i planinama ne treba da ima i oklopne jedinice. Imaće ih, svakako, ali samo u onom broju i na onim delovima ratišta gde će one biti najefikasnije. I baš zato što na ratištu pretežno brdsko-planinskog karaktera prednost ima pešadija, oklopne jedinice mogu i treba da budu snabdevene vrhunskom tehnikom, jer su u strukturi armije zastupljene u malom procentu.

Za određivanje broja i veličine ostalih rodova vojske u strukturi armije karakter zemljišta je manje-više irelevantan, osim kad je reč o artiljeriji sa motornom vučom. Za nju važi sve ono što

je rečeno o oklopnim jedinicama, osim u pogledu brojne zastupljenosti artiljerije u združenim jedinicama. Naime, artiljerija je još uvek respektivan predstavnik vatrene moći KoV-a, a snažne vatre niko ne želi da se odrekne, bez obzira na karakter ratišta, što znači da i u uslovima brdsko-planinskog zemljišta artiljerija treba, u strukturi oružanih snaga, naročito operativne armije, da bude masovnije zastupljena od oklopnih jedinica, a manje od pešadije. Nije, naravno, potrebno posebno dokazivati da i artiljerijska oruđa i njihov transport — vuča, mora da odgovaraju karakteru zemljišta.

Pored ovih postoje, svakako, i drugi činioci od manjeg ili većeg značaja i uticaja na struktuiranje oružanih snaga i na procenat zastupljenosti pojedinih rodova vojske u taktičkim i združenim jedinicama. Ovo o čemu sam uopšteno govorio, kao i velik broj pitanja iz ove oblasti o kojima nije ovog puta bilo reći, — sve to zaslužuje dublju i kompleksniju teorijsku razradu, i predstavlja, bez sumnje, zahvalnu tematiku za „Vojno delo“.

Mihajlo VUČINIĆ

Kada razmatramo faktore koji bitno utiču na dimenzioniranje oružanih snaga, proporcije i odnose operativne i teritorijalne komponente, odnosno vidova, rodova i službi ne bismo smeli gubiti iz vida prirodu, fizionomiju i karakter savremene agresije i rata, kao i mogućnosti i način dejstva oružanih snaga agresora. Sve to bitno utiče na to kakve treba da budu naše oružane snage i neposredno diktira određene principe, mere i postupke u odbrani zemlje.

Dušan SMOLJENVIĆ

Rekli ste da pešadija treba da predstavlja osnov kopnene vojske. Zato postavljam pitanje: kakva pešadija? Pitanje postavljam stoga što smatram da mi treba da izgrađujemo takvu pešadiju koja će predstavljati integraciju svih vrsta jedinica. Dakle, ne pešadiju kakvu smo imali do sada, nego pešadiju koja će u narednih nekoliko godina, u jednom perspektivnom planu predstavljati, u stvari, počev od voda ili čete, integraciju pešaka, artiljeraca, inžinjeraca i ostalih. Ova postavka polazi od toga što ne možemo izgraditi tako brojne oklopne snage koje bi mogle parirati brojnim oklopnim snagama agresora, nego da možemo izgraditi takve pešadijske snage koja će biti u stanju da se suprotstavi toj osnovnoj opasnosti na zemlji, a koja proizilazi iz strukture oružanih snaga potencijalnog neprijatelja.

Dakle, u nemogućnosti da imamo brojne oklopne snage, mislim da se možemo orijentisati na takvu pešadiju, koja će biti u prvom redu sposobna da vodi borbu protiv tenkova, da vešto izvodi manevre, da se sama može štiti od napada aviona i helikoptera koji dejstvuju sa malih visina i da se lako može „prelivati“ iz operativne armije u jedinice teritorijalne odbrane i obrnuto. Mislim da je pitanje u osnovi jasno.

Jasno mi je. Pokušaću da objasnim na kakvu sam pešadiju mislio, kakva ona treba da bude.

Za mene, van svake sumnje i van svake diskusije, za naše uslove, za realizaciju koncepcije opštenarodne odbrane, kopnena vojska ima prednost, a u okviru kopnene vojske pešadija. Nisam mislio na pešadiju klasičnog tipa, pa čak ni na pešadiju kakvu smo imali prvih deset godina posle II svetskog rata i kakva još postoji, i to ne samo u nas, već i u armijama drugih zemalja.

Mislim, pre svega, na savremenu pešadiju, čija savremenost treba da se ogleda u adekvatnom naoružanju i drugoj tehničkoj opremi, tj. da bude tako naoružana i opremljena da se može uspešno suprotstaviti agresoru, čije su snage već odavno prestale da budu onakve kakve su bile u II svetskom ratu i u prvim posleratnim godinama. Znači, treba se uspešno suprotstaviti agresoru koji će nastupati sa savremenom tehnikom. Da budem još konkretniji, ja ne mislim da naša pešadija, i da uopšte savremena pešadija (ne samo naša), može danas da zameni bilo koji drugi rod vojske. Ona ne može zameniti artiljeriju, oklopne jedinice, ABH i dr. Ali zato pešadijske jedinice, naročito one združeneog sastava, moraju biti tako opremljene i naoružane da se mogu uspešno suprotstaviti jednom savremenom agresoru koji će nastupati sa oklopnim formacijama i upotrebljavati i druga sredstva koja mu omogućavaju brze manevre — prenošenje dejstava sa jednog pravca na drugi, sa jednog dela frota na drugi, itd.

Pitanje je, međutim, da li baš za naše uslove, s obzirom na karakter ratišta, treba previše insistirati na protivoklopnoj tehnici kod pešadije. Svakako da će naoružanje naše pešadije, onih pešadijskih jedinica koje će po početnom operacijskom i ratnom planu imati zadatak da se bore na prostorima gde oklopne snage agresora mogu maksimalno da dođu do izražaja, biti, pre svega, protivoklopno. Međutim, za jedinice koje će izvoditi borbena dejstva u drugim terenskim uslovima, na zemljištu na kome oklopna tehnika neprijatelja ne može doći do svog izražaja — problem njihovog naoružanja protivtenkovskim sredstvima javlja se u drukčijem obliku.

Jedinice koje će, recimo, dejstvovati u zonama gde dominira izrazito brdsko-planinsko zemljište, na primer, uglavnom od Save i Dunava i dalje na jug, treba (na račun masovne protivoklopne tehnike) opremiti i naoružati masovnijim i efikasnijim sredstvima PVO, inženjerskom tehnikom, ABH-sredstvima, automatskim i poluautomatskim oružjem. Dakle, naoružanjem, kojim će se pešadija uspešno suprotstaviti, pre svega, vazdušnodesantnim jedinicama i avijaciji neprijatelja. Mislim da upravo te snage agresora predstavljaju najveću opasnost na našem ratištu.

Treba, naravno, dobro „izvagati“ koja i kakva oprema i naoružanje odgovaraju pešadiji, s obzirom na konkretne uslove pravca i vojišta na kome će dejstvovati, vodeći računa da se i to menja.

Iz ovoga može da usledi i jedan drugi zaključak: da, recimo, formacije naših pešadijskih jedinica (i lične i materijalne) ne mo-

raju da budu univerzalne. Smatram, naime, da bi trebalo da budu jako fleksibilne u tom smislu da se u pogledu organizacijske strukture i formacija jedinica još brže oslobađamo tradicionalnih šema i šablona. Ne mora, recimo, svaka pešadijska brigada ili puk da ima isto naoružanje i da bude u istom procentu zastupljeno u svim jedinicama.

Eto, na kakvu sam pešadiju mislio. Razume se da je ovako kako sada razgovaramo, bez čvrstih argumenata, bez egzaktnih proračuna, teško dokazati valjanost ove ili one teze. Međutim, celokupno naše dosadašnje iskustvo, razvoj naše armije, upućuje na zaključak da se, kada je u pitanju izgradnja i struktuiranje oružanih snaga i formacijski sastav jedinica, moramo više oslanjati na nauku, a i menjati neka tradicionalna shvatanja.

Dušan ČORKOVIĆ

Rekao bih nešto o jednom pitanju o kome je govorio general Tanasković. Kada se govori o mogućnostima oklopne divizije na brdsko-planinskom i uopšte na teško prolaznom zemljištu, važno je znati na što se njene mogućnosti svode, ako se nađe na jednoj komunikaciji. Ja se s tim slažem i isto tako mislim. Međutim, ne bi se smela izgubiti iz vida činjenica da armije koje se pretežno spremaju za ofanzivni ili tačnije rečeno agresivni rat imaju i takve brdske divizije i brigade, u čijem sastavu ima više oklopnih sredstava nego što su imale divizije poljskog tipa u II svetskom ratu. Današnje brdske divizije imaju od 90 do 130 tenkova. Ja smatram da mi treba da očekujemo takve divizije, i to na terenima, o kojima ste vi govorili — južno, dole. Jer de fakto, kostur ovih jedinica su oklopna borbena sredstva. Ove jedinice su upravo koncipirane za veliki broj pravaca na brdsko-planinskom zemljištu. Ove divizije i brigade mogu izvoditi ofanzivna i defanzivna dejstva. U vezi s tim postavljam pitanje: koje su to naše snage koje bi trebalo da vode borbu protivu tih jedinica? Drugo: mislim da mi na takvom zemljištu već posle određenog broja dana rata ne smemo da razmišljamo o defanzivi (o defanzivnim postupcima), već o ofanzivi jer je to na liniji naše doktrine odbrambenog rata — ofanzivnost. Znači, biti aktivan u odbrani. Sada se postavlja pitanje: čime biti ofanzivan protiv osnovnog borbenog dela u takvim formacijama?

Meni se čini, da je i za to potrebno odrediti izvesne dimenzije, proporcije i obim u okviru KoV, isto tako mislim da naše zdužene jedinice u svom sastavu treba da imaju jedan realno odmeren deo oklopnih borbenih sredstava koje jedino mogu izvoditi ofanzivna dejstva protivu takvog neprijatelja. Sada je tu u pitanju mera: da li su nam zato potrebni pukovi (veći ili manji) u svim divizijama. Mnogo toga rešavamo minom, testerom, zarušavanjem, ali su to defanzivna sredstva. A mi ipak ne možemo izvoditi ofanzivna dejstva protivu tenkova u tim brdskim divizijama ako nemamo određena sredstva. Ne mislim na izvođenje ofanzivnih dejstava sa nekim masiranjem krupnijih OJ na klasičan način, već na različite taktičke

postupke — bočna dejstva, na zaustavljanje, na uzimanje inicijative u određenoj situaciji, itd. U početnom periodu rata mi možemo biti prisiljeni na defanzivnost, ali u daljem toku to se ne sme dozvoliti.

U poslednjoj fazi našeg rata imali smo protivtenkovska sredstva: one engleske i američke „džon-bule“, imali smo zarobljene „pancer-fauste“ i protivtenkovske puške. Protiv sebe imali smo slabije tenkovske snage, ali su nam ipak brigade ostajale često na grebenima i padinama, a neprijatelj je defilovao komunikacijama. Nismo se mogli suprotstaviti ni manjim snagama. Pretpostavljam i verujem da će u budućem ratu agresor na našem prostoru imati više oklopnih borbenih sredstava — pre svega tenkova.

Dušan SMOLJENVIĆ

Ima mišljenja da naša pešadija treba da je takva da može uspešno kompenzirati tehničku superiornost eventualnog protivnika. U vezi s tim postavlja se i pitanje kakva je njena uloga i kolike su njene borbene mogućnosti u okviru operativne armije, partizanskih i teritorijalnih jedinica.

Milorad JANKOVIĆ

Kad je reč o odnosu vidova i rodova i o njihovom mestu, ulozi i mogućnostima u opštenarodnom ratu, onda je, i na prvi pogled jasno da težište mora biti na kopnenoj vojsci. Međutim, kad se govori o ulozi pešadije u okviru KoV onda prvo terminološki i sadržajno treba razdvojiti probleme kopnene vojske kao celine, pešadijskih združenih jedinica i pešadije kao roda. To su različite kategorije, svaka sa posebnom sadržinom.

Ja bih se zadržao više na problemima pešadije kao roda. Treba imati u vidu pešadiju kao rod u operativnim snagama, onda kao teritorijalne snage i to skoro isključivo pešadijskog sastava i one druge komponente teritorijalne odbrane i druge snage u pozadini a koje sutra mogu doći do izražaja u izvesnom smislu, samo kao pešadija. Ako se imaju u vidu sve navedene komponente: pešadija u operativnim jedinicama, pešadija u partizanskim i teritorijalnim snagama i drugi faktori u sistemu teritorijalne odbrane, onda se vidi obim snaga a iz toga proizilaze i odgovarajući problemi za svaku od tih kategorija, odnosno sav značaj postavljenog pitanja — o putevima modernizacije savremene pešadije.

Modernizacija pešadije, više-manje u svima, a posebno u velikim armijama odvija se u dva pravca: prvi, poboljšava se transport tako što se pešadija stavlja na vozila, oklopne transportere, u helikoptere ili se „olakšava“ tako da se može prebacivati avionima; i drugo, snabdeva se savremenijim oružjem, pre svega, automatskim sredstvima za protivoklopnu odbranu i jaču vatrenu podršku.

Naša nastojanja da modernizujemo pešadiju treba da su usmerena na to da joj poboljšamo transport automobilima i delimično

oklopnim transporterima, uz napomenu da su naše transportne mogućnosti helikopterima i avionima ograničene. U vezi s tim može se postaviti i pitanje: da li se i čime može modernizovati ona pešadija koja nema ova transportna sredstva i u čemu bi se sastojala njena modernizacija.

Takva pešadija može se modernizovati tako što ćemo je bolje naoružati.

Dušan ČORKOVIĆ

Kad je reč o pešadiji, mislim o združenim pešadijskim jedinicama, govori se o potrebi povećanja mehanizacije, mislim o transporterima (tako sam shvatio). Ne znam koliko bi dobro bilo tako posmatrati problem. Ako bi se u pešadiju uvodili samo transporteri, bez istovremenog uvođenja odgovarajućeg broja tenkova, mislim da bi to bio promašaj. Evo zašto:

prvo, sa stanovišta taktike, teško da možemo naći takav oklopni transporter (OT) koji se može suprotstaviti tenkovima koji napadaju ili njime napadati bez tenkova, bez obzira što i OT mogu imati na sebi protivoklopni top, bestrajno oruđe, i

drugo, sa stanovišta ekonomije, zbog toga što nema transportera ispod 100 miliona starih dinara. On se približio ceni tenka. Dakle, sve dotle dok nauka i proizvodnja ne reše da od sadašnja dva sistema: tenka i transportera ne dobiju jedinstven sistem (čemu se u svetu teži), verovatno ne bi bilo velikog opravdanja da pešadiju stavljamo u transporter, jer ona ne bi mogla da izvrši borbene zadatke u odbrani i napadu bez odgovarajuće strukture koja bi bila otprilike komponovana — kako je to danas u svetu poznato.

Oklopne divizije i brigade uglavnom čine tenkovi, a manje transporteri. Ako je reč o moto-mehanizovanim divizijama i brigadama, one imaju manje tenkova a više transportera, ali one ipak imaju impozantan broj tenkova koji obezbeđuju jednu harmoničnost, obezbeđuju vođenje savremenog boja — i ofanzivnog i defanzivnog.

Dušan SMOLJENOVIC

U čemu bi trebalo menjati fizionomiju (organizaciju, formaciju i naoružanje) sadašnje pešadije da bi mogla odgovoriti zahtevima rata kakav očekujemo?

Milorad JANKOVIĆ

Ja mislim da bi sadašnja pešadija trebalo da ima nešto više transportera, s tim da oni ne budu samo transportno sredstvo već da imaju više protivoklopnog naoružanja, jer ga sad nemaju, a isto tako i sredstva za protivvazдушnu odbranu. Trebalo bi sjediniti transporter i bestrajni top. Bestrajno oruđe je veoma značajno

sredstvo zbog toga što je lako pokretljivo, dosta je efikasno u protivoklopnoj borbi, lako se na njemu izvodi obuka (za razliku od protivoklopnih raketa), opslužuje ga mali broj vojnika.

Za dalju modernizaciju pešadiji treba dodeliti veću količinu sredstava za masovnu borbu protivu oklopnih sredstava i veću vatrenu podršku. Imam u vidu one rodovske, pozadinske, partizanske i teritorijalne jedinice koje trenutno nemaju dovoljno sredstava za masovnu protivoklopnu borbu. Količina protivoklopnih sredstava povećala bi se davanjem većeg broja tromblona, ručnih bacača (poboljšanje njihovih taktičko-tehničkih svojstava), i to svim pešadijskim jedinicama. Ali u jedinicama gde je dominirajući pešadijski elemenat treba imati i sredstva sa nešto većim dometom, makar to bio samo bestrzajni top.

Potrebe za protivoklopnim sredstvima u jedinicama operativne vojske i teritorijalne odbrane ipak su relativne. Veće potrebe su kod onih jedinica koje su namenjene za dejstva na manevarskom, pre svega, ravničarskom zemljištu, nego onih koje će dejstvovati na brdskom ili planinskom zemljištu. U tom smislu postoji potreba da se preispita materijalna formacija pešadijskih jedinica, odnosno da se ona postavi elastičnije prema zahtevima zemljišta i uslova pod kojima će jedinice voditi borbu.

Kumulativnim minama u osnovi je rešen problem probojne moći protivoklopnog naoružanja. Međutim, i dalje ostaje problem malog dometa, odnosno „kratkih ruku” pešadije. On će se morati, u prvom redu, rešavati većom količinom bestrzajnih oruđa.

Pešadijske združene jedinice, koje u borbi učestvuju u sadejstvu sa drugim rodovima, imaju drukčiju sadržinu a samim tim i probleme. Međutim, teritorijalne jedinice imaju svoju specifičnu problematiku. Pre svega, one kao komponenta opštenarodnog odbrambenog rata i u sistemu teritorijalne odbrane imaju operativni i strategijski značaj, jer se pomoću njih obezbeđuje dugotrajni karakter rata. Organizacijski, one su postavljene prilično usitnjeno, kao pretežno pešadijske snage i naoružane su isključivo pešadijskim oružjem. Međutim, teritorijalna odbrana, kao sistem, mora da preživi rat i da posluži kao kičma na koju će se osloniti sve druge jedinice, organi vlasti, političke organizacije i dr.

Dokle god imamo operativne snage, sastavljene od rodova i službi, postojanje ovako organizovanih teritorijalnih snaga znači, u svakom pogledu, novi kvalitet. Problem vidim u tome kako obezbediti organizacijski razvoj, metode i forme borbenih dejstava teritorijalnih snaga u uslovima kad one ostanu same u neprijateljskoj pozadini. U tom smislu je koncepcija postojanja usitnjenih teritorijalnih jedinica data u jednom okoštalom vidu, neodrživa.

Jedinice teritorijalne odbrane ne mogu biti svedene isključivo na pešadijske jedinice. Njihova koncepcija razvoja mora biti usmerena tako da one, od samog početka rata, prema potrebama i mogućnostima, izrastaju u veće ili manje združene jedinice.

Treba podsetiti da je odluka CK KPJ od 4. jula 1941. godine sadržala sasvim jasnu orijentaciju o formiranju partizanskih snaga i to od grupa do odreda i da je ta odluka određivala metode

i dejstva borbe takvih jedinica. Na savetovanju u Štolicama ta koncepcija je dalje razvijena, pa su formirani partizanski odredi četnog ili bataljonskog sastava i grupe partizanskih odreda. Već u Sandžaku se prešlo na formiranje Prve proleterske brigade koja je imala sve elemente združene jedinice. Ova koncepcija neprekidnog organizacijsko-formacijskog izrastanja strukture partizanskih jedinica kao crvena nit se proteže u stalnoj uzlaznoj liniji sve do 1945. godine.

Fiksiranje samo jedne organizacijsko-formacijske strukture, u teritorijalnim jedinicama, kao jedno trajno rešenje — neodrživo je iz više razloga: prvo, na okupiranom delu teritorije mogu postojati čitavi rejonii na kojima se neće pojaviti ni četa ni borac u uniformi, jer za to neće biti uslova; i drugo, na osnovu iskustava našeg narodnooslobodilačkog rata, ne može se očekivati uspešan ishod borbe bez stalnog organizacijskog izrastanja i narastanja oružanih snaga u neprijateljskoj pozadini. Takva je logika svih oslobodilačkih i revolucionarnih ratova. Očigledno je da izrastanje i narastanje teritorijalnih snaga u neke više organizacijske forme ne može ići samo kroz pešadiju, bez obzira što će se sve što se nađe u teritorijalnim jedinicama kretati peške, sve to mora imati neke od elemenata koje karakterišu združene jedinice.

U njihovom sastavu već od prvih dana rata naći će se, sticajem okolnosti, i neki delovi operativnih jedinica i komandi (granične jedinice, delovi jedinica vojnog okruga, neki delovi PVO, eventualno odsečene i ostavljene jedinice i sl.), pa se na taj način teritorijalna komponenta, bar u prigraničnim rejonima, može pojaviti kao nešto novo, još uvek nedovoljno sagledano. To je zato što jednostrano i uopšteno prilazimo teritorijalnoj komponenti i to isključivo kroz određene tipove jedinica i njihovu strukturu.

Razne grupe, diverzanti i dr. moraju ostati i dalje isključivo kao delovi pešadije. Međutim, i njih treba sem puške, naoružati plastičnim eksplozivom, magnetnim minama, bešumnim sredstvima, snajperima i protivoklopnim sredstvima koja se mogu koristiti u pozadini.

Partizanske i teritorijalne jedinice nisu ni u prošlom ratu mogle opstati niti se razvijati bez protivoklopnih sredstava. Partizanske i teritorijalne jedinice svih tipova moraju biti, od samog početka rata, snabdevene sredstvima za masovnu borbu protivu oklopnih jedinica.

Dušan SMOLJENOVIC

Ima armija u kojima pešadija više nije osnovni nosilac borbe, već su to oklopne jedinice. Da li smatrate da će pešadija u nas i dalje u sastavu operativne armije biti osnovni nosilac borbe.

Kopnena vojska, a posebno pešadija kao rod vojske moraju i dalje ostati osnovni nosilac borbe. Ovo utoliko više ukoliko se budu smanjivale mogućnosti da operativne snage koriste i drugu savremenu, naročito težu tehniku i ukoliko bude rastao broj partizanskih i teritorijalnih jedinica u pozadini neprijatelja.

Dušan SMOLJENOVIC

Imajući u vidu strukturu oružanih snaga verovatnog neprijatelja, kolike su mogućnosti pešadije da izvodi aktivna dejstva; napad, protivudar, protivnapad i dr.?

Milorad JANKOVIĆ

Sa iznetim problemima u tesnoj vezi je i pitanje mogućnosti pešadije da izvodi napadna dejstva (aktivna dejstva) u neprijateljskoj pozadini, samo pešadijskim vodovima ili četama. Suština napada teritorijalnih jedinica je u tome što je po zamahu i razmerama mali, ali je sveobuhvatan po širini i dubini teritorije. U tome je njegov operativni i strategijski smisao. Međutim, teško je zamisliti aktivna dejstva samo ovim tipovima jedinica i sa određenom kategorijom naoružanja, u jednom dužem periodu. Ukoliko partizanske i teritorijalne jedinice budu brže izrastale utoliko će se više moći govoriti o napadu, protivnapadu i protivudaru, kao oblicima aktivnih dejstava koji će biti vezani za dejstva na frontu.

Sama pešadija, ovakva kakva je danas, ima ograničene mogućnosti da izvodi aktivna dejstva. Te mogućnosti su još manje na manevarskom zemljištu. Naši pešadijski delovi morali bi imati daleko više ručnih protivtenkovskih sredstava nego što ih sada imaju. Tu treba naći odgovarajući odnos između tromblona, ručnih bacača i bestrzajnih topova, imajući u vidu njihovu cenu i taktičko-tehničke mogućnosti. Jedinice koje su predviđene za dejstvo u ravničastom zemljištu treba naoružati sa daleko više protivoklopnih sredstava. Bez toga pešadija neće moći izvršiti zadatke koji se od nje očekuju.

Sve više i na određeni način može se čuti da je puška i pešadijska vatra, u ravnici, u frontalnom sudaru sa agresorom, dobrim delom preživela svoj značaj i da su njene osobine važile za prošli rat. Za eventualni rat, osnova je protivoklopno sredstvo (na ravničastom i manevarskom zemljištu). Ne bih mogao tvrditi da puška i drugo streljačko oružje gubi na značaju. Međutim, na ravničastom zemljištu teško će se naći ciljevi koji nisu u oklopu. Napad oklopnih i mehanizovanih snaga, pre svega, treba zaustaviti, primorati pešadiju da napusti oklopna vozila i tek tada može doći do izražaja puška i dr. Pošto univerzalnog protivoklopnog sredstva nema, mora

se ići na jedinstveni sistem protivoklopne odbrane u kome će svako protivoklopno sredstvo naći svoje mesto i doći do izražaja.

Kad su u pitanju metodi i forme aktivnih borbenih dejstava pešadije, onda to pitanje treba raščlaniti na pešadijske snage koje dejstvuju na frontu i one koje dejstvuju u neprijateljskoj pozadini.

Aktivna dejstva na frontu izvodiće pešadijske snage združenog sastava, i to u sadejstvu svih rodova. Osnovna karakteristika tih dejstava jeste da se vode metodom i sredstvima združenog boja. Prema tome metodi i forme borbenih dejstava zavisiće od brojnog odnosa snaga, količine vatrenih sredstava, karaktera zemljišta, usklađenosti dejstava, itd.

Metode i forme borbenih dejstava pešadije u neprijateljskoj pozadini (od početka do kraja rata) moraju imati isključivo ofanzivni karakter. Sem toga bitno je da se izvode na što široj (većoj) teritoriji, da su u stalnom usponu u kvalitetu i sadržaju. To je mislim imperativ. Plašim se da nam teorija u izvesnom smislu zasluži za potreba i da je prilično okoštala i da problem često sagledavamo isključivo kroz taktiku narodnooslobodilačkog rata i sredstava kojima smo tada raspolagali. Iskustva iz oblasti taktike, primenjene u prošlom ratu, imaju nesumnjivo trajni i dragoceni značaj, teorijski i primenjeni. Ali se taktika iz prošlog rata ne može na isti način koristiti u eventualnom ratu, ni mehanički prenositi na sve druge uslove.

Rat u Alžiru je dao mnogo primera upotrebe helikoptera u taktičke svrhe, ali na otvorenom i peskovitom zemljištu. Dok se borba vodila na jednom položaju napadač je helikopterima prebacivao pojačanja iza leđa alžirskih partizana. Tako se stvarala situacija u kojoj su partizani vodili borbu peške, dok ih je neprijatelj „preskakao“ helikopterskim desantima.

U ratu u Vijetnamu ovakvu taktiku koriste čitave divizije opremljene helikopterima.

U NOR-u, pri napadu na aerodrome, naše jedinice su uništavale avione pušcanom vatrom i palile ih šibicama.

Vijetnamci su već uništili oko 5.000 aviona, od čega većinu na aerodromima. Međutim, oni ne mogu prići aerodromima i bazama bliže od 5 do 7 km, jer ovi imaju jak sistem obezbeđenja u koji su uključena i elektronska sredstva. Stoga oni aerodrome ne napadaju bataljonima ili većim formacijama, već problem rešavaju raketnim sredstvima većeg dometa, minobacačima i većom količinom vatre za određeno vreme. Oni upute grupe (vodove) boraca na nekoliko pravaca ispred sistema obezbeđenja i sa privremenih vatrelih položaja otvaraju vatru 10—15 minuta, a potom se izgube. Karakteristično je da ovakvim metodama pribegavaju i pojedinačno, ali u okviru svojih ofanziva obuhvataju istovremeno i veći broj aerodroma, odnosno sličnih objekata.

Njihove zasede i borbe oko naselja i komunikacija su interesantne i bogate raznovrsnim iskustvima. Zasede su veoma složene, postavljaju se istovremeno na više načina i na više mesta zavisno od iznenađenja koje napadač može primeniti.

Naseljena mesta ne brane niti ih napadaju sa ciljem da ih zauzmu jer nisu u stanju da ih održe ni da organizuju život u njima. Međutim, u gradovima imaju i određene specijalne jedinice i organizacije koje se aktiviraju po potrebi i sadejstvuju snagama koje napadaju izvana. U okviru svojih ofanziva u stanju su da ovakvim dejstvima pokriju više desetina gradova.

Naše metode i forme borbenih dejstava u eventualnom ratu, na privremeno okupiranoj teritoriji, očigledno ne mogu biti ničija kopija. Metode borbe treba da čine sintezu dosadašnjih iskustava, na raznim ratištima, one moraju izvirati iz sadašnje društveno-ekonomske strukture društva, naših materijalnih i drugih mogućnosti, da budu osmišljene, osavremenjene i usklađene sa zahtevima eventualnog rata.

Kad je reč o metodama i formama borbenih dejstava pešadije, koja se nalazi u sastavu operativnih i teritorijalnih snaga, neće biti dovoljno zadržati se samo na vrsti i kvalitetu naoružanja, jer se samo time ne rešava problem. Potrebno je tražiti nove kvalitete u taktici, nove metode i forme dejstava kao i savremeniju obuku starešina. Stvaralačka uloga čoveka, kao svesnog faktora, ne sme biti umanjena tehničkim problemima, već naprotiv svim sredstvima podstaknuta na stvaralački rad i doprinos. To bi značilo podstaći brži razvitak vojne misli kroz borbu mišljenja, radi pronalaženja savremenijih metoda i formi borbenih dejstava od onih koje danas negujemo u školama i trupama.

Mihajlo VUČINIĆ

Samo da podržim mišljenje koje je izneo general Janković o naoružanju jedinica teritorijalne odbrane i da to potkrepim iskustvom iz rata u Južnom Vijetnamu. Mi smo u opštem entuzijazmu i klimi u kojoj je prihvaćena naša koncepcija, možda, pre naglasili i fetišizirali pušku u naoružanju jedinica teritorijalne odbrane. Često se po broju pušaka meri koliko smo realizovali koncepciju. Ne bismo smeli da pojednostavljujemo stvar. Mislim da je pitanje naoružavanja jedinica teritorijalne odbrane mnogo složenije i da bi mu, polazeći od naših realnih ekonomskih mogućnosti, trebalo prilaziti studioznije, imajući u vidu ulogu i zadatke tih jedinica u pojedinim regionima, pravcima, fazama rata, itd.

Slazem se sa generalom Jankovićem da je naoružanje partizanskih i jedinica teritorijalne odbrane „kratke ruke”. U vezi s tim podsetio bih samo na neka iskustva oslobodilačkih snaga u Južnom Vijetnamu. Reč je o upotrebi raketnih minobacača. Borci FNO su, pored ostalog, i tim efikasnim oružjem veoma mnogo doprineli paralisanju američke ofanzivne koncepcije, prisilili protivničke trupe na odbranu i na to da dve trećine, pa čak i tri četvrtine, svojih snaga moraju da angažuju za obezbeđenje baza, aerodroma, garnizona, uporišta, itd. Nekoliko boraca FNO raketnim minobacačima neprimetno priđe na odstojanje dometa i sa nekoliko mina nanose osetne gubitke protivniku. Raketnim minobacačima napadaju i naj-

veće baze i uporišta kao što su Bien Hoa, Da Nang, pa i sam Sajgon. Borci FNO primenjuju borbu „sa odstojanja” ili „labavo okruženje neprijatelja” što su Amerikanci dobro osetili u borbama kod Dak Toa, Ke Sana, Ben Heta, itd.

Dok su ranije za zaštitu svojih baza od klasičnih minobacača Amerikanci morali za kružno obezbeđenje postavljati snage na 3 do 5 km od objekta — što je odgovaralo dometu klasičnih minobacača — sada to moraju činiti na 10 i više km — prema dometu raketnih minobacača — što im angažuje ogromne snage za obezbeđenje. Može se čak reći da Amerikanci više uopšte nisu u stanju da obezbede svoje položaje i objekte od raketnih minobacača čak ni u najvećim ni najvažnijim bazama i garnizonima. Time se, praktično, promenio odnos snaga u korist FNO. Zato nije slučajno što američki komandanti često ističu da nemaju dovoljno mobilnih snaga, tj. onih snaga koje bi mogle da izvode ofanzivna dejstva.

U tome ratu se desilo da je jedno oružje gotovo izmenilo sliku rata. Ta iskustva boraca FNO su i za nas interesantna, uz puno poštovanje specifičnih uslova koji su rezultat karaktera zemljišta, klimatskih uslova, načina borbenih dejstava, itd. na vijetnamskom ratištu. Međutim, pomenuta iskustva ipak ukazuju na to da naše partizanske i jedinice teritorijalne odbrane kao i ostale snage otpora treba naoružati takvim borbenim sredstvima koje će im omogućiti efikasniju borbu u pozadini protivnika, imajući u vidu njegove formacije, naoružanje i principe upotrebe snaga. Naime, u pozadini neprijatelja će se za naše snage pružiti veoma zahvalni objekti napada, kao što su kolone koje snabdevaju front gorivom, municijom i drugom opremom, baze, komunikacije i važni objekti na njima, itd. Naše jedinice u pozadini te zadatke neće moći da izvršavaju samo puškom.

Rajko TANASKOVIĆ

Kao i neki drugovi i ja se zalažem za pešadiju, u okviru oružanih snaga, koja će biti osposobljena za borbu protivu oklopnih jedinica agresora ali samo u onoj meri, u onom stepenu i na onim mestima gde će našoj pešadiji najveću opasnost predstavljati upravo neprijateljska oklopna tehnika. Konkretno: u Bačkoj, Baranji, delu Slavonije, Podravini, gornjem Pomoravlju i sl. Naše združene pešadijske jedinice treba, pre svega, da budu osposobljene za borbu protiv oklopne tehnike neprijatelja. Na tim delovima našeg ratišta najveću opasnost za našu pešadiju predstavljajuće oklopne snage, po red, naravno, nuklearnog oružja i avijacije.

Međutim, za prostore našeg ratišta na kojima oklopna tehnika budućeg agresora dolazi do izražaja u veoma ograničenom stepenu, ili uopšte ne može da dođe do izražaja, na takvim terenima naše združene pešadijske jedinice (i operativne i teritorijalne vojske) treba na račun protivoklopnih sredstava da imaju više sredstava za uspešnu borbu protiv jedne druge opasnosti, koja je daleko veća nego što su oklopna sredstva, a to su kao što sam već rekao vaz-

dušnodesantne snage — bilo one koje dejstvuju helikopterima ili one koje se prevoze vazдушnim putem. Kad se razgovara o naoružanju pešadije, naročito u teritorijalnoj odbrani, ispoljavaju se dve podjednako štetne krajnosti. Prva se sastoji u tome da je problem uglavnom rešen ako ta vojska ima dovoljan broj pušaka i automata. (Po onoj narodnoj: bolje išta nego ništa.) Jedna, dakle, krajnost sasvim neprihvatljiva i neodrživa; takve teze moraju se a priori odbaciti. I druga krajnost: zbog toga što je agresor u oklopu i što s njim kao takvim treba računati, sve teritorijalne jedinice i čitava operativna vojska treba da imaju najsavremeniju protivoklopnu tehniku, što je takođe neprihvatljivo. Kad je naše ratište u pitanju svaki će agresor razmisliti koje su to snage kojima može na našem ratištu da ostvari postavljene ciljeve rata. To očigledno ne mogu biti i nisu samo oklopne jedinice. Jer, one na relativno manjem delu ratišta mogu da dođu do izražaja, na drugom je njihovo dejstvo jako ograničeno, dok je na najvećem delu ratišta njihova upotreba, tako reći, isključena. Ne u bukvalnom smislu.

To je evidentno. Na drugoj strani nikako ne znači da naše snage, čak i one koje će dejstvovati na terenima gde je upotreba oklopne tehnike ograničena — ne treba da, takođe, budu osposobljene i naoružane da se bore protiv tenkova, da i te jedinice ne treba da imaju određeni broj savremenih protivoklopnih sredstava. To ne, jer konačno, niko nije vezan za svoju tzv. matičnu teritoriju, naročito kad su jedinice operativne vojske u pitanju, da je neće u toku rata promeniti i time doći u priliku da se bori baš sa oklopnim snagama protivnika. No, to su posebna razmatranja koja spadaju u jednu drugu oblast, u oblast konkretnog planiranja.

Dalje, sasvim je tačno da je naša pešadija, i ne samo naša „kratke ruke” i mislim da ne treba nikoga uveravati da su tendencije osavremenjavanja naoružanja pešadije i u tome da se produži domet njenog naoružanja. Međutim, ni tu ne treba ići u krajnost. Naime, kada se govori o tome koliki domet treba da ima naoružanje pešadije nužno je poći i od toga protiv kakvih ciljeva će se upotrebiti to naoružanje. Neprijatelj, bilo ko da je u toj naslovnoj ulozi, mora da izađe iz svog transportera ako želi da osvoji „neophodan” teren. Protiv nas on će nastupati vazдушnodesantnim jedinicama, a i to je pešadija, mada je poznato da se mogu desantirati i tenkovi. Međutim, pretežno će to biti pešadija, a za uspešnu borbu protiv takvog neprijatelja veoma je važno da naša pešadija raspolaže, sem ostalog, automatskim i poluautomatskim oružjem, ne tako velikog dometa, nego velike brzine gađanja, velike gustine vatre i municijom velike probojne moći.

Dalje, za našu pešadiju, osim onih jedinica koje će biti izložene udarima na ravnom terenu, važnije je da ima više protivvazдушnih nego protivoklopnih sredstava. Razume se, u ovakvom razgovoru nije moguće doći do tačnih mera i odnosa, ali koncepcijski, mislim, to su pitanja na koja teorija treba da dà odgovor. Jer, ako se na njih ne odgovori može, u praktičnom radu, doći i do ozbiljnijih grešaka.

Sasvim sam saglasan sa generalom Jankovićem da ničija iskustva, pa ni naša, ne možemo mehanički prenositi, niti ih samo kopirati. Njima se mora stvaralački prići, uzeti ono što je pozitivno, što odgovara novim uslovima i novim mogućnostima, a odbaciti sve ono što pripada prošlosti i što je više neupotrebljivo. Kada je u pitanju korišćenje naših iskustava i najnovijih iskustava drugih, potrebno je imati u vidu dve moguće krajnosti.

Jedna je da se zbog novih uslova, nove tehnike, nauke, nuklearnog oružja, NOR proglasi za legendu, a sva iskustva odbace i stvar na tome završi, što je nenaučno a time i neprihvatljivo. Jer, ima naših iskustava, i to nemali broj, koja mogu i u savremenom ratu biti veoma dragocena.

Druga krajnost sastoji se u plędiranju da se sva iskustva iz rata u Vijetnamu, Alžiru i dr., sve što se tamo dogodilo i što se još događa, može primeniti i u našim uslovima. Svakako da sva ta iskustva zaslužuju našu ozbiljnu pažnju, treba ih analizirati i svestrano izučavati i stvaralački primenjivati. Ali, pri svemu tome naša teorija mora voditi računa da su to posebni uslovi, posebna geografska područja, posebne političke pozicije u međunarodnoj konstelaciji snaga, a i da ne govorim o drugim posebnostima. Sve nas to upućuje na analitičko prilaženje i kritičko osvetljavanje iskustava iz tih ratova. Francuzi su, na primer, u Alžiru masovno upotrebljavali helikoptere, i to vrlo uspešno. Leteli su na 30—40 m visine i tukli alžirske čete i bataljone. I sada ako bi neko iz toga izvukao zaključak da će tako moći i na drugom ratištu i u drugoj situaciji da čini, grdno bi pogrešio, jer da je Alžir raspolagao sredstvima za borbu protiv helikoptera, situacija bi bila i tamo drukčija.

Hoću da kažem da su ta iskustva zaista vredna, ali u pogledu njihovog korišćenja ne treba preferirati ni u jednom ni u drugom pravcu. Stvar je naše teorije da ih izuči i osvetli.

Dušan SMOLJENOVIC

Jedna od fundamentalnih postavki naše koncepcije skoro doslovno ovako glasi: dejstva na frontu i u pozadini predstavljaju dve podjednako značajne komponente, koje se međusobno prožimaju, dopunjuju i povezuju u dijalektičkom jedinstvu. Međutim, u praksi, na vežbama, u školama, ili pri rešavanju taktičkih zadataka i u obuci, rekao bih da smo dosta daleko od toga. Mi još uvek radimo tako da skoro sve procene, odluke i zaključke zasnivamo na operativnoj komponenti, a teritorijalna komponenta još uvek je zapostavljena, mislim u dosta velikoj meri, kada je reč o konkretnim pitanjima.

Još se često odnos snaga određuje na osnovu brojnog odnosa snaga koje se nalaze na frontu i ti podaci se uzimaju kao osnova za donošenje odluka i zaključaka. Nisam mogao da vidim da mi iz pozadine idemo u tolikoj meri u aktivna dejstva da neprijatelja vežemo, da se u pozadini tučemo protivu njegovih tenkova, da mu delovi jedinica ostaju odsečeni, da je on prinuđen da odvaj a deo

snaga ne samo iz rezerve i drugog ešelona, već da deo snaga skida sa fronta da bi parirao našim udarima iz dubine, iz pozadine, tj. iz neprijateljske pozadine. Ja u tome, pored ostalog vidim jednakost između operativne i teritorijalne komponente. Znam da je to teško ostvariti u početnoj fazi rata, u prvim danima, ali dejstva se odvijaju brzo i biće potrebno od prvog momenta agresije udarati žestoko u pozadinu fronta neprijatelja.

Šta vi mislite o tome?

Rajko TANASKOVIĆ

Mislim da ste sasvim u pravu. Na našim komandno-štabnim ratnim igrama ta tzv. teritorijalna komponenta nije našla onaj odraz i onu primenu koju zaslužuje. Ovo tim pre što je na ratnim igrama, i na obuci i uopšte, moguće da se unapred sagledavaju i teorijski osvetljavaju neka pitanja teritorijalne odbrane, bez obzira da li je ona fizički i materijalno ovoliko ili onoliko razvijena u datom momentu.

Mi možemo stvarati pretpostavke o njenoj razvijenosti, da bismo na taj način došli, pored ostalog, do odgovora na pitanja zajedničkih dejstava jedinica teritorijalne odbrane i operativne vojske na frontu i u pozadini neprijatelja.

Međutim, prema onome čime raspoložemo u domenu teorije, kao i s obzirom na postojeće faktore materijalne prirode u momentu pripremanja ratnih igara, smatram da smo ipak komponentu teritorijalne odbrane postavili u realne okvire i pronašli pravi odnos u dejstvu i sadejstvu između operativne armije i teritorijalne odbrane. Prvi put smo sagledali neke značajne probleme iz tog domena, a za neke od njih i puteve rešenja. Na igri, o kojoj je reč, imali smo formirane odgovarajuće štabove. Uspeli smo da teritorijalnu vojsku i druge snage narodnog otpora postavimo na konkretan teren, i da na egzaktn način utvrdimo šta one na konkretnom terenu i u konkretnim uslovima mogu da učine i kakve treba da budu da bi izvršile sve zadatke koji su našom koncepcijom opštenarodne odbrane predviđeni tim jedinicama. Tačno je, naravno, da u tom pogledu još nismo dostigli nivo koji treba dostići, ali je isto tako sasvim sigurno da smo dobro počeli i ne smemo stati. Korak je napravljen, i to značajan korak.

Miloš MANOJLOVIĆ

Ja bih još nešto rekao u vezi sa teritorijalnim jedinicama — da li ići na njihovo ukрупnjavanje ili ne. To je veoma interesantno pitanje. Međutim, mislim da pri njegovom razmatranju moramo imati u vidu uslove koji će nastati dejstvom agresora u pojedinim regionima naše zemlje — posebno u njenom perifernom delu. U prvim danima agresije snage agresora će biti zgusnuté. Isto tako treba imati u vidu i to da mi snage teritorijalne odbrane u odnosu

na njihovu opremljenost i zadatak nećemo poturati neprijatelju. Prema tome, postavlja se pitanje momenta kada i gde ići na ukрупnjavanje i da li postaviti jednoobraznu organizaciju. Mislim da će to zavisiti od uslova u kojima će dejstvovati teritorijalne snage.

Naveo bih primer iskustva iz NOR-a sa Kalnika (Hrvatska). Već 1942. godine što se tiče ljudstva i naoružanja, bili smo sposobni da formiramo brigadu. Međutim, svesno smo to odložili za kasnije, jer su bili veoma teški uslovi za dejstvo krupnih jedinica (zemljište veoma komunikativno, velik broj neprijateljskih garnizona na relativno malom prostoru, neprijatelj je ovom regionu pridavao veliki značaj i dr.) Ljude i naoružanje smo slali za Slavoniju.

Ja sad to povezujem sa ovom našom diskusijom i smatram da bi o tome trebalo voditi računa.

Dušan ČORKOVIĆ

Samostalna odeljenja, za određenu svrhu, u određenim prostorima, imaju smisla, ali u čemu? Recimo tamo gde se ne može živeti i boraviti duže, ili gde ne mogu dejstvovati krupnije jedinice. I četa je negde velika. Mi na izvesnim terenima moramo imati prisutne male jedinice (grupe) koje će obezbeđivati naš politički sistem, koje će, recimo, likvidirati špijune, izdajnike, neprijatelje, one koji bi pokušali sarađivati sa okupatorom, itd. Drugim rečima, sve one koji bi na ma koji način sarađivali ili pomagali agresora. Tamo gde nema ili je nemoguće da budu krupnije jedinice korisnu ulogu će odigrati i samostalna odeljenja. Tu ne sme biti šablona, ni jednoobraznosti.

To je veoma ozbiljno pitanje koje zadire duboko u koncepciju. Zbog toga bi ga vredelo i teorijski razmotriti i izaći sa određenim pogledima. Kada se sve to sagleda, nije kasno da se i u praksi određene stvari koriguju.

General Tanasković ističe desante i PVO. O oklopnim borbenim sredstvima i borbi protiv njih na određenim prostorijama on je bio jako precizan i konkretan.

Ja se pridružujem njegovom mišljenju o ovim pitanjima. Međutim, koliko ja mogu da sagledam, čitav naš prostor, reljef i brza izgradnja komunikacija, predstavljaju velik broj kanalisanih pravaca različitih kapaciteta i na brdsko-planinskom prostoru. Da se podsetimo i prošlosti — onih nemačkih tenkovskih divizija koje su prošle teške terene kroz Jugoslaviju i Grčku, setimo se Ardena, itd., tako da recimo ono što za nas može značiti (u Vojvodini ili Posavini) jedna oklopna divizija, koncipirana za srednjeevropsko ratište, to na kanalisanim pravcima može predstavljati oklopni puk ili bataljon, sem ako na tim pravcima ne bismo imali nešto drugo što može izvoditi ofanzivna, a ne samo defanzivna dejstva. Mislim da su značajne sve tri komponente — PVO, desant i oklop. Ipak oklopnim borbenim sredstvima u odnosu na desante uvek sam pridavao veći značaj. On može da predstavlja pravu opasnost uvek i na svim prostorima ako ne postoji respektivna efikasnost protiv

njega. Ali desant koji ne očekuje brzo spajanje sa kopnenim snagama ne može dobro da prođe u našim uslovima i tu se može obezbediti uvek naša superiornost, bez obzira na prisustvo helikoptera i transportne avijacije.

Dušan SMOLJENOVIC

Pošto postoje različita mišljenja o mestu i ulozi oklopnih jedinica manjih armija (armija manjih zemalja), nameće se i pitanje mesta, uloge i zadataka naših oklopnih jedinica. S obzirom na suštinu naše koncepcije i ulogu operativne armije, zadatak prvog stratezijskog ešelona, pre svega u početnoj (pa i sledećoj) fazi rata, kako se mogu najbolje iskoristiti odlike oklopnih jedinica (udarna snaga, pokretljivost, vatrena moć, zaštita i drugo) u opštenarodnom odbrambenom ratu?

Dušan ČORKOVIĆ

Smatram da je korisno što se mogu čuti i pročitati različita mišljenja o mestu i ulozi oklopnih jedinica, ne samo malih nego i velikih zemalja. Kao i o mnogim drugim pitanjima i problemima, tako i o ovima već dugo godina, rekao bih od pre 53 godine kada su prvi put upotrebljeni tenkovi, na stranicama vojne štampe i u vojnoj literaturi uopšte vode se polemike, iznose različita, čak diametralno suprotna gledišta i teorije o ulozi i budućnosti tenka u borbi, pa samim tim i o ulozi i mestu oklopnih jedinica uopšte. Na jednoj strani stajali su pobornici permanentnog razvoja i usavršavanje tenka kao borbenog sredstva, a na drugoj (čim bi se pojavilo neko novo efikasnije protivtenkovsko sredstvo) javljali su se oni koji su tvrdili ili prognozirali da je tenku došao kraj i da će doživeti sudbinu konjice. Dakle, stara večita borba mača i štita.

Dosadašnja ratna i mirnodopska praksa, kao i vizija budućeg rata, demantuju sve one teorije i teoretičare koji su sa pesimizmom pretskazivali budućnost i ulogu tenkova u borbi. Nema objektivnih razloga da se ne veruje da će tako biti i u budućnosti, jer se iz godine u godinu povećava broj zemalja koje proizvode tenkove i druga oklopna borbena sredstva, a sve više je i tenkova u svim formacijama armija, ne samo velikih i srednjih nego i malih zemalja. Smatram, i u to sam uveren, da će se ova tendencija i dalje nastaviti, bez obzira na to što su ova sredstva sve složenija i skuplja.

Razlog za ovo vidim pre svega u permanentnoj opasnosti izbijaanja nuklearnog rata, lokalnih blic-ratova pomoću kojih agresor teži da reši neke svoje probleme, stavljajući svetsko javno mnjenje pred svršen čin. Za nuklearne, kao i za lokalne blic-ratove, najpogodnije su oklopne jedinice. Zbog toga u armijama velikih zemalja oklopne jedinice predstavljaju udarnu snagu kopnene vojske.

Kada se radi o mestu, ulozi i zadacima oklopnih jedinica malih pa i srednjih zemalja, treba imati u vidu razlike između onih

država koje se nalaze u blokovima i nezavisnih zemalja. Zemljama koje su u sastavu blokova nametnuta je, u manjoj ili većoj meri, doktrina vodeće zemlje bloka i na osnovu toga i svog geostrategijskog položaja izgrađuju oklopne formacije koje su često i iznad njihovih ekonomskih mogućnosti. Male, nezavisne zemlje koje nisu vezane za blokove nalaze se u posebnom položaju. One, s obzirom na skupoću oklopnih jedinica kao roda vojske, ne mogu ići ukorak sa razvijenim zemljama, a potrebe odbrane nezavisnosti zahtevaju da se raspoláže najneophodnijim brojem oklopnih jedinica, prvenstveno za one zadatke koje ne mogu izvršavati drugi rodovi vojske ili nije celishodno da ih izvršavaju. Sa tog aspekta treba gledati mesto, ulogu i zadatke oklopnih jedinica u opštenarodnom odbrambenom ratu. Kao i u mnogim drugim pitanjima, potrebe su uvek veće od mogućnosti.

Kada je reč o suštini naše koncepcije opštenarodnog odbrambenog rata, mesto, uloga i zadaci oklopnih jedinica proizlaze iz opštih ciljeva koje nameće dugotrajan i za neprijatelja iscrpljujući rat. To znači, da bismo obezbedili mobilizaciju celokupnog ljudstva i materijalnog faktora zemlje, izbegli neželjene gubitke u početnom periodu rata i omogućili svim strukturama našeg društva prelazak na ratno stanje, moramo imati i odgovarajuće snage i sredstva koja će biti u stanju da izvrše te zadatke. Takvu ulogu i zadatke i u sklopu snaga prvog strategijskog ešelona imaju i naše oklopne i motomehanizovane jedinice.

Poznato je da će potencijalni agresor, pored težnje za iznenađenjem, nastojati da masovnom upotrebom oklopnih jedinica na prohodnim pravcima, uz podršku avijacije i sadejstvo vazdušnih desanata, što dublje prodre u dubinu teritorije, zauzme najvažnije objekte i spreči mobilizaciju i razvoj ostalih snaga. Za odbranu na pravcima koji omogućavaju masovnu upotrebu oklopnih jedinica, najpogodnije su oklopne i motomehanizovane jedinice. Prema tome, i zadatak oklopnih jedinica u početnom periodu rata, naročito onih u prigraničnim prostorijama, biće odbrambena dejstva. One treba da na prohodnim pravcima prime na sebe prvi udar i da odbranom na uzastopnim položajima, zajedno sa ostalim snagama prvog strategijskog ešelona, stvore uslove za mobilizaciju drugog strategijskog ešelona operativne armije i svih struktura opštenarodnog odbrambenog rata.

Treba očekivati da će potencijalni agresor na važnijim operativno-taktičkim pravcima upotrebljavati vazdušne desante radi zauzimanja važnih objekata i reiona u našoj pozadini, obezbeđivanja bržeg prodora snaga s fronta i dezorganizacije naše pozadine uopšte. Imajući u vidu to i posledice koje bi mogle nastati u slučaju primene jačih desanata, jedan od zadataka oklopnih jedinica biće protivdesantna odbrana pojedinih reiona, odnosno borba protiv vazdušnih desanata. Može se postaviti pitanje — zar se ta borba ne može voditi i drugim snagama i sredstvima (pešadijskim jedinicama, jedinicama teritorijalne odbrane i dr.)? Svakako da će u protivdesantnoj odbrani učestvovati i druge jedinice i sve komponente teritorijalne odbrane, ali treba imati u vidu da je jedan od odlučujućih

faktora za uspešnu borbu protiv desanata brzina dejstva. Samo brzom intervencijom može se desant razbiti i uništiti, a za to su najpogodnije oklopne jedinice. Pored toga, treba imati u vidu i naoružanje savremenih desantnih formacija.

Ako bismo hteli dati odgovor na pitanje — kako najbolje iskoristiti odlike oklopnih jedinica u izvršavanju zadataka prve faze rata, treba imati u vidu činjenicu da one dolaze do punog izražaja u ofanzivnim zadacima, jer vatra plus pokret čine udar. Međutim, činjenica je takođe da se napadaču ovakvih svojstava, branilac najuspešnije suprotstavlja adekvatnim formacijskim sredstvima. Na koji način? Rekao bih — odbrambenim i ofanzivnim postupcima. Odbrambenim na frontu i pravcima počev od same granice, a ofanzivnim protiv vazdušnih desanata operativnog i taktičkog značaja. Svakako, ovde se misli na prvu fazu rata i prostore na kojima agresor može upotrebiti krupnije oklopno-mehanizovane snage. Međutim, tamo gde zemljište ograničava masovnu upotrebu većih tenkovskih jedinica, gde je njihova upotreba kanalisana, bilo bi pogrešno primenjivati samo odbrambeno-defanzivne postupke i u početnoj fazi rata, jer se napadima na bokove i manjim tenkovskim i oklopnim snagama postižu znatni učinci, i usporava se, dezorganizuje i slabi napadna moć agresora.

Dušan SMOLJENović

Kada i kako oklopne jedinice mogu biti ofanzivni, a kada defanzivni element operativnog (borbenog) rasporeda? One su moćno i efikasno sredstvo za napade, protivnapade i protivudare. Kako treba gledati na oklopne jedinice u ovim taktičkim radnjama?

Dušan ĆORKOVIĆ

Oba pitanja se svode na jedno, suštinsko — da li oklopne jedinice upotrebljavati za aktivna, napadna ili odbrambena dejstva. Mada će to zavisi od situacije na pojedinim pravcima, ipak bih hteo da iznesem neka opšta načela koja proističu iz karaktera i suštine vođenja celog opštenarodnog rata. Poznato je da je naš opštenarodni rat po karakteru odbramben, ali po načinu dejstva ofanzivan. Pored ofanzivnih dejstava koje će u pozadini razvijati partizanske i teritorijalne jedinice, i odbrana snaga na frontu mora biti aktivna. To je imperativ savremene odbrane, jer pasivna odbrana, bez obzira na sve preduzete mere, uvek ostavlja inicijativu protivniku. Cilj integrisanja oklopnih jedinica sa pešadijskim združenim jedinicama (divizijama i brigadama) je, pored ostalog, da se osposobe i za aktivna dejstva na frontu. Odbrambena dejstva protiv oklopnih jedinica agresora mogu se voditi i drugim protivtenkovskim sredstvima, ali napadna dejstva, kada su objekat napada oklopne i mehanizovane formacije, zahtevaju podršku tenkova. Prema tome, oklopne jedinice, kad god postoje uslovi, treba upotrebljavati za napadna, na-

ročito bočna dejstva makar i sa ograničenim ciljem, jer se napadom preuzima inicijativa, protivnik se prisiljava na odvajanje jačih snaga za obezbeđivanje tenkova i time mu se usporava opšti tempo napada.

To ne znači da će napadna dejstva uvek i u svim situacijama biti rentabilna. Pored ostalih elemenata situacije koji će uticati na način upotrebe oklopnih jedinica, posebno bih hteo da istaknem nadmoćnost neprijatelja u vazduhu. Izvođenje protivnapada i drugih aktivnih dejstava u odbrani zahteva grupisanje oklopnih jedinica na užem prostoru, čime se stvara rentabilniji cilj za dejstvo avijacije i nuklearnih udara. Međutim, ne treba u tom pogledu ni potcenjivati snage protivnika, što se ponekad dešava u rešavanju taktičkih zadataka. Treba imati u vidu da je za neutralisanje jednog oklopnog bataljona (da bi mu se nanelo 30% gubitaka) potrebno od 24 do 36 aviona, a za neutralisanje oklopne brigade 72 do 108 aviona, a to nisu male snage. Ako se uzme u obzir da u sastavu jedne armije ima znatan broj ovakvih jedinica, vidi se da je potrebno mnogo avijacije samo za te ciljeve. Prema tome, u svakoj konkretnoj situaciji treba proceniti rentabilnost napadnih dejstava.

U određenim situacijama (izrazita nadmoćnost na zemlji i u vazduhu) može biti rentabilnije da se oklopne jedinice, osloncem na prirodne prepreke, fortifikacijsko uređenje zemljišta i zaprečavanje, angažuju za odbrambena dejstva. Ukopavanjem tenkova smanjuju se površine prednje strane (čela) za oko tri puta, a time i verovatnoća pogađanja. Osloncem na dublja minska polja (do maksimalno uspešnog dometa tenkovskih topova) stvaraju se uslovi za upornu odbranu i slamanje napada neprijatelja.

I pored svih tih prednosti smatram da upotreba oklopnih jedinica u odbrani ima izvesne slabosti, od kojih bih posebno podvukao sledeće:

oklopne jedinice u odbrani se stavljaju u situaciju da vode borbu isključivo protiv tenkovskih formacija neprijatelja, dok u protivnapadu objekat dejstva mogu biti i mehanizovane formacije naoružane pretežno transporterima (bira se objekat protivnapada koji pruža realnije mogućnosti za uspeh pa makar i ograničenih razmera);

— upotrebom oklopnih jedinica u odbrani, komandant združene i operativne jedinice lišava se jedinice kojom, s obzirom na njene manevarske sposobnosti, može intervenisati u najkritičnijim situacijama.

Iz ovoga se nameće zaključak da je oklopne jedinice na zemljištu na kome su kanalisana njihova dejstva rentabilnije upotrebljavati za aktivna dejstva, pa makar i sa ograničenim ciljem, a za odbrambena — kao izraz nužde — kada je neprijatelj izrazito nadmoćan na zemlji i u vazduhu.

Dušan SMOLJENVIĆ

Gde je mesto oklopnih jedinica u protivtenkovskoj borbi? Da li se može reći da je to njihov osnovni zadatak u odbrani?

Kroz dosadašnje izlaganje o upotrebi oklopnih jedinica u napadnim i odbrambenim dejstvima delimično je dat odgovor na ovo pitanje. Zbog toga bih istakao samo neke stavove i mišljenja.

Ako se ima u vidu struktura oružanih snaga potencijalnog agresora, oklopne jedinice u odbrani mogu voditi isključivo protivtenkovsku borbu. Teško je pretpostaviti da bi odbranu koju organizuju oklopne jedinice mogle napadati druge formacije osim oklopnih ili, preciznije rečeno, tenkovskih, jer ni formacije sa transporterima, osim onih čije se naoružanje približava tenkovskom, nisu u stanju napadati odbranu koju organizuju oklopne jedinice. Prema tome, nosioci napada, na odbranu koju organizuju OJ mogu biti samo tenkovske i mehanizovane snage. U svakom slučaju nosioci napada moraju biti tenkovi.

Na osnovu strukture oružanih snaga potencijalnih agresora može se zaključiti da je protivtenkovska borba suština odbrane oklopnih jedinica, a ne mera borbenog obezbeđenja kao što se to sada tretira u našim zvaničnim pravilima. Ako se i sa tog aspekta razmatra rentabilnost upotrebe oklopnih jedinica u odbrambenim i napadnim dejstvima, može se zaključiti da će u odbrani voditi pretežno protivtenkovsku borbu, dok u napadu objekat dejstva mogu biti i mehanizovane formacije sa manjim brojem tenkova.

Dušan SMOLJENOVIC

Da li se oklopne jedinice mogu naći u sastavu partizanskih i teritorijalnih jedinica (u pozadini neprijatelja) i kada, gde i kakve bi izvršavale zadatke?

Dušan ČORKOVIĆ

Iskustvo našeg NOR potvrdilo je mogućnost povremenog postojanja manjih oklopnih jedinica u sastavu partizanskih jedinica. Do kapitulacije Italije povremeno su postojali tenkovski vodovi i čete, a posle kapitulacije tenkovski bataljoni ili odredi.

Da li će se u eventualnom ratu u sastavu partizanskih i teritorijalnih jedinica naći i tenkovske i kakve, zavisiće od niza faktora kao što su: dubina eventualnog prodora neprijatelja na našu teritoriju, karakteristika zemljišta na privremeno posednutoj teritoriji, razvoj partizanskih dejstava u pozadini neprijatelja, postojanje slobodnih ili poluslobodnih teritorija, naoružanje i oprema okupacionih jedinica, odnosno da li bi okupaciju vršile operativne ili specijalne policijske i slične jedinice i dr.

U slučaju dubljeg prodora neprijatelja na našu teritoriju, razvoja partizanskih dejstava u njegovoj pozadini i stvaranja slobodnih teritorija, postojaće i mogućnosti za zaplenjivanje oklopnih borbenih sredstava i njihovo iskorišćavanje u borbi protiv nepri-

jateljja. Kada ovo tvrdim imam u vidu da će partizanske i teritorijalne jedinice više dolaziti u sukob sa oklopnim jedinicama neprijateljja nego što je to bio slučaj u NOR jer se stvaraju i veće mogućnosti zaplenjivanja oklopnih borbenih sredstava raznih tipova i namena. Realno je pretpostaviti da će partizanske i teritorijalne jedinice dolaziti u sukob sa oklopnim formacijama protivnika prilikom dejstva na njegove rezerve u pokretu, napada na komunikacije i uporišta, prilikom odbrane slobodne teritorije i u drugim slučajevima.

Od zaplenjenih oklopnih borbenih sredstava mogli bi se stvoriti vodovi, a u povoljnijim situacijama i čete. One bi najčešće bile mešovitog sastava — tenkovi, oklopni transporteri, samohodna oruđa i druga oklopna sredstva.

Pored zaplenjenih, u sastav ovih jedinica mogu biti uključeni i eventualno odsečeni delovi oklopnih jedinica ili manje jedinice, što će sve zavisiti od vojno-političke situacije.

Da bi se iskoristile mogućnosti za korišćenje zaplenjenih tenkova i drugih borbenih vozila, u partizanske i teritorijalne jedinice treba rasporediti i ljudstvo tenkovskog VES, jer takve mogućnosti postoje. Imamo dovoljnu rezervu obučenih za ratne potrebe.

Oklopne formacije u pozadini neprijateljja koristile bi se:

— prilikom napada na pojedina uporišta u pozadini neprijateljja, kolone, objekte na komunikacijama i sl.;

— kao zasebna oruđa prilikom sprečavanja intervencije neprijateljja prema objektima dejstva partizanskih i teritorijalnih jedinica;

— za odbranu oslobođenih teritorija.

Osnovni princip bi bio da ove jedinice dejstvuju dok postoje uslovi. Ako uslovi ne postoje skidaju se radio-sredstva i pešadijsko naoružanje, a vozila sklanjaju ili uništavaju.

Dušan BRSTINA

Mislim da je dosadašnja diskusija u „Vojnom delu” dala prilično uopštenu materiju i postavke o koncepciji opštenarodne odbrane, pa i o principima i načinima borbenih dejstava u opštenarodnom odbrambenom ratu. U ovom razgovoru, kao i u onim koje ćete kasnije voditi, ovu materiju treba što više spustiti na područje konkretnih i praktičnih razmatranja i predloga. Mišljenja sam da je u ranijim diskusijama moglo biti više govora o konkretnim pitanjima, a ne da sve ostane u sferi teoretskih razmatranja. Bilo bi bolje da su pojedine teorijske postavke, bilo one koje se odnose na društveno-politički aspekt ili one iz oblasti vojnoteorijske prakse, potkrepljene i nekim primerima iz naše prakse i života. U tom smislu upućujem izvesne zamerke.

Danas diskutujemo o konkretnoj materiji koju smo nekako iz vazduha spustili na zemlju. Mislim da ovakvi sastanci treba da budu što češći i da se na njima konfrontiraju mišljenja.

Metod vođenja diskusije u časopisu „Vojno delo“, kao i pitanja o kojima se diskutuje, nisu imuni na kritike. Naprotiv, nama je i te kako potrebno da čujemo i druga mišljenja, ne samo o metodu, već i pitanjima o kojima se diskutuje. Ali, bez obzira na naše pozive na saradnju i na razne prigovore sa strane da u „Vojnom delu“ nema dovoljno kritike, nama se javlja mali broj drugova sa napisima koji bi bar minimalno predstavljali kritičke stavove. Mnogi su skloni da kažu — to bi trebalo učiniti tako, to i to nije dobro niti je dovoljno naučno ali kada im kažemo da to napišu, da iznesu svoje argumente i da ćemo odmah to štampati, mnogi „kritičari“ stavljaju mač u korice. Zamerke da su dosadašnje diskusije u „Vojnom delu“ bile dosta uopštene, tj. da su se kretale, više u oblasti teorije, a manje se raspravljalo o praktičnim pitanjima, samo se delimično mogu prihvatiti. Mi smo u Redakciji sasvim svesno išli tim putem. Moramo pre svega teorijski postaviti mnoga pitanja, pa tek onda preći na njihovu praktičnu stranu.

Recimo, od dana kada je odbrana zemlje postala briga svakog građanina, radnih i drugih organizacija, iskrslalo je mnogo veoma interesantnih pitanja iz tih sredina koja se kreću od toga kakva nam treba operativna armija, pa sve do toga kako omladinci mogu da vode borbu protiv tenkova. Ne možemo samo reći treba nam to i to, već moramo svemu tome postaviti teorijske osnove, tj. za sve to treba imati naučne argumente. Mi inače dosta pitanja rešavamo, uz ne malo prisustva subjektivizma. Mislim da za svaki postupak moramo imati unapred definisane argumente i da gotovo sve treba naučno dokazati.

Za sve to potrebno je dosta teorije, različitih gledanja, suprotnih argumenata i dokaza. Jedino tako možemo obogatiti našu vojnoteorijsku misao i tako doprineti da se iz obilja argumenata i suprotnih mišljenja dođe (tek onda) do najboljih i optimalno konkretnih rešenja. Uostalom, časopis „Vojno delo“ je, pre svega, teorijski. Mislim da je i diskusija koja se vodi na stranicama „Vojnog dela“ dala nov, svestraniji i slobodniji pristup problemima narodne odbrane. U toj slobodi moraju da postoje i granice koje ne dozvoljavaju da se raspravlja o nekim konkretnim pitanjima. I tu treba odrediti granicu. Mi je još nismo sasvim precizno povukli.

Kad sam već pomenuo subjektivizam, da o tome iznesem svoje mišljenje.

Teško je izgraditi optimalne oružane snage, pronaći prave proporcije za vidove pa i rodove, primenjivati najbolja rešenja ako se što pre i što radikalnije ne oslobodimo subjektivizma u radu.

Vreme nam ne dozvoljava da tolerišemo subjektivizam, i da se naučnim i tehničkim dostignućima ne koristimo do maksimuma — tim pre što su nam ograničena.

Na mnogim sektorima naše delatnosti teško se oslobađamo tog našeg pratioca. Za izgradnju modernih oružanih snaga, naše materijalne i druge mogućnosti su ograničene. Opasnost od agresije uvek je prisutna. Armije eventualnih protivnika postaju sve modernije i

jače. Drugi brzo idu napred. Baš zbog svega toga moramo se brže osloboditi starih navika i metoda i prihvatiti ono što je jedino realno i jedino korisno.

Svi kažemo da treba primenjivati naučna dostignuća, svuda gde je to moguće, služiti se usvojenim kriterijima, objektivno prilaziti rešavanju ključnih pitanja; ali čim pređemo na teren prakse, nauka i već usvojeni kriteriji često postaju sekundarni, a subjektivizam primaran.

Ako želimo, a sigurno je da svi želimo, da imamo efikasne, rekao bih, matematički modelirane oružane snage (nama su baš takve potrebne, jer svaki dinar treba racionalno utrošiti), moramo se što pre i što radikalnije osloboditi subjektivizma.

Treba se uporno i bez kompromisa boriti da nađemo pravi model za oružane snage, da svakog čoveka postavimo na pravo mesto i da damo najviše novca za ona borbena sredstva koja će u našim uslovima biti najefikasnija i omogućiti dugotrajno vođenje rata. Kako reče drug Tanasković moramo se više oslanjati na nauku i menjati neka tradicionalna shvatanja.

Dušan ĆORKOVIĆ

Mislim da nam nedostaju ovakve diskusije i to o konkretnim pitanjima, gde bi došli do izražaja razni pogledi, razne ideje, jer u ovakvim diskusijama ima veoma korisnih stvari na osnovu kojih bismo mogli raščistiti mnoga pitanja i doći do jedinstvenih pogleda.

Evo, recimo, da na određenom skupu diskutujemo o oklopnim jedinicama. Ja da iznesem naše mišljenje, drugi da slušaju, pa onda da napadaju koncepciju sasvim otvoreno i argumentovano — to će dati rezultate.

Dušan SMOLJENVIĆ

Smatram da artiljerija i dalje ostaje najizrazitiji predstavnik vatrene moći i podrške KoV, pa se u vezi sa nešto izmenjenom fizionomijom borbenih dejstava postavlja pitanje — kakva je njena uloga u okvirima operativne armije, a posebno kao delova partizanskih i jedinica teritorijalne odbrane?

Kakva je uloga i gde je mesto artiljerije u okviru drugih jedinica, gde se ona integriše, na kom stepenu, a gde čini poseban elemenat operativnog i borbenog rasporeda?

Da li dosadašnji način komandovanja i grupisanja odgovara zahtevima savremene operacije i boja? Gde su tu rešenja? Kakva je uloga dalekometne i teške artiljerije, imajući u vidu realne mogućnosti i način upotrebe naše avijacije, kao i druge uslove?

Stevan BIKIĆ

I pored toga što nuklearno oružje postoji, artiljerija je i dalje, u mnogim armijama, pa i u našoj, ostala veoma značajno sredstvo

vatrene podrške. Njeni redovni zadaci iz prošlog perioda, pojavom oružja za masovna uništavanja, nisu se smanjili već su znatno povećani i prošireni. To je posledica dva razloga. Prvi je što su se proširili frontovi, povećali međuprostori i dubine odbrambenih dejstava, a tu je i veća rastresitost snaga i borbenih poredaka jedinica. Površina borbenih poredaka jedinica, u poređenju sa onima koje su posedale u prošlom ratu, sada je veća za 8—15 puta, a živa sila koja taj prostor sada pokriva ostala je ista ili je čak manja. Drugi razlog je u tome što se pored ranijeg broja i vrste ciljeva, na bojnopolju pojavilo dosta novih ciljeva koji mogu presudno da utiču na tok borbenih dejstava. Na primer, u stranim armijama, rakete taktičke namene i artiljerija koja se koristi municijom sa nuklearnim bojnim glavama, čine više od 80% svih sredstava namenjenih za lansiranje nuklearnih bojnih glava. Divizion i baterije raketa taktičke namene i artiljerija koje u borbi posedaju vatrene položaje na 4—12 km od prednjeg kraja. Ti ciljevi će biti u zoni dejstva naše artiljerije koja će u našim uslovima dobiti zadatak da ih uništava ili onemogućuje da dejstvuju. Pored ovih, kao ciljevi pojavljuju se stanice za navođenje avijacije, radarske stanice i niz drugih ciljeva od kojih u znatnoj meri zavisi efikasnost savremenog oružja. Svi ovi ciljevi nalaze se u granicama dometa artiljerijske vatre.

Razmišljajući o ulozi artiljerije, bez obzira na nešto izmenjenu fizionomiju borbe, mislim da ona ima osobito veliki uticaj na razvoj borbenih dejstava time što neutrališe ili uništava ciljeve koji se nalaze u neposrednoj blizini sopstvenih jedinica. U poređenju sa raketnim oružjem, artiljerija ima znatno veću tačnost gađanja i zato može pružati efikasnu podršku jedinicama u neposrednom dodiru i onima koje se uklone u neprijateljev borbeni poredak. Dejstvujući precizno, jedinice se ne podvrgavaju opasnosti od sopstvene vatre. Primena nuklearnog oružja po ovim ciljevima, zbog potrebe sigurnosti sopstvenih jedinica, često je nemogućna, a na ciljeve malih razmera i nerentabilna.

U savremenoj borbi oseća se sve veća potreba za obezbeđivanjem vatrene nadmoćnosti u određenom momentu i na određenom prostoru. U tom smislu uloga artiljerije je ostala nepromenjena i ona će i dalje imati zadatak stvaranja snažne vatre na velikim dubinama radi uništenja, neutralisanja i uznemiravanja neprijatelja bilo gde da se pojavi, a posebno tamo i kada to bude najpotrebnije jedinicama koje podržava i to bez obzira na vidljivost, vremenske i terenske uslove.

Iako se način ratovanja stalno menja, izvesni principi ostaju isti i na njima artiljerija u velikoj meri bazira svoj način dejstva koji se ogleda u snažnoj koncentraciji i iznenadnom i brzom otvaranju vatre. Za dosledno ostvarivanje ovih principa, bez kojih ne može biti uspešne podrške, artiljerija kao rod vojske mora biti i materijalno osposobljena.

Jedna od najizrazitijih karakteristika savremenog boja jeste energičnost koja će se realizovati brzim prodorima po pravcima (međusobno odvojenim u vidu klinova) i to kombinovano s vaz-

dušnim desantima. Zadatak branioca je da snage koje prodru brzo zaustavi snažnim koncentracijama vatre. Radi toga je dalekometna artiljerija u prošlom ratu bila oprobano sredstvo u rukama komandanata, viših taktičkih i operativnih jedinica. Po mom mišljenju, ona će to biti i u budućem ratu. Komandanti združenih jedinica, vatrom dalekometne artiljerije, moći će najsigurnije, najbrže, najelastičnije i najekonomičnije intervenisati u borbi. Dalekometna artiljerija može uvek biti u gotovosti za dejstvo, ne zahteva prevlast u vazduhu kao avijacija i manje je zavisna od meteoroloških uslova. Brže može da dejstvuje od ma koje rezerve, jer može brzo i iznenadno sručiti vatru na bilo koju prostoriju u granicama dometa i za nekoliko minuta.

Mislim da je uloga teške i dalekometne artiljerije jasna tim pre ako želimo obezbediti čvrstu odbranu i nadoknaditi, u granicama mogućnosti, ono što savremenije armije koje također imaju dalekometnu artiljeriju, postižu avijacijom i raketnim jedinicama.

Prema tome, za mene nema dileme: da li nam treba takva artiljerija? Drugo je pitanje koliko možemo imati takvih jedinica. Tu sigurno treba naći pravu meru, kao, uostalom, i za svaku drugu vrstu naoružanja.

Što se tiče dosadašnjeg načina komandovanja i grupisanja artiljerije, mislim da ima potrebe za usavršavanjem, tim pre što efikasnost artiljerijske podrške, pored ostalog, zavisi i od organizacijskih rešenja. Na primer, sada je artiljerija u divizijama centralizovana (delom u pešadijskim pukovima, a delom u divizijama). Prema sadašnjem stanju artiljerija se „dotira” bataljonima odnosno pukovima. Po mom mišljenju, bilo bi svrsishodnije da se ta artiljerija uključi (integriše) u niže jedinice, da bude njihova, jer to i činimo u toku borbe.

Ako nekoj jedinici u konkretnoj situaciji ne bude potrebna artiljerija, pretpostavljeni komandant ima mogućnost da je dodeli onoj jedinici kojoj je potrebna.

Prednosti ovakve organizacije su višestruke. Na prvom mestu, mislim da bi takva organizacijska struktura jedinica više odgovarala zahtevima savremenog boja u kojem jedinice moraju biti što samostalnije i što monolitnije. Takvom organizacijom postiglo bi se mnogo bolje sadejstvo između artiljerije i pešadije.

Što se, pak, tiče samostalnih (jakih) artiljerijskih jedinica, zalažem se da one budu u sastavu armija, Vrhovne komande, da bismo njima u odlučnim momentima mogli intervenisati vatrom i manevrom.

S obzirom na to što će teritorijalne jedinice najčešće voditi borbena dejstva na specifičan način, za takve zadatke im treba dodeliti i artiljeriju. Mislim da se ne bi moglo govoriti o ulozi artiljerije u sastavu tih jedinica, već o ulozi pojedinih oruđa. Ako je reč o teritorijalnim jedinicama, njih treba ojačati artiljerijskim oruđima dok vode borbu u sastavu operativnih jedinica, a čim pređu na borbena dejstva u pozadini, oruđa bi im mogla činiti znatne smetnje. Međutim, korisno im mogu poslužiti ručni bacači i bes-

trajni topovi kojima mogu izvršiti svaki zadatak. Korisnu primenu, verovatno, imaće i tzv. „partizanski bacač“.

Za partizanske jedinice mislim da stvari stoje drugačije. Obim zadataka i način njihovog izvršavanja bilo na frontu ili u okupiranoj teritoriji, zahtevaće da se partizanske jedinice, pored RB i BO, naoružaju i oruđima koja su pogodna za transport i sklanjanje u baze. Naime, te jedinice ne treba dovoditi u situaciju da oruđa oti-
maju od neprijatelja, već im ga treba dati blagovremeno, tim pre ako ih ima u dovoljnim količinama.

Način čuvanja, korišćenja i transportovanja treba ostaviti svakoj jedinici da reši onako kako joj to najbolje odgovara.

Dušan SMOLJENOVIC

Koja rešenja i sredstva mogu dati najbolje rezultate u borbi protiv oklopnih jedinica protivnika?

Šta je novo u upotrebi artiljerije i raketa u sistemu protivtenkovske odbrane ili, preciznije, protivtenkovske borbe? U okviru naše koncepcije, aktuelno je pitanje kojim sredstvima i kakvim metodama partizanske i jedinice teritorijalne odbrane treba i mogu da vode borbu protiv oklopnih borbenih sredstava — oklopnih jedinica?

Stevan BIKIĆ

U svim armijama tenkovi se smatraju kao jedno od najvažnijih borbenih sredstava koje obezbeđuje uspeh u borbi. Zato stalno raste njihov broj, usavršavaju im se borbene osobine i način upotrebe. U odnosu na prošli rat, gustina tenkova na 1 km fronta porasla je od 2,5 do 3 puta.

Postojanje velikih međuprostora omogućava tenkovima visoku aktivnost, što ukazuje na to da je organizacija i umešnost za borbu s tenkovima najvažniji zadatak ne samo svih komandi i starešina, već svakog borca i građanina naše zemlje. Zato je važno da svaka jedinica i pojedinac budu i adekvatno naoružani i obučeni za borbu protiv tenkova.

Za uspešnu borbu sa savremenim tenkom, protivtenkovska sredstva moraju imati i određene kvalitete, kao što su: velika pokretljivost i manevarske sposobnosti, velika probojnost zrna, što veći efikasan domet, veliku preciznost i brzina gađanja i, konačno, mala silueta.

Iz tehničkih, a često i praktičnih razloga, sve ove osobine ne mogu biti objedinjene u jednom protivtenkovskom sredstvu. Zato se za protivtenkovsku borbu usavršavaju i koriste razna sredstva, od kojih svako ima određenu namenu u toj borbi. Gledano sa taktičko-tehničke strane, samo takva koncepcija može dati optimalna rešenja u borbi protiv tenkova.

Ako se ima u vidu činjenica da je savremeni tenk izrazito ofanzivno sredstvo koje može sa velike daljine otkriti i prvim (ili drugim) zrnom uništiti cilj dejstvujući iz pokreta, i protivtenkovska sredstva koja treba da odigraju glavnu ulogu u slamanju tenkovskog napada (u jednom sistemu odbrane) moraju biti takođe sposobna da unište takav tenk, ako ne na većoj, a ono bar na istoj daljini sa koje on uspešno dejstvuje. U protivnom, preti opasnost da takvo pt-sredstvo u dvoboju s tenkom bude uništeno pre nego što dođe u povoljnu situaciju da otvori vatru. S obzirom na ovakve zahteve, glavna uloga u borbi protiv tenkova pripada protivtenkovskoj artiljeriji, jer ona, za razliku od svih drugih pt-sredstava, ima najviše dobrih osobina potrebnih za borbu protiv tenkova. Naročito je značajno da pt-sredstva imaju veliku brzinu gađanja, da su u stanju da probiju oklop srednjih tenkova (s čela) da su precizna i sposobna za manevar putanjama i pokretom. Baš u ovim osobinama vidim novinu u upotrebi pt-artiljerije jer je poznato da taktičko-tehničke osobine svakog sredstva opredeljuju i njegovo mesto u borbi.

Novo u upotrebi artiljerije i pt-raketa u sistemu PTO je u tome što ni za jednu jedinicu, u suštini, i nema neke druge odbrane sem protivtenkovske, ukoliko je zemljište takvo da omogućava agresoru upotrebu oklopnih sredstava. Ovo ističem zato što se mora shvatiti da jedinica i pojedinac koji nisu naoružani za borbu protiv oklopa, ne treba ni da se postavljaju u odbranu, jer bi se samo nepotrebno izlagali gubicima. Dakle, prednji kraj se više ne može posedati jedinicama koje nisu sposobne za pt-borbu niti postrojavati borbeni poredak pt-jedinica kako se to činilo ranije. Za uspešnu borbu protiv oklopnih sredstava potrebna je apsolutna integracija svih sredstava sposobnih za PTO, pa i na samom prednjem kraju.

Pešadija bi morala biti opremljena prvenstveno sredstvima za borbu protiv oklopnih jedinica, naročito ako za odbranu poseda zemljište prolazno za tenkove. Pri ovome mislim da bi ona morala imati mnogo efikasnija sredstva nego što je ručni bacač čije su taktičko-tehničke karakteristike prevaziđene kada se radi o njegovoj upotrebi u organizovanom sistemu odbrane. Takav sistem odbrane napadač će izviđati, određivati i otkrivati ciljeve koje će tući u toku vatrene pripreme.

Što se, pak, tiče metoda borbe i sredstava kojima partizanske i teritorijalne jedinice treba i mogu da vode borbu protiv oklopnih sredstava napadača, ograničio bih se samo na one uslove koji se odnose na dejstva na okupiranoj teritoriji. Najefikasniji metod dejstva biće zasede i prepadi na kolone borbenih i snabdevačkih jedinica, kao i napadi pojedinaca i grupa na ove snage pri razmeštaju po naseljenim mestima.

Pri tome se ne može očekivati uništenje većeg broja ovih sredstava i jedinica u jednoj akciji i na jednom mestu, jer će se agresor dobro i znalački obezbeđivati. Prema tome, i najmanji uspeh na jednom mestu činiće deo velikog uspeha sastavljenog iz akcija sa stotine mesta. Naročit doprinos ovih jedinica onima koje se bore na frontu biće uništenje snabdevačkih kolona sa gorivom i mazivom,

bez koga celokupne snage ne mogu dejstvovati. Veliki doprinos se može postići rušenjem mostova, delova komunikacija i postavljanjem minsko-eksplozivnih sredstava po raznim pravcima.

Da bi uspešno mogle realizovati ove zadatke, navedene jedinice i grupe moraju biti naoružane isključivo lakim pt-sredstvima, počev od flaša sa zapaljivom smešom pa do vodenih pt-raketa prenosnog tipa. Druga pt-sredstva teže bi se mogla upotrebiti. Za ovakav način dejstva želim da istaknem veliku vrednost našeg ručnog bacača koji u rukama dobrih lovaca tenkova, može biti veoma opasno oružje za neprijatelja. Njegove taktičko-tehničke osobine, pri ovakvom načinu dejstva, obezbeđuju nam veliku aktivnost i svuda prisutnu opasnost po agresora da bude uništen.

Dušan SMOLJENović

Da na kraju rezimiramo — za šta se treba zalagati u artiljeriji, za koja rešenja?

Stevan BIKIĆ

Ako bi trebalo da ukratko i precizno odgovorim na pitanje za šta se treba zalagati u artiljeriji danas, za koja rešenja, rekao bih da ima dosta pitanja na kojima treba raditi, za koja se treba uporno zalagati, ali bih ipak pokušao da ukažem na ono što je najvažnije. Prvo, uporno i znalački treba se zalagati i boriti u svima jedinicama, komandama i školama da ono što posedujemo učinimo optimalno efikasnim. Ovaj zadatak se jedino može ostvariti, rekao bih, ako se podjednako (uporedno) efikasno radi na organizacijskim, tehničkim, nastavnim, kadrovskim i drugim pitanjima iz okvira artiljerije kao roda i onoga iz drugih rodova što je u vezi sa artiljerijom. Drugo, da optimalno iskoristimo, pre svega svoje materijalne i proizvodne mogućnosti, oslanjajući se na naše stručnjake, uz čiju pomoć treba postepeno nastojati da se, gde je to moguće, dođe do sopstvenih rešenja koja će najbolje odgovarati uslovima našeg ratišta.

I treće, moramo na delu i planski učiniti sve što nam pružaju sadašnje i sutrašnje mogućnosti da ostvarimo takvu vatrenu podršku rodova KoV (tu podrazumevam partizanske i jedinice teritorijalne odbrane) kojom ćemo do najveće mere sačuvati živote naših vojnika i starešina i pri tome izvršiti postavljene zadatke.

Dušan SMOLJENović

Iz oblasti razvoja i upotrebe artiljerije, izgledaju značajna sledeća pitanja: prvo, da se utvrdi koliko i kakve nam artiljerije treba, za koji vremenski period, i koliko od toga treba da bude savremeno (najsavremenije); drugo, kako da se najbolje organizuje ovo što

imamo i ono što smo planirali da nabavimo ili sami proizvedemo; treće, da se odlučimo šta da proizvodimo u miru i ratu, a šta da kupujemo; i četvrto, da predvidimo i utvrdimo za koje vreme treba imati uskladištena ubojna sredstva. U skladu sa rešenjima ovih pitanja treba planirati i proceniti profil artiljerijskog kadra. Takav program razvoja artiljerije moći će se realno utvrditi na osnovu zadataka i uloge koja se želi dati artiljeriji u okviru KoV. Sem toga, sva rešenja i planove treba uskladiti sa razvojem drugih rodova, uključujući partizanske i jedinice teritorijalne odbrane. Plan programiranja ovih zadataka treba zasnivati, pored ostalog, i na koeficijentu koji proizlazi iz karaktera našeg ratišta i mogućnosti zaštite iz vazduha.

Pridružujem se mišljenju generala Bikića da je uloga artiljerije porasla u odnosu na krajnju ulogu u drugom svetskom ratu. To nije teško dokazati. Ali se postavlja pitanje — kakva nam treba artiljerije.

U svakom slučaju, treba nam savremena, mnogobrojna i raznovrsna protivtenkovska (ovde mislim i na protivtenkovske rakete) i respektivna dalekometna artiljerija. Dalekometna i radi toga da nadoknadimo inferiornost avijacije, da podržimo oklopne jedinice u odbrani i pri aktivnim dejstvima. U sastavu ove artiljerije treba imati najveći mogućan broj lakih protivvazdušnih sredstava za gađanje ciljeva koji lete na malim visinama. Artiljerijsko oruđe kao cilj teško se pogađa sa velike visine, a kad se letelica nisko spusti može se efikasno tući ovakvim sredstvima.

U bataljonu i puku treba imati što više protivtenkovske artiljerije, a za podršku dosta minobacača. Armijama i Vrhovnoj komandi treba dati respektivnu protivtenkovsku i dalekometnu artiljeriju.

Bataljon treba da ima više protivtenkovske artiljerije i raketa. U drugom svetskom ratu, prvi položaj odbrane probijala je sama pešadija ili uz manji broj tenkova (samo na glavnom pravcu). Jače oklopne snage uvedene su u borbu tek posle proboja prvih položaja. Analogno tome bataljon, pa i puk, imao je manji broj protivtenkovske artiljerije. Tek prava borba protiv tenkova počinjala je kad su stupale u borbu divizijske i armijske protivtenkovske jedinice.

Međutim, sadašnja struktura oružanih snaga velikog broja armija, broj oklopnih divizija, tenkova i oklopnih transportera u svim tipovima divizija izmenili su fizionomiju borbe utoliko što će prve položaje napadati oklopne jedinice, i to ne samo na glavnim već i na svima drugim pravcima. Dakle, pešadijske čete i bataljoni, počev od prednjeg kraja, neće voditi više borbu sa pešadijom klasičnog tipa koja nastupa u streljačkom stroju, već protiv stroja koji čine tenkovi i druga samohodna oruđa.

Koliko bi trebalo da bataljon ima pt-sredstava to se može precizirati samo posle solidne analize. Sem toga, bataljonu treba dati više minobacača da bi mogao samostalno organizovati vatrenu podršku.

Smatram, ako nađemo uspešno rešenje za otpor oklopnim jedinicama i ako se dobro zaštitimo od udara, bar letelice koje nisko

lete, konačan uspeh neće izostati. Protivu pešadije, makar ona bila i vazdušnodesantna lakše je boriti se, tim pre kad se radi o našem ognjištu.

Iz mnogo aktuelnih pitanja o artiljeriji, da izdvojim još jedno, i to iz organizacije i vođenja borbe protiv oklopnih jedinica. Kad je reč o odbrani na većim dubinama, pre svega o odbrani protiv oklopnih jedinica, kažemo: „Odbranu treba izvoditi na uzastopnim položajima”.

Značajno je da se bar približno determiniše šta se podrazumeva pod borbom na uzastopnim položajima. Jasno je da to zavisi od toga čime se izvodi odbrana i kako.

Ako odbranu organizujemo jedinicama i borbenim sredstvima koja su inferiorna i imaju manje manevarske sposobnosti od jedinica i borbenih sredstava napadača, odbrana na uzastopnim položajima može se uspešno organizovati i izvoditi samo tako što će se određenim snagama jednovremeno posesti nekoliko uzastopnih položaja. Verovatno je da takve jedinice neće uspeti pravovremeno da se povuku u dubinu. Razlog je jasan — neprijatelj je brži, ima savremenija borbena sredstva i pri tom jaču podršku iz vazduha. Na takvim položajima treba se braniti dok se može, tj. dok se ne izvrši postavljeni zadatak. Potom se treba povući ulevo ili udesno, prilagoditi jedinice novoj formaciji i uslovima i napadati neprijatelja u bok i pozadinu.

Ako se odbrana organizuje i izvodi takvim jedinicama i borbenim sredstvima čiji je kvalitet isti ili bolji od jedinica napadača, pod odbranom na uzastopnim položajima može se podrazumevati takva odbrana u kojoj se snage sa prvih položaja, uz podršku, povlače na sledeće položaje u dubinu. Nisam bez razloga podvukao značaj ovog pitanja.

Dušan SMOLJENOVIC

Efekte dejstva nuklearnih borbenih sredstava (ako bi došlo do njihove upotrebe) imali bi ogromne posledice za celu državu, njene oružane snage, stanovništvo i materijalna dobra. S obzirom na raznovrsne mogućnosti upotrebe ovih i drugih sredstava, teško je mere PNHBO razmatrati izolovano u operativnoj armiji, teritorijalnoj odbrani i dr. Zato je interesantno pitanje — kako zaštititi ljude, objekte i teritoriju kao integralne delove jedne celine?

Miloš MANOJLOVIĆ

Mislim da sve ovo o čemu smo diskutovali u vezi sa koncepcijom naše narodne odbrane — o upotrebi pojedinih elemenata naših oružanih snaga, čak uključujući celu zemlju — treba razmotriti u tom smislu kako dejstvovati kad se primene oružja za masovno uništavanje (N i H).

To je centralno pitanje. Ne postavlja se pitanje da diskutujemo kakva bi bila koncepcija vođenja našeg opštenarodnog odbrambenog rata u takvim uslovima, nego kako obezbediti da se ta koncepcija o kojoj diskutujemo realizuje i u takvim uslovima.

Tu je postavljeno pitanje samo nuklearnog oružja. Mislim da bismo bili jednostrani, ako nam ne bi bilo prisutno i hemijsko oružje, jer i jedno i drugo spadaju u oružja za masovno uništavanje.

Odmah u početku treba reći da apsolutne zaštite nema, ali da se preduzimanjem odgovarajućih mera i postupaka mogu obezbediti snošljivi uslovi za borbena dejstva i druge aktivnosti, sračunate na odbranu zemlje.

Pomenuo sam i ovo hemijsko oružje, jer mislim da nam je ono malo ostalo po strani. Još smo prilično opsednuti nuklearnim oružjem, iako je hemijsko rasprostranjenije i nalazi se gotovo u svim nacionalnim okvirima, a ključevi za njegovu upotrebu su isto tako u nacionalnim okvirima, dok nuklearno oružje nije tako rasprostranjeno, a ključevi su uglavnom kod super-sila. Prema tome, donošenje odluke o upotrebi nuklearnog oružja je malo složenija stvar, posebno ako imamo u vidu lokalne — ograničene ratove, tako da je, po mom mišljenju, veća verovatnoća upotrebe hemijskog oružja nego nuklearnog. Sve protivmere su mnogo komplikovanije. Konačno, i pored svih zgražanja javnog mnjenja i Organizacije Ujedinjenih nacija, već smo danas svedoci da se hemijsko oružje upotrebljava u Vijetnamu i Jemenu. Prema tome, ovom pitanju morali bismo posvetiti više pažnje nego do sada.

Rešiti ceo problem PNHBO je veoma teška i komplikovana stvar, kao što je i sam takav rat složen i komplikovan. Međutim, smatram da naša koncepcija odbrane zemlje, naš društveni sistem i podruštvljavanje narodne odbrane, veoma povoljno deluju na rešavanje ovako komplikovanog pitanja. U čemu je suština problema kad se radi o merama protiv oružja za masovno uništavanje?

Svima nam je poznato da oružje za masovno uništavanje (nuklearno i hemijsko) ispoljava efekte u vrlo kratkom vremenskom razmaku na velikim prostranstvima. Iz ovoga proizilazi logičan zaključak da snage i sredstva za protivmere moraju biti na licu mesta (zbog brzine intervencije) i masovnog karaktera (zbog prostranstva samog dejstva). A to opet znači da protivmere moraju imati što širu osnovicu, kraće rečeno — da obuhvate celu zemlju, imajući u vidu da se ne radi samo o neposrednoj već i o posrednoj zaštiti žive sile, tj. da se učini bezopasnim i sve ono čime se ona koristi i što joj služi u svim aktivnostima u odbrani zemlje.

Parcijalno rešavanje problema kod bilo koje kategorije snaga i sektora delatnosti ne može, po mom mišljenju, dati odgovor na postavljena pitanja. Na masovno razaranje može se odgovoriti jedino masovnim protivmerama, a to znači integraciju mera, angažovanje svih snaga zemlje i aktivnu ulogu svakog pojedinca, jer je neophodna široka inicijativa i samosnalažljivost. U tome ima veliku prednost naš samoupravni društveni sistem i podruštvljavanje opštenarodne odbrane.

Šta je prioritetno u PNHBO?

Miloš MANOJLOVIC

Mislim da se odgovor delimično sadrži već u odgovoru na prvo pitanje. PNHBO kao vid obezbeđenja predstavlja čitav sistem mera koje čine jednu nedeljivu celinu i jedna bez druge ne može. Ali, ipak, ima nešto što čini osnovicu efikasnosti čitavog ovog sistema, a sve ostalo je nadgradnja.

To je u prvom redu potreba da se obezbedi preživljavanje žive sile u takvim uslovima, kao glavnog faktora i nosioca aktivnosti odbrane zemlje. Znači, treba biti sposoban za blagovremeno otkrivanje nailaska opasnosti, zaštititi svakog pojedinca i otklanjati posledice na licu mesta i to na svakom pojedincu i na sredstvima kojima se momentalno služimo. Sve ostalo je — to su specijalizovane mere — nadgradnja bez koje se ne može, ali koja ima svoju svrhu, samo ako je sve prethodno rešeno.

Prethodne mere su, u stvari, primarne — bitka za preživljavanje i vreme da bi specijalizovane snage došle do izražaja u kompletnom rešavanju problema.

Znači, iz svega ovoga proizilazi da je rod ABHO, što se tiče suštine PNHBO, neophodan, ali i sekundaran u čitavoj toj stvari. To je ta nadgradnja. Ali on ima svrhu postojanja samo ako smo u masi rešili problem, tj. ako smo rešili primarne mere koje obezbeđuju preživljavanje ljudi. To u krajnjem znači preduslov za izvršenje borbenog zadatka.

Prema tome, ako gledamo na dimenzioniranje armije i oružanih snaga u celini, i snage PNHBO moraju naći odgovarajuće mesto. Svi se slažemo da, dok postoji takva vrsta oružja, može doći i do njegove upotrebe. Prema tome, moramo se spremati za takav rat, jer ako to ne učinimo u miru, nećemo imati vremena ni ako do toga eventualno dođe.

Veoma značajno pitanje je: kako ostvariti (imati) kontrolu čitave teritorije SFRJ u smislu otkrivanja opasnosti, tj. blagovremenog otkrivanja nuklearnih eksplozija. Osnovna svrha je tu da se prognozira opasnost, jer na osnovu instrumentalnog utvrđivanja situacije, komanda ne može blagovremeno da reaguje i uvek kasni. To znači da sistem ima osnovnu ulogu da osposobi komandu da u takvim uslovima može donositi blagovremene i kvalifikovane odluke.

Dušan SMOLJENOVIC

Kako postići minimalnu bezbednost PNHBO u teritorijalnoj odbrani i civilnom sektoru?

Sigurno je da bi za ovo pitanje bili kvalifikovaniji drugovi iz teritorijalne odbrane, no ja ću izneti svoje mišljenje. Mislim da ovde odgovor leži u odgovoru na drugo pitanje — to je zapravo ta osnovna i neophodna minimalna bezbednost i treba je rešavati kako u teritorijalnoj odbrani tako i kod civilnog stanovništva, na račun nadgradnje. A to znači na račun razvijanja posebnih specijalizovanih jedinica, ukoliko se istovremeno ne može razvijati jedno i drugo. Što se tiče razvoja specijalizovanih snaga, mislim da ne treba ići na posebne snage za civilno stanovništvo, a posebne za teritorijalnu odbranu, već na teritoriji razviti snage koje ova zemlja može obezbediti, da se njima koristi i teritorijalna odbrana i civilno stanovništvo.

Pored toga, veoma je značajna u čitavoj ovoj stvari i priprema teritorije i iskorištavanje svega onoga što ona nudi, kao i razvoj infrastrukture na toj teritoriji. Imamo dosta institucija, laboratorija, a isto tako i raznih vrsta potrošnih sredstava koja mogu korisno poslužiti za detekciju i dekontaminaciju, ali treba što pre utvrditi stanje.

Dušan SMOLJENOVIC

Kako rešavati ova pitanja na višem i nižem nivou, i kakva je uloga pojedinih resora državne uprave i uprava vidova i rodova, kao i republičkih ustanova?

Miloš MANOJLOVIĆ

Mislim da tu moramo znati šta u prvom redu treba rešavati. Što se tiče resora državne uprave, oni treba da shvate svoju odgovornost i da svoj sektor delatnosti osposobe da može funkcionisati i odgovoriti svom zadatku i u takvim uslovima. To je osnovno.

Dalje. Jedinstvo akcije. Najpre treba doći do misaonog jedinstva koje treba pretvoriti u dugoročne zajedničke planove o svim komponentama materijalno-tehničkog obezbeđenja, jer ti planovi treba da nas ujedine i pred proizvodnim organizacijama. Ako bi se pred proizvodnim organizacijama pojavljivao sa svojim potrebama, kako ko stigne i kad dođe do novca to bi značilo neekonomičnost. S druge strane, moramo dati orijentaciju proizvodnim organizacijama, da vide svoju perspektivu i da se u tom smislu kapacitetno i kadrovski pripremaju.

U čitavom ovom problemu ima jedna protivvrednost. S jedne strane je pitanje borbene gotovosti, a sa druge (s obzirom na brz razvoj i u jednoj i u drugoj oblasti — i nuklearnoj i hemijskoj, on je gotovo skokovit) opasnost da se nagomilaju sredstva koja će brzo zastareti.

U razrešavanju ovog problema, mislim da je veoma značajno imati dobro organizovan naučno-istraživački rad koji će nam obezbediti perspektivna rešenja i pravilnu politiku.

Dušan SMOLJENOVIC

Savremeni vojni mehanizam i mogućnost njegovog funkcionisanja u miru i ratu nezamislivi su bez dobrog sistema veza i elektronske opreme. Nevidljivi i nečujni „elektronski rat“ nikad ne prestaje. Nespremnost za vođenje takvog rata i nemanje dobrih veza može imati nedogledne posledice. Šta je iz te oblasti za nas značajno i novo?

Dušan BRSTINA

U dosadašnjim diskusijama u „Vojnom delu“ nije ništa rečeno o elektronskim dejstvima ili o „elektronskom ratu“ (kakav je zvanično termin usvojen na Zapadu) kao o novoj dimenziji, tj. novom elementu ratovanja. U celini uzeto, mislim da nam je ta komponenta rata premalo prisutna u našoj publicistici, a naročito nije dovoljno prisutna u izučavanjima i teoretskim raspravama, tj. nedovoljno izučavamo šta to znači i kakve posledice može da izazove tzv. „rat u eteru“.

Upotreba elektronike u celokupnom vojnom mehanizmu postala je tako obimna, raznolika i tako važna po ulozi koju ima u vođenju operacija, da je danas gotovo nemoguće zamisliti organizaciju savremenih OS bez radio-veze, radarskih uređaja, uređaja za identifikaciju, uređaja za navigaciju i bez telekomandi svih vrsta. Sve ono što je rečeno o mestu i ulozi elektronike u OS može se, istina u manjoj meri, reći i za jedinice TO.

Nuklearni, biološki i hemijski rat, više nego ijedan drugi oblik rata, počiva isključivo na dobrom funkcionisanju cele elektronske opreme. Ta oprema mora biti razvijena na najnovijim naučnim dostignućima i automatizovana, sposobna da obezbedi blagovremenu uzbunu, a s druge strane, da omogući brzo i sigurno stavljanje u dejstvo svih vrsta oružja za protivakciju, odnosno odbranu.

Sve je to dovelo do toga da su elektronska dejstva postala i te kako operativna komponenta, u stvari, sastavni deo procene situacije i deo odgovarajućih zaključaka, na bazi kojih se donosi odluka. Mnogi primeri tretmana ove problematike u nekim stranim armijama rečito navode na zaključak da i kod nas mora postati imperativ da sa ovom problematikom idemo u škole, tamo gde učimo ljude, bilo da će se oni naći u operativnom delu OS ili u jedinicama TO.

Ova komponenta rata mora biti prisutna i kod organa i ustanova civilnog sektora, jer će se to i tamo i te kako održavati, na

primer, u mrežama radio-difuznih službi, u televiziji, tj. na onim elementima na kojima bazira masovno informisanje i obaveštavanje civilnog sektora i celog građanstva. Na ovom planu agresor je u stanju da ga ostavi bez mogućnosti komandovanja, odnosno da mu onemogući komandovanje, razmenu informacija. Kada se ovde doda i mogućnost fizičkog rušenja i uništenja svih postojećih kapaciteta, verovatnoća da se ostane bez mogućnosti komandovanja još je veća.

Na bazi takvih procena mogućnosti budućeg agresora, naši današnji spojni putevi, tj. naš ceo sistem veza, treba da pretrpe odgovarajuće korekture i dopune. Pre nekoliko godina ta je činjenica uočena, pa su učinjeni izvesni naponi u tom smislu i, naravno, rezultati nisu izostali. Prilagodavanje postojećeg sistema je gotovo završeno i već sada može u najneophodnijem obimu da odgovori i u „elektronskom ratu”. Ovaj zadatak je u poslednje vreme naišao na puno razumevanje kako saveznih tako i republičkih i nižih organa. Na tome je naročito aktivan DSNO. Istina, ovde ima i otpora, jer ima i takvih koji, kada se radi o razumevanju i shvatanju, pristaju, a kada treba dati materijalno-finansijska sredstva — oklevaju. Ovo je i razumljivo, jer su svi spojni putevi građeni sa čisto komercijalnog gledišta, i gledano mirnodopski, potpuno zadovoljavaju potrebe. Međutim, da su komponenta „elektronskog rata” i odgovarajući stepen otpornosti od fizičkog uništenja sagledavani kada su stvarani investicioni programi, bilo bi potrebno, pokazuju računice, dodati vrlo mali postotak.

Kada cenimo budućeg agresora i njegove mogućnosti na planu „elektronskog rata” i fizičkog uništenja našeg sistema veze, mora se poći od naših mogućnosti uređenja teritorije za rat. Te mogućnosti nisu male, jer možemo da pripremimo vezu na teritoriji i obezbedimo neprekidnost komandovanja i obaveštavanja u dubini teritorije, tj. tamo kuda će agresor vrlo teško doći.

Mnogi već izgrađeni objekti u teritorijalnom sistemu veza su na takvim visovima na koje se ne može stići bez znatnijih snaga agresora. On može prodreti duž komunikacija, a da takvi visovi, na kojima se nalaze utvrđeni i dobro branjeni objekti teritorijalnih veza, ostanu nezahvaćeni. Ukoliko agresor bude želeo da ovlada i takvim visovima, mora računati na znatne rashode u živoj sili ili u velikom broju aviona ako se odluči da takve objekte (to su tačkasti ciljevi koji se iz vazduha teško uočavaju i pogađaju) uništava iz vazduha. Znači, nemogućnost fizičkog uništenja takvih objekata, prisiliće agresora da primeni komponentu „elektronskog rata”, a to opet zahteva velike teškoće i rashode.

Da bi postojeći objekti teritorijalnih veza, bilo oni koji su izgrađeni za potrebe JNA, ili oni za potrebe civilnog sektora, postali i emisioni centri odakle bi se u slučaju potrebe davala i određena obaveštenja i informacije, potrebne su izvesne dogradnje i dopunska ulaganja.

Danas u Jugoslaviji postoji veliki broj raznih radiopredajnih centara čiji su vlasnici razna preduzeća, ustanove i organizacije. Sa odgovarajućim dopunama u tehničkom pogledu, a naročito u

pogledu organizacije, većina tih centara može poprimiti onu ulogu koju je u toku NOR imala „Slobodna Jugoslavija”. Treba istaći da se takvi centri danas nalaze na celoj državnoj teritoriji, pa je na taj način stvorena mogućnost da se njima koriste mnoge samostalne jedinice, organi i ustanove operativne vojske ili teritorijalne odbrane.

I za borbu protiv elektronskih dejstava agresora postoji niz mera i postupaka (upotreba signala, komprimirana predaja) koji omogućavaju da se i u „elektronskom ratu” ipak prenese ili primi obaveštenje ili naređenje.

Na tako uređene teritorijalne centre koji su međusobno povezani sigurnim direktnim i obilaznim spojnim putevima, a baziraju na svim vrstama veza (radio, radio-relejnim, podzemnim kablovima, vazдушnim linijama), treba da se naslanjaju sa svojim pokretnim sredstvima i CV komandi i jedinica operativnog i teritorijalnog dela OS. Tako uređene teritorijalne veze ne isključuju potrebu da operativne jedinice imaju mogućnost uspostave i direktnih (bez oslonca na teritorijalne CV) veza svih vrsta.

Ovako uređene teritorijalne veze treba da odigraju presudnu ulogu u predmobilizacijskom periodu, periodu mobilizacije i početnih dejstava, jer moraju da omoguće veze komandama i jedinicama dok se ove ne formiraju. Kada štabovi počnu da dejstvuju, već je lakše i nema tako teških posledica i ako se ostane bez veze između pojedinih organa i komandi.

I partizanske jedinice, iako treba da imaju svoja formacijska sredstva veze, kako za vezu unutar jedinica tako i sa pretpostavljenom i sadejstvjućom komandom, mogu u određenim uslovima da se naslanjaju na uređene teritorijalne veze.

Problem dometa sredstava veze (domet je ograničen zbog težine i mogućnosti prenosa) u partizanskim jedinicama i delovima OS koji ostaju u neprijateljskoj pozadini mora se rešavati većim korišćenjem zemljišta (iznošenje stanica na visove) i postavljanjem relejnih stanica osloncem na teritorijalne centre veze gde god to bude moguće. Na primer, radio-stanicom za vezu četa — bataljon i bataljon — puk koja, u normalnim uslovima, ima domet u okviru taktičkih normi za navedene komandne stepene, može se, ako se primeni navedeni način korišćenja, ostvariti radio-veza i do 100 km.

Isto se može konstatovati i za predajnike u radio-difuznoj službi i u sistemu obaveštavanja. Praksa je pokazala da se domet i čujnost predajnika (VF ili VVF) kada se postave u odgovarajuće objekte na vrlo visokim nadmorskim visinama, povećavaju i do 10 puta.

Dušan SMOLJENOVIC

Na osnovu čega se mogu odrediti proporcije ili, da kažem, dimenzije inženjerije kao roda vojske. Koje radove treba da izvodi inženjerija, a koje drugi rodovi?

Za dimenzioniranje roda inženjerije u sva tri vida oružanih snaga potrebno je prvenstveno zauzeti stav prema obimu inženjerskog obezbjeđenja borbenih dejstava operativnih jedinica koje, kao što je poznato, izvršavaju jedinice svih vidova i rodova. Samo složenije zadatke inženjerskog obezbjeđenja izvršavaju inženjerske jedinice. Raspodjelu zadataka inženjerskog obezbjeđenja između inženjerskih i drugih jedinica je relativno lako učiniti, ali ne uvijek, jer dinamika i brzina borbenih dejstava, kao i dejstava jedinica na samostalnim pravcima, neće uvijek omogućiti angažovanje inženjerije, pa o tome treba voditi računa. Takva karakteristika odbrambenog rata upućuje nas na rješavanje zadataka inženjerskog obezbjeđenja u dva pravca:

Prvo, ako želimo da nam jedinice (svih rodova) budu što samostalnije, one treba da budu što sposobnije da same mogu izvršavati što više inženjerskih zadataka — prvenstveno zaprečavanje i utvrđivanje. Iz tog zahtjeva proizilazi i važnost inženjerske obuke jedinica svih vidova i rodova.

Drugo, inženjerske jedinice treba da budu što mobilnije, tehnički solidno opremljene i unaprijed organizovane u formacije prema vrstama poslova, da bi se brže mogle prebacivati s jednog posla na drugi i da određene zadatke izvršavaju bolje i u što kraćim rokovima. To su razlozi zbog kojih smo perspektivnim razvojem inženjerije predvidjeli uvođenje nove inženjerske opreme većih kapaciteta, ali koja nije glomazna. Pri usvajanju takvih stavova još ima izvjesnih kolebanja kod nekih starješina koje bi htjele da inženjerija raspolaže velikim mašinama kakve imaju neke strane armije čija se koncepcija vođenja rata zasniva isključivo na ofanzivnim dejstvima. Uzimajući u obzir razne uslove pod kojima će se izvoditi budući rat, a o kojima je govorio general Tanasković, inženjerske jedinice, prema novim rješenjima, biće raznovrsne po organizaciji i opremi.

Za dimenzioniranje inženjerije u oružanim snagama od značaja su postojanje i uloga teritorijalne komponente, no o tome ću reći nešto kasnije.

Dušan SMOLJENOVIC

Zaprečavanje je svakako najvažniji zadatak inženjerskog obezbeđenja borbenih dejstava.

Milivoj GLUHAK

General Tanasković je istakao neke zadatke iz okvira inženjerskog obezbjeđenja borbenih dejstava i ja se sa njime potpuno slažem. Naglašavam samo da će biti vrlo teško unaprijed reći koji će problem inženjerskog obezbeđenja biti primaran u nekoj ope-

raciji, odnosno borbi. Vjerovatno će jedinice morati da istovremeno rješavaju mnoge inženjerske zadatke. Međutim, u našim uslovima (uslovima opštenarodnog odbrambenog rata) zaprečavanje će sigurno biti najvažniji zadatak inženjerskog obezbjeđenja i mora se primjenjivati u svim borbenim uslovima. Zaprečavanje, ako se vješto primjeni, može da umanja inferiornost naših snaga u odnosu na oklopne snage agresora. Potreba za zaprečavanjem teritorije od strane operativnih i teritorijalnih jedinica naročito je naglašena našom koncepcijom opštenarodnog odbrambenog rata, te se zbog toga i predviđa obimna obuka iz zaprečavanja u svim rodovima JNA.

Ako solidnim zaprečavanjem umanjimo posljedice iznenadnog napada agresora, a prema svemu sudeći to je moguće, isplati nam se da se u miru još više založimo za bogatiji program mjera za zaprečavanje.

Važnost zaprečavanja treba naglašavati u svim prilikama, ali se baš često dolazi u situaciju da se problem suviše pojednostavljuje, pa takva postaje i obuka. Činjenica je da je zaprečavanje minama i rušenjima pomoću eksploziva najefikasnije. Rukovanje minama i eksplozivom je opasno i zahtjeva dobru uvježbanost ljudstva. To je, međutim, najlakše postići.

Teže je naučiti ljude pravilnoj taktičkoj primjeni minsko-eksplozivnih sredstava, mislim takvoj primjeni da agresor naiđe na prepreku tamo gdje se ne nada, da mu minsko-eksplozivne prepreke nanese gubitke i da ga što više zadrže.

Težište obuke na zaprečavanju treba da bude baš na tome. Minsko-eksplozivne prepreke treba kombinovati sa svim drugim preprekama da bi ih agresor što teže savladao. Bukvalno rečeno, ne bi trebalo da bude ni jednog inženjerskog objekta (puta, mosta, rova, bunkera, hidrotehničkog objekta, skloništa) koji se u odbrambenim dejstvima ne bi pripremio za rušenje, odnosno zaprečio.

Zadatak zaprečavanja ne može da se uokviri samo u zadatke jedinica. Mjere zaprečavanja koje u miru preduzimaju, a u ratu izvršavaju operativne jedinice, nisu jedine. Više komande imaju (u miru i ratu) dužnost da, pored zaprečavanja koje će izvoditi u svojim odbrambenim zonama, planiraju i pripreme zaprečavanje i onih osjetljivih dijelova teritorije koje bi agresor mogao ugroziti, ma kada u toku rata, bez obzira na to koje će ih jedinice (aktivirati) izvršavati. U izvršavanju ovih obaveza bilo je dosta teškoća. Tome je razlog što su se tim značajnim problemima bavile isključivo vojne komande ili što se za neke objekte smatralo da će služiti isključivo mirnodopskim potrebama — iako je granicu šta služi miru, a šta ratu, teško odrediti.

Pred komandama i štabovima narodne odbrane stoji hitan zadatak da ponovno preispitaju svoje ranije stavove u pogledu zaprečavanja osjetljivih mjesta teritorije. U sadašnjem trenutku to je lakše jer teritorijalna odbrana daje suštinski nove dimenzije zaprečavanju. Mnoge teritorijalne jedinice upotrebice sistem zaprečavanja koji su pripremile operativne jedinice, i to ne samo minsko-eksplozivnim sredstvima. Zaprečavanje koje će izvoditi jedinice teritorijalne odbrane treba da bude

raznovrsno, sveobuhvatno i neprekidno, a to se ne može postići samo miniranjem. Primjeri iz NOB ukazuju da je moguće zaprečavanje i bez velikih količina eksploziva. Međutim, iskustvo NOB daje nam samo orijentaciju, ali u budućem ratu obim zaprečavanja u nas treba biti mnogo veći nego što je bio u NOB. To je i razumljivo, jer je danas u našoj zemlji razvijenija komunikacijska mreža nego što je bila prije drugog svjetskog rata. Imamo više značajnijih operativno-strategijskih objekata, a i potencijalni agresor je tehnički spremniji za savladavanje takvih objekata.

Za zaprečavanje u okviru teritorijalne odbrane postoje široke mogućnosti. Uzmimo, na primjer, samo komunikacijsku mrežu, taj osnovni elemenat u planu agresora. Putevi svih kategorija mogu se na mnogim kritičnim mjestima onesposobiti za upotrebu za izvjesno vrijeme i bez eksploziva: prekopavanjem, plavljenjem ili zaleđivanjem, oštećivanjem kolovoza, uništavanjem građevina koje štite puteve od raznih nepogoda, spaljivanjem drvenih mostova itd. No, sve to pretpostavlja da se poznaju efekti koji se postižu takvim mjerama zaprečavanja. Najefikasnije će zapriječiti put ono ljudstvo koje gradi puteve ili se stara o njihovom održavanju. Najracionalnije će izvršiti pripreme plavljenja ono ljudstvo koje se bavi melioracijom, a najbolje i najbrže će onesposobiti aerodrome oni koji ih u miru eksploatišu itd. Prema tome, zaprečavanje u okviru teritorijalne odbrane mora i može biti neprekidno. Ono potpunije može obuhvatiti teritoriju nego operativne jedinice, jer je kvalifikaciona struktura i disperzija radnih organizacija povoljan preduslov za to. Pod neprekidnim zaprečavanjem treba podrazumijevati stalno obnavljanje prepreka koje su eventualno jednom ili više puta već bile savladane od strane agresora.

Imamo mnogo primjera konkretnih dogovora civilnih stručnjaka koji se bave ovom problematikom u raznim radnim organizacijama, tj. o mirnodopskim priprema za zaprečavanje putne mreže o kojoj se oni brinu u miru. To je dokaz da tamo gdje se politički shvati suština opštenarodnog odbrambenog rata neće izostati konkretna inicijativa i odgovornost kvalifikovanih stručnjaka i bez posebne intervencije organa JNA.

Dušan SMOLJENVIĆ

Šta mislite o osposobljavanju jedinica teritorijalne odbrane za izvršavanje inženjerskih zadataka. U kojoj meri one taj zadatak mogu izvršiti?

Milivoj GLUHAK

Neki štabovi narodne odbrane ispoljili su u periodu formiranja teritorijalnih jedinica izvjesnu rezervisanost kada je trebalo odlučiti kakve elemente inženjerije ukomponovati u teritorijalne jedinice. Polazilo se, prije svega, od toga da te jedinice ne mogu izvršavati neke krupnije inženjerske zadatke i ne mogu biti opremljene inženjerskom tehnikom.

Sa zadovoljstvom možemo reći da se do danas gledanje na taj problem izmijenilo. Suočavajući se sa problemima koji nastaju već pri planiranju borbenih dejstava teritorijalnih jedinica i uređenja teritorije za njihove potrebe, inženjerski elemenat morao se riješiti na određen način.

U izvršavanju nekih zadataka inženjerskog obezbjeđenja, teritorijalne jedinice mogu biti čak i u izvjesnoj prednosti u odnosu na operativne inženjerske jedinice. Ta prednost je poželjna, a i nije je teško realizovati. Evo o čemu se radi.

Gotovo u svakoj opštini, a sigurno na teritoriji dvije do tri susjedne opštine, postoji neka specijalizovana radna organizacija čija djelatnost, stručni kadrovi i mehanizacija mogu u ratu da se iskoriste za izvršavanje inženjerskih zadataka. To se, u prvom redu, odnosi na radne organizacije koje se bave izgradnjom i održavanjem puteva, željeznica, pristaništa, mostova, tunela i hidrotehničkih objekata ili onih koje proizvode građevinski materijal, konstrukcije za mostove, montažne zgrade, kao i onih koje izrađuju plovne riječne objekte.

I pored toga što je iz radnih organizacija dio vojnih obveznika predviđen za operativne jedinice, još ostaje dovoljno kapaciteta i ljudi za izvršavanje zadataka inženjerskog obezbjeđenja u sklopu teritorijalne odbrane. Čak i zadaci utvrđivanja položaja, izgradnje skloništa za ljudstvo, bolnice i skladišta, kao i razna rušenja — dakle zadaci kojima se u miru ne bave radne organizacije, lakše će izvršavati stručnjaci tih radnih organizacija (tunelski radnici, mineri, armirači, inženjeri i sl.) nego vojnici operativne vojske koji su završili, u najboljem slučaju, samo dvogodišnju stručnu obuku u inženjeriji.

Teritorijalne jedinice treba dobro obučiti i opremiti za diverzantska dejstva kao i za zaprečavanja svih vrsta. Pored toga, treba da se obuče za razminiranje, jer im je to, pored ostalog, potrebno i za snabdijevanje eksplozivom. Mišljenja da diverzantska dejstva izvode samo specijalizovane diverzantske jedinice ne bi trebalo prihvatiti kao pravilo. Iskustva iz našeg narodnooslobodilačkog rata, rata u Alžiru i Vijetnamu ukazuju da su ponekad čitave partizanske čete izvodile diverzantska dejstva, pa se tim iskustvima treba i ubuduće koristiti.

Posebne inženjerske teritorijalne jedinice, po mom mišljenju, ne treba svuda i jednoobrazno formirati. To treba učiniti samo u onim krajevima gdje zaprečavanje treba da bude obimnije, ili tamo gdje treba da se formiraju za konkretan specijalni zadatak (na primjer, za održavanje ili izgradnju važnog mosta. Mislim da tako treba i shvatiti izlaganje generala Jankovića u pogledu potrebe za inženjerijom u okviru teritorijalnih jedinica.

Dušan SMOLJENović

Iskustva rata u Južnom Vijetnamu govore o dva načina života boraca Fronta nacionalnog oslobođenja: o životu nad i pod

zemljom. Ovo posljednje je naročito interesantno kao iskustvo za partizanske i jedinice teritorijalne odbrane, pa i za naš civilni sektor. Šta je od svega toga značajno, poučno i primenljivo kod nas?

Milivoj GLUHAK

Ima tu novina koje je potrebno detaljnije proučiti, pa onda vidjeti što od toga može biti korisno za nas. Svakako taj podzemni rad i život je poučan.

Kod nas će biti potrebno da se na privremeno okupiranoj teritoriji rade skloništa za ljudstvo, ranjenike, opremu i hranu. Iako je to, na prvi pogled, jednostavan problem, ipak se on ne može rješavati na način kao što smo ga rješavali u NOR. Tehnička sredstva modernog agresora zahtijevaju novu taktiku i tehniku utvrđivanja na okupiranoj teritoriji. To najbolje pokazuje iskustvo sa vijetnamskog ratišta gdje su čitava naselja, KM, skladišta i skloništa izgrađena pod zemljom.

Teritorijalne jedinice u većini slučajeva neće biti u stanju da izgrađuju veća skloništa ili da održavaju putnu mrežu. Za takve zadatke treba, u okviru teritorijalne odbrane u širem smislu, angažovati radne organizacije sa svim njihovim samoupravljačkim mehanizmom, ili u tim radnim organizacijama treba formirati specijalizovane teritorijalne jedinice za izvođenje radova na privremeno okupiranoj teritoriji.

Još nešto bih rekao o jednom pitanju. To je o većem tehničkom obrazovanju inženjerskih kadrova i borbi za umjerenije korišćenje inženjerske tehnike u miru.

U posljednje vrijeme inženjerija, dobiva znatno više nove tehnike nego ranijih godina. Zbog toga bih iznio neke aktuelne probleme roda, za koje smatram da su u posrednoj vezi sa temom današnje diskusije.

Rad sa novom, modernom, tehnikom zahtijeva visokostručne kadrove i dobre organizatore, sposobne da iz mašina izvuku najviše što se može, a da pri tome mašine što duže „žive“. U tom smislu sadašnji starješinski kadar dobro je obučen kroz praktične radove. Međutim, na tome ne smijemo stati. Smatram da inženjerske starješine moraju još više vremena provoditi na praktičnim radovima i češće nego do sada završavati kratke kurseve tehničke prirode, jer se tehnički metodi rada i inženjerske mašine neprekidno usavršavaju i treba ih u stopu pratiti, ako želimo da ne zaostanemo. Praktična obuka starješina i vojnika na kasarnskim poligonima, gdje se grade samo privremeni objekti, nedovoljno stimulira ljudstvo i nije dovoljna za obrazovanje inženjeraca. Normalan tehnološki proces u izgradnji inženjerskih objekata, dobar kvalitet rada i solidno obrazovanje kadrova, može da se postigne jedino na poslovima inženjerskog uređenja teritorije, zbog toga što se izgradnji trajnih objekata ozbiljnije prilazi nego izgradnji privremenih — školskih. Angažovanje inženjerije u miru na takvim poslovima koristi dvostruko: postižu se sjajni rezultati u obuci,

i ista finansijska sredstva služe za obuku i izgradnju potrebnih objekata.

Drugi aktuelan problem je angažovanje inženjerske tehnike.

Komandanti združenih jedinica koji inženjeriju u miru racionalno koriste za izvršavanje manje važnih garnizonskih i neinženjerskih poslova, koje bi inače mogla obavljati civilna preduzeća, samo prividno štede finansijska sredstva. U tim jedinicama je redovna pojava da inženjerija ima istrošene mašine sa vrlo malim resursima. Inženjerija tih jedinica ne bi bila sposobna da u eventualnom ratu izvrši one zadatke koji se očekuju od nje. Sigurno je da bi bilo bolje štedjeti resurse inženjerije u miru, nego ostatiti bez njih u ratu. Danas resurse inženjerije mogu zamjeniti civilna preduzeća, ali ta preduzeća ne mogu zamjeniti inženjeriju u borbenom poretku. Racionalna upotreba inženjerije u miru je potrebna tim više što smo se opredjelili za manji broj inženjerskih jedinica i relativno manji broj inženjerskih mašina.

Racionalnom upotrebom inženjerskih mašina možemo prihvatiti samo onu koja je u okviru redovne planske obuke vojnika ili služi za mirnodopsko inženjersko uređenje teritorije — kojim se, u stvari, smanjuju zadaci inženjerskog obezbeđenja borbenih dejstava u početnom periodu rata.

Težnja mnogih komandi da se u miru, radi štednje finansijskih sredstava, što više raznih i neinženjerskih poslova obavi u vlastitoj režiji pomoću inženjerskih mašina, mogla bi se opravdati jedino pod uslovom da se uštedena finansijska sredstva odmah angažuju za remont i znavljanje mašina. Da bi se pojednostavio posao oko kompenzacije utroška resursa inženjerskih mašina, finansijska sredstva potrebna za tu svrhu morala bi se redovno izdvajati i to samo na jednom mjestu, u DSNO.

Iznijeti problem angažovanja inženjerske mehanizacije vrlo je aktuelan, jer su se komande svih stepena u poslednje vrijeme mnogo angažovale na uređenju teritorije, pa je potrebno na vrijeme sagledati i drugu stranu tog problema — kako združene jedinice ne bi u odsudnom momentu (u slučaju rata) ostale bez podrške inženjerije.

Dušan BRSTINA

Zelim da dopunim svoje poslednje izlaganje. Kako obezbediti da se sadržaj informacija ili naredenja dostave na takva uzvišenja na koja su postavljani predajnici? Odgovor je u tome što se za to mogu i moraju koristiti sva raspoloživa sredstva veze koja se, u datoj situaciji, budu mogla koristiti.

Iskustvo NOR-a govori da su mnogi štabovi gotovo kroz ceo period rata imali na raspolaganju samo jednu radio-stanicu kojom su održavali vezu sa deset i više korespondenata (pretpostavljenim, sadejstvujućim ili potčinjenim štabovima i jedinicama). Mislim da će i u budućem ratu biti takvih situacija, te će pojedine komande morati održavati vezu jednom stanicom sa više korespondenata.

U nekim štabovima TO to će biti redovna pojava. Zato je donekle nerealan sadašnji zahtev nekih komandi i jedinica TO da im se obezbediti isti broj veza kao i jedinicama operativne armije. Danas, na primer, jedan dobar radio-amater, bilo da radi sa svojom radio-stanicom kojom održava vezu u organizaciji SRJ, ili da mu se dodeli druga, može jednom radio-stanicom sa uspehom da izvrši zadatak sličan onom u NOR-u, tj. da sa uspehom obezbedi vezu opštinskom štabu, teritorijalnoj ili nekoj partizanskoj jedinici. Treba konstatovati da se te i takve mogućnosti danas nedovoljno koriste.

Što se tiče mogućnosti nabavke sredstava veze, danas je kod nas stanje takvo da domaća elektronska industrija može podmiriti gotovo sve potrebe narodne odbrane (oko 90 posto potreba jedinica i komandi JNA). To je velika prednost, tim pre što su preduzeća elektronske industrije locirana na celoj državnoj teritoriji. Ako sada dovoljno usmerimo i dovoljno koristimo ta preduzeća radi razvoja novih, poboljšanja i dogradnje postojećih sredstava i sistema u celini, onda stvarno nema mesta pesimizmu, već naprotiv, tu su neverovatno velike mogućnosti. Zbog toga sam pristalica ovakvih diskusija u kojima se iznose predlozi i daju rešenja. Znači, nužno je izneti kako se gleda na dalji razvoj i kuda usmeriti dalji rad da bi se na terenu stvarno otvorila perspektiva i omogućila puna inicijativa na bazi usvojene koncepcije. Postoji široka baza u jugoslovenskoj elektronskoj industriji da se podmiri sve naše potrebe — počev od emisionih radio-stanica, pa do najsitnijih potreba opštinskih četa, partizanskih i drugih operativnih jedinica.

I poslednje što sam hteo da kažem — sva ta sredstva nisu skupa, ako ih samo svedemo na minimum, tj. ako imamo samo ono što je neophodno.

Dušan SMOLJENOVIC

Smatram da smo dovoljno iscrpli probleme KoV kao vida i unutar njega neka osnovna pitanja rodova. Dotakli smo se i pitanja RV. Zato predlažem da sad pređemo na neka osnovna pitanja RM.

Mate JERKOVIC

Prije nego što pokušam objasniti neka osnovna pitanja iz RM, ipak bih kazao dvije-tri riječi u vezi sa uvodnim izlaganjem generala Tanaskovića i ostalih učesnika u diskusiji o KoV i RV. Tako ću i sebi pripremiti podesniju podlogu za odgovore na konkretna pitanja o RM.

U svakoj djelatnosti čovjeka najveća je mudrost naći mjeru. Posebno je velika mudrost i traže se od nas ogromna intelektualna naprezanja da bi se našla mjera u materiji kao što je izgradnja savremenih oružanih odbrambenih snaga. Reč je, prije svega, o procjeni potencijalnog agresora i o viziji budućeg rata. U dosa-

dašnjem našem radu, počevši još tamo od VII kongresa SKJ, kada smo se intenzivnije, organizovanje i naučnije počeli baviti tim fundamentalnim pitanjem — došli smo, rekao bih, do prilično kompleksne slike o tome. Konceptija opštenarodne odbrane koja je iz toga proizašla, postepeno je usvajana ne samo od nas vojnika nego, rekao bih (sa određenim ogradama), i od svakog građanina. U svakom slučaju, budući rat se u našim glavama predstavlja kao strašan obračun koji bi koštao ogromne ljudske i materijalne žrtve i nas kao braniocce, ali isto tako i eventualnog agresora. Mislim da tu iluzija ni s jedne ni s druge strane ne može biti, s obzirom na sredstva i tehniku koju bi agresor mogao da upotrijebi i s obzirom na našu riješenost da mu se suprotstavimo svim nacionalnim, ljudskim, materijalnim i moralnim potencijalima.

Međutim, jedno od najdelikatnijih pitanja u takvoj ocjeni situacije sastoji se u odgovoru: kako pri toj novoj koncepciji ustrojiti oružane snage uopšte i kako posebno treba da izgleda njihov tzv. operativni dio. Naime, postavlja se, pri naglom izrastanju teritorijalne odbrambene komponente, s jedne, i pri relativno ograničenim ekonomskim mogućnostima zemlje, s druge strane — pitanje mjere, obima i stepena modernizacije operativnog dijela OS; dakle, postavlja se pitanje ponovnog sagledavanja naših postojećih i budućih planova izgradnje i modernizacije JNA. I da problem još više približim svojim konkretnim, mornaričkim pitanjima — postavlja se potreba naročito pažljive procjene proporcija: što i koliko za teritorijalnu odbranu, a što i koliko za operativne snage, te unutar ovih, koliko za svaki od vidova, rodova, službi. Jer, svi su ti elementi sigurno značajni, ali nije sigurno da bi svi oni u svim mogućim varijantama i fazama rata bili jednako značajni.

U vezi s tim, radi ilustracije, uzmimo modernizaciju mornarice. Pod modernizacijom mornarice mi podrazumevamo izgradnju i izbalansiranost modernih plovnih i drugih jedinica koje neće biti vezane samo uz obalu, uz otoke kao što su to bile na primjer, naše partizanske flotne snage, pa čak dobrim dijelom i pomorske snage prvog flotnog programa, nego jedinice koje će po svojim brzinama, dimenzijama, po svojim ukupnim taktičko-tehničkim karakteristikama, po svom vatrenom udaru moći da iziđu i na otvoreno more i ispod mora, da se udalje od obalskog ruba te da izvršavaju dio svojih zadataka pre nego što neprijatelj dođe direktno pod našu obalu. Mi smo ranije bili u stanju da, recimo, obalskim osmatračem vidimo u najpovoljnijim uslovima do 12 km i da obalskom baterijom otprilike toliko i bijemo. No, to je danas već mnogo manje nego domet klasičnog broskog oružja, kojim neprijatelj raspolaže. Zato je dosadašnja modernizacija RM kao i buduća tendencija izražena u tome da se nađu takva sredstva koja će biti u stanju da vide neprijatelja dok je on još relativno daleko od naših obala i da ga što je više moguće biju prije nego što se on pojavi pred obalom. A kada se preostali njegovi dijelovi približe obali, onda ga udariti svim ostalim snagama obalne, odnosno, otočne odbrane, računajući, naravno, i na one manevarske snage.

Međutim, kada se uzme u obzir čime potencijalni neprijatelj može da se pojavi sa mora i iznad mora; kad se uzme u obzir odnos pomorskih i vazdušnih snaga, koji bi se mogao stvoriti na Jadranu, te kad se sve to izračuna (prema karakteristikama pomorskih bitaka, koje vrlo kratko traju, a daju skupe rezultate, brzo se potapaju brodovi koji koštaju stotina milijardi), onda se nekako samo po sebi nameće pitanje: ima li za male zemlje smisla tolike milijarde ulagati u takvu RM i do koje mjere ići u tome? Slično bi se, možda, moglo postaviti i pitanje, kad je riječ o modernizaciji avijacije, tenkovskih snaga, motorizacije, itd. Postavlja se, dakle, pitanje: do koje mjere ići u modernizaciji JNA. Za mene je to najveća dilema. To, naravno, ne znači da će odgovor po toj dilemi biti: „Ne daj, svedí sve na primitivni stepen!” Ali je sigurno da ovi elementi, vrijeme trajanja, dužina eksploatacije, rentabilnosti upotrebe i efekta moderne tehnike u našim uslovima moraju biti prisutni pri svim proračunima, da bi se našla prava, optimalna mjera. Da li će ona biti viša ili niža nego što su bile naše dosadašnje ambicije — to tek treba vidjeti.

Dalje, snage koje bi morao pripremiti svaki agresor, koji bi se odlučio da udari na Jugoslaviju, bile bi vjerovatno sračunate na pokušaj brzog sloma našeg otpora. U takvom slučaju njegovi udari bili bi prvenstveno usmjereni na slom onog što je kod nas najubojnije, najmodernije, jer to proizilazi iz karaktera taktike i tehnike kojom agresor raspolaže. Po toj logici bi, dakle, moglo da se postavi pitanje: da li težište postaviti na izgradnju moderne RV, RM, itd., ili na jačanje onoga što agresoru daleko manje odgovara, onoga što je najmasovnije, najžilavije, najtrajnije, tj. KoV i teritorijalnu odbranu. I to baš u ovom novom obliku kako je izložio general Tanasković. Mislim da to zaslužuje našu posebnu pažnju. Jer, sigurno je da bi u svakom slučaju jedinice operativne KoV i teritorijalne jedinice ipak ostale ona, tajna snaga koja će se boriti do konačne pobjede. One bi se borile daleko duže nego što to savremeni agresor obično računa. Tu savremeni agresor obično podbacuje. O tome govori cjelokupno iskustvo od prošlog rata naovamo, a to je suština. Dakle, da zaključim. Gledajući isključivo kroz dinar, čini mi se da naći mjeru u konkretnom slučaju znači revidirati mjeru, korigovati planove modernizacije određenih vidova, rodova, a za račun još bržeg jačanja i modernizacije onoga što u našim uslovima može stvarno voditi dugotrajni rat — odbrambeni rat, rat do konačne pobjede nad agresorom.

Dušan SMOLJENOVIC

Dobro bi bilo da Vi kažete nešto konkretnije u vezi sa ovim o čemu ste govorili. Šta je to za šta se konkretno treba zalagati?

Mate JERKOVIC

Najkraće rečeno — treba se zalagati za savremenu pješadiju. Ako želim da budem još konkretniji onda bih išao dalje od onoga

što je general Rajko napomenuo. Ja bih bio konkretniji: da se ide na protivoklopnu pješadiju.

Dušan SMOLJENOVIC

Šta podrazumevate pod savremenom pešadijom? Ovo pitanje postavljam jer sam stekao utisak da pešadija o kojoj ste Vi govorili nije samo pešadija kao rod vojske, kakvu smo je imali do sada, ili kakvu predstavu imamo o njoj, već jedan savremen model KoV.

Mate JERKOVIC

Evo šta podrazumijevam pod modernom, savremenom, protivoklopnom pješadijom. Podrazumijevam kopnenu vojsku koja će se moći efikasno suprotstaviti svemu sem ratnim brodovima na moru i djelimično avijaciji agresora. Svakako kao najvažnije to je suprotstaviti se oklopnim borbenim sredstvima. Zato je i zovem protivoklopnom. Naša kopnena vojska, dakle, i jedinice teritorijalne odbrane treba da budu protivoklopne. To je zahtjev vremena. Čini mi se da je to i u skladu s onim kako je general Tanasković predstavio potencijalnog agresora koga treba očekivati. Drugim riječima da mi postavimo težište suprotno onome na šta će agresor davati težište. Ne računajući atomska sredstva, to su njihovi tenkovi i avijacija. Zato mislim da svaki naš vod kopnene vojske mora biti osposobljen da se bori protiv oklopa. On mora imati u svojoj formaciji ručne bacače, tromblonske komunikativne mine i potrebnu PVO. Plus tome: automatska oružja, dakle, veliku protivpješadijsku vatrenu moć, te određen broj snajpera (2—3 uvodu).

Naša teritorija, posebno onaj njen centralni dio, podesna je za odbranu. Ona donekle smanjuje punu upotrebu agresorove tehnike. Stoji doduše i ona korektura što ju je general Čorković naglasio: može ta tehnika i kroz Bosnu, jer u pogledu prohodnosti više nemamo Bosnu onakvu kakvu smo imali za vrijeme Moše Pijade. Tu će on ulaziti i tehnikom, tenkovima, oklopnim transporterima. U toj mjeri moramo i mi raspolagati odgovarajućom tehnikom za borbu protiv tenkova i drugih oklopnih borbenih sredstava.

Još bih htio ukazati na nešto kad govorim o modernoj tehnici u našim OS, a što zaslužuje našu posebnu pažnju. To je pitanje eksploatacije, remonta i snabdijevanja. Uz pretpostavku da se neće tako brzo pojaviti neki snabdjevač, prirodni ili kakav drugi saveznik, postavlja se pitanje koliko dugo mi takvu modernu tehniku, oklopne jedinice i drugu tešku osjetljivu tehniku možemo koristiti? Gdje su sigurni prostori za izvore, za gorivo, za remontne radionice, za servis, itd. Pitanje, dakle, snabdijevanja, održavanja i remonta je takođe jedan od faktora koji ide u prilog onoj tezi da moramo ne samo odmjeriti koliko u miru imamo finansijskih sredstava da izgradimo ili nabavimo modernu tehniku, nego treba apsolutno da mislimo i o tome koliko dugo je

možemo održavati u stroju i borbeno je eksploatisati. To u potpunosti važi i za ratne moderne brodove, a možda u još većoj mjeri za avione, itd. To je jedan od problema koji me, kad razmišljam o izgradnji i modernizaciji ratne mornarice — najviše okupira.

Dušan SMOLJENVIĆ

Da li naša mornarica u novoj strategijskoj situaciji dobija ili gubi na svome značaju?

Mate JERKOVIĆ

Pitanje, pa, dakle, i odgovor može imati dva aspekta: apsolutni i relativni.

U pravom smislu sve ono što se angažuje u borbi dobiva, u uslovima savremenog rata, na svom značaju. Prema tome i ratna mornarica, i avijacija, i oklopne snage, i inženjerija i teritorijalne jedinice — sve dobiva na značaju. Jer, od svega toga što će davati otpor neprijatelju traže se maksimalna naprezanja i najveći mogući efekti, da bi se agresor što pouzdanije slomio. Znači, to važi za sve ono što će u ovoj zemlji davati otpor. I to ne samo kroz oružani otpor, nego i otpor kroz snabdjevanje, remont, kroz zbrinjavanje ranjenika, kopanje rovova, štampu i propagandu, znači — kroz sve živo što djeluje i uz upotrebu svega materijalnog što se može angažovati u borbi. Odatle logičan zaključak da se u ratu u ovom apsolutnom smislu — povećava i značaj naše ratne mornarice.

Međutim, Smoljenović je očigledno mislio na onaj relativni značaj mornarice u sadašnjoj strategijskoj situaciji. Ako je na to mislio, onda je tu odgovor po mom mišljenju, nešto drukčiji. I to opet iz dva aspekta. Najprije, naša mornarica očekuje, prirodno, svoga protivnika sa mora i iz vazduha. Situacija u Sredozemlju danas i u prilično doglednoj budućnosti je loša, i teško je očekivati da će se uskoro poboljšati u našu korist. Situacija je tu gora nego što je ikad ranije bila. Sredozemlje postaje sve opasnije žarište po svjetski mir, pa onda naravno i po Jugoslaviju. Prema tome, ako opasnost s te strane narasta, očigledno da mora da naraste i značaj onih snaga koje su po svom karakteru najisturenije, a to je za našu zemlju naša RM.

Stoje neke tvrdnje koje podvlače, u određenim razmatranjima, da je dolazak sovjetske flote „uspostavio izvjesnu ravnotežu na Sredozemlju” i vezao Amerikancima na određeni način ruke, odnosno dao na određeni način do znanja 6. američkoj floti da ona nije jedini gazda u tom moru, tj. da Sredozemlje nije američko more. Ali kad mi znamo kakve se dugotrajne i dalekosežne obostrane pretenzije kriju iza te bitke za Sredozemlje, onda ta formalna borba za ravnotežu ne znači smanjenje, nego obrnuto, povećanje opasnosti za mir u tom području, pa i šire. S te strane gledano i Jadran, kao deo Sredozemnog mora, dobija svoj povišeni značaj, pa ga prema tome dobiva i naša ratna mornarica.

Međutim, vraćamo se na ono pitanje koje sam u početku pomenio u opštem osvrtu. Kad mi znamo kakav je potencijalni agresor u cjelini, kakav on može biti za SFRJ po jednoj, drugoj i trećoj varijanti, po raznim varijantama i kad znamo kako se može ispoljiti sa kopna, odnosno kad znamo da je nastupati sa kopna daleko lakše, jednostavnije, nego sa mora, bez obzira na savremenu mornaričku tehniku; kad znamo da se prema SFRJ s kopna pružaju podesni, vrlo široki frontovi i podesni pravci za brzo ulaženje u Jugoslaviju, dok je more, a naročito priobalni pojas za to daleko ograničeniji, mislim sa operativno-geografskog stanovišta — onda se i meni čini logičnim da se kopnenim frontovima mora pridati relativno veća pažnja. Eto, u tom i samo u tom smislu mislim da će, s obzirom na ukupna godišnja i perspektivna raspoloživa materijalno-finansijska sredstva biti neophodna određena revizija vidovskih i rodovskih proporcija. Koliko će to biti, to je stvar provjeravanja i proračuna. Ali, čini mi se (kad uzmemo u obzir sve ono što sam naprijed rekao o značaju vidova i rodova) da je traženje i nalaženje optimalne mjere u tome i potrebno i korisno, te se može desiti da se u tom smislu i samo u tom smislu značaj RM relativno snizi.

Dušan SMOLJENOVIC

Da li je korisnije ulagati raspoloživa finansijska sredstva u savremene i skupe plovne objekte ili u jednostavnija i masovnija ubojna sredstva.

Mate JERKOVIC

Ovo je interesantno pitanje. Po suštini, već sam kroz dosadašnje izlaganje odgovorio na ovo pitanje. No, ipak ovdje moram dodati i naglasiti da ne smijemo stvari vulgarizirati. Naime, i u diskusijama i u praktičnom rješavanju krupnih problema ove vrste najčešće se ovo pitanje postavlja ovako: ne bi li se mogla iskoristiti trgovačka mornarica, ribarska flota, sportska flota i uopšte sve što plovi po moru i rijekama ili stoji na obalskom rubu, ne bi li se, dakle, to moglo adaptirati tako da u miru privređuje, a u slučaju rata da se iskoristi za odbranu. Pitanje je sasvim umjesno, a i odgovor je sasvim jasan. Može, kako da ne! Mi smo na moru u početku NOR-a čak bili i bez toga, pa smo ipak počeli otpor koji je stalno narastao. Počeli smo sa diverzijama na obalskom rubu, a zatim je malo-po malo izrasla naša partizanska, nemala mornarica, sastava preko 400 i pomoćnih naoružanih brodova i 13.000 mornara. I tukla se ona solidno, tj. kako su joj ondašnja tehnička sredstva omogućavala. Ali mi bismo željeli da pri eventualnoj ponovljenoj agresiji protiv nas ubuduće tučemo na moru agresora neuporedivo žešće, efikasnije i da mu nanesimo više žrtava. Moguće je, dakle, da se na ribarske kočare nabace minolovke, pa imaš minolovac; da se na trajekt, koji danas prevozi turiste i automobile, računa kao

na desantno sredstvo; da se na određene transportne brodove ugrade tračnice, pa eto minopolagača, itd. To je naravno moguće, to je čak ušlo i ulazi u naše planove. Ali i to ima svoje tehničke granice. Ne mogu se trgovački i ribarski brodovi adaptirati za izvršavanje svih zadataka koji bi se mogli i koji se stvarno postavljaju pred RM. Zato, da bismo izbjegli vulgarizaciju ovog problema — valja opet naći mjeru. Inače, ako bismo pošli do kraja po toj logici, onda nam ratna mornarica ne bi bila potrebna u miru, što bi očigledno bio apsurd. Znači, treba naći mjeru. Naravno, bilo bi besmisleno ponovo graditi onakve ratne brodove kakve smo izgrađivali u prvom flotnom programu.

Maršal Tito je još prije jedno 17 godina formulisao šta treba da gradimo: lake, male, ali moderne brodove velikih brzina i sa jakim udarnom moći. A to je upravo ono što i činimo sada. To je modernizacija. A njena kvantitativna i kvalitativna mjera — to su zadaci koji se postavljaju pred RM. Znači, moglo bi se ići na improvizaciju ili na masovnija jednostavnija ubojna sredstva, ali se u tom slučaju ne bi mogao dati zadatak da izviđaš neprijatelja dok on još priprema, recimo, pomorski desant. Ili, na primjer, ako hoćeš da naši minolovci čiste sve vrste mina da bismo mogli saobraćati po svom moru, onda to adaptirani kočari mogu samo djelimično (kontaktne mine), a za druge treba imati savremen minolovac. Ili, ako se pred ratnu mornaricu postavlja zadatak da sadejstvuje pri-morskom krilu naše armije na taj način što će sprečavati agresora da morem snabdijeva svoje kopnene snage, onda treba za to imati odgovarajuće udarne podvodne i površinske brodove i sadejstvujuću avijaciju, jer taj zadatak sigurno ne može izvršiti adaptirani trgovački brod. Ukratko, osnovni zadaci RM — to je mjera i njenog obima, i kompozicije, i modernizacije. Sporedni, dopunski zadaci mogu se, naravno, i moraju se rešavati kroz improvizacije i pomoću jednostavnijih ubojnih i drugih sredstava.

Dušan SMOLJENović

Mi smo odlučni da branimo svaku stopu zemlje, pa na osnovu toga ima i ovakvih mišljenja: da na ostrvima treba organizovati pomorske diverzante, teritorijalne čete, bataljone, odrede i dr. i to pre svega od Dalmatinaca kao poznavalaca tog ambijenta, kao hrabrih i veštih pomoraca i ratnika i tako braniti svako ostrvo, jer dok se neprijatelj ne iskrca na ostrvo, dok ne stupi nogom na njega ono je naše, a kad se iskrca onda mu neće mnogo pomoći brodovi.

Mate JERKović

Slažem se. To je i inače osnovni zahtjev koncepcije teritorijalne odbrane, općenarodne odbrane. To nije ništa specifično za otoke. Oni su, doduše, u nešto težem položaju, s obzirom na manju mogućnost manevrisanja, ali to je potpuno u skladu s našom kon-

cepcijom. Pri tome, ja bih ovdje naglasio: imali mi savremenu mornaricu veću ili manju, modernu ili primitivnu ili je uopšte neimali, ovaj zatjev da se otoci blagovremeno pripreme i da otočani brane svoje otoke — ostaje kao važan zadatak. U svakoj varijanti mi na to računamo. Jer to je ono što je najžilavije, to je ono trajno i krajnje. Tu važi potpuna analogija divizija operativne KoV sa jedinicama teritorijalne odbrane. Smešno bi, naime, bilo da neko od nas misli da će, na primjer, neka naša oklopna divizija izgledati poslije 15 dana rata kao što je izgledala prvog dana rata. Ili, jedna pješadijska divizija da će izgledati poslije desetak dana ratovanja onako kako je izgledala na početku. Biće tu i tenkova i kamiona po cestama, biće tu svašta. Ali, neovisno o tome kako će se u toku borbe menjati fizionomija operativnih jedinica na kopnu, na moru, u vazduhu — ipak, sigurno je da će ostati trajno i žilavo ono što čini kičmu naše općenarodne odbrane, a to je neumištivi pješak, to je borac-teritorijalac. Mi u mornarici računamo na žilavost toga elementa; čak relativno možda i više nego bilo koji drugi vid, jer ni jedna naša armija niti avijacija nije toliko vezana za jedan tačno ograničeni dio nacionalne teritorije koliko ratna mornarica.

Zato mi povećavamo stalno žilavost teritorijalne odbrane na priobalnom pojasu i s tim računamo, neovisno o tome koliki je i kakav je operativni, manevarski dio RM. Taj teritorijalni dio oružanih snaga na obali, s jedne strane, osigurava mogućnost dejstvovanja manevarskih mornaričkih snaga, a, sa druge, on je i krajnja i trajna linija otpora i borbe protiv agresora na tim relacijama. Jer i neprijatelj, ako želi okupirati otok, mora na nj iskrcati svoje pješake, dijelove svoje KoV. Brodom se otok ne može okupirati.

Mihajlo VUČINIĆ

Vi ste ovde jasno izneli svoje mišljenje o mestu i ulozi RM. Uostalom, Vaš uvodnik u „Vojnom delu“ (br. 4/69) je, takođe, koncipiran u tom pravcu. Međutim, kod kadrova u RM ima i drugačijih mišljenja o osnovnim, bazičnim pitanjima uloge RM. Ta mišljenja su prisutna i u našoj vojnoj teoriji i publicistici. Naime, često se naglašava ofanzivna komponenta RM, što inicira na razmišljanje o snagama RM koje mogu da izvode takva dejstva. Da spomenem jedno od interesantnih razmišljanja o tom pitanju. „Nisu retka mišljenja da male zemlje ne mogu izgrađivati pomorske snage za aktivnu odbranu i da treba da ostanu na strogo obalnim RM, a da se granice zemlje s mora prvenstveno brane sredstvima obalske odbrane i KoV na obali. Ovo najčešće odražava nepoznavanje mogućnosti savremenih i manjih RM, a otuda i nevjericu u prednosti aktivne odbrane na primorskom bojištu, što se onda može reflektirati na krupne odluke, od kojih zavisi razvoj ovog vida oružanih snaga“. Neki autori iz RM se zalažu za tehnički modernu RM sa površinskim brodovima, podmornicama i sredstvima naoružanja koje će im omogućiti brze i snažne udare po protivnicima na moru. Zalažu se da profil naše RM „stalno održava odgovarajući tehnički nivo

prema potencijalnom protivniku", itd. Gde su izvori takvih shvatanja i kako ih prevazići da bismo imali jedinstvene stavove po fundamentalnim pitanjima mesta i uloge RM i pomorstvo u našim oružanim snagama i koncepciji odbrane. Mislim da je takvo jedinstvo misli i akcije neophodno, što ne stvara nikakve ograde daljoj polemici i diskusiji o mnogim pitanjima strategijske, operativne i taktičke upotrebe naših oružanih snaga i ostalih subjekata i faktora odbrane.

Dušan SMOLJENOVIC

Ja bih ovome dodao još jedno potpitanje. Da li bi se umesto raketnih brodova mogle lansirne rampe postaviti na obalu, na otoke?

Mate JERKOVIC

Najprije ću odgovoriti na ovo kraće pitanje, pa ću onda na Vučinićevo, kao složenije.

To je mač sa dvije oštrice. Svakako je brod na otvorenom moru, kao što su naši raketni čamci, jedinica koja ima relativno veliku brzinu, ali je ona neznatna u poređenju sa brzinom avijacije koja će se sručiti na njega. Znači, uporedo s brodovima postavlja se i pitanje nadmoći u vazduhu, avio-zaštite, sadejstva RM i RV, što praktično znači daljnje poskupljenje ratne mornarice. U svakom slučaju mali ratni brodovi su u delikatnom položaju, s obzirom na avijaciju protivnika. Zato se ne može računati da, na primjer, jedan raketni čamac može mnogo puta ići u napad. To je, dakle, sljedeći elemenat koji poskupljuje ratnu mornaricu. Istina, raketni čamac može i jednim udarom da se isplati ako, recimo, potopi neki agresorov razarač koji košta i do 40 milijardi. Pa ipak, treba računati i sa svojim gubicima, zbog čega je postavljeno pitanje umjesno, odnosno dolazi se do zaključka da bi možda takve ili slične rakete bile bolje ugrađivati na kopnu, ukopati ih na otoke.

Međutim, nije ni u tome idealno rješenje. Svaka ukopana instalacija ove vrste, koliko sada znamo, prije ili poslije se otkrije. Mi zasad ne znamo kako bi se to moglo sakriti. Možda da se stalno kreću duž obale, duž otoka? Međutim, i tu ima nevolja. Nevolja je, domet te rakete. Takva raketa, ukopana, na primjer, na obalu, taman dostiže spoljni otočni venac. Znači mi njome ne bismo mogli tući neprijatelja koji nastupa sa mora prije nego što se pojavi pred našim otocima. A i pitanje je samonavođenja preko maski, itd.

Prema tome, tu jedva da bi se moglo naći valjano rješenje. No, ipak ovo pitanje zaslužuje daljnje izučavanje.

Vučinić je postavio pitanje o različitim shvatanjima o fizionomiji ratne mornarice. Nije to nikakvo čudo što i među nama mornarima ima raznih shvatanja. Štaviše, nekada smo bili prvi u tome.

Ja mislim da je to čak dobro za razvoj vojnopomorske misli. Jedinstvo nam treba kad se donosi odluka kad treba dejstvovati. A to imamo. Historijski posmatrano mi smo u RM imali u raznim periodima razne poglede o tome kakva i kolika nam je RM potrebna. Bilo je tu, na primjer, drugova koji su otišli i u penziju pod opsesijom velike flote otvorenog mora. I danas neki žive pod tom opsesijom. Bilo je vreme i bili su eksperti pomorski koji su sanjali o jugoslovenskoj ratnoj mornarici, sastava 4 krstarice, 140 podmornica, 20 razarača, 200 torpednih čamaca, 216 patrolnih brodova i nekoliko stotina drugih ratnih i pomoćnih brodova. To je bio, naravno samo na papiru, prvi posleratni flotni program koga su nam sugerirali spolja neki naši ratni saveznici. Po suštini, međutim, to je trebalo da bude flota za Sredozemno more građena i održavana o našem trošku i bazirana u našim vodama. Prema takvom flotnom programu zacrtan je bio, naravno, i razvoj naše brodogradnje i pomorskog školstva, itd. Međutim, sticajem događaja brzo smo se otreznili i sišli na zemlju. Ali, u nekim glavama ostala je i dalje koncepcija tj. da se vodi i dobije glavna bitka na otvorenom moru. To je očigledno bila posljedica raznih škola, čije tragove, iako korrigovane, možete eto naći tu i tamo i danas. No, to su samo apstraktna, akademska razmišljanja bez čvrste veze sa našim realnim životom i mogućnostima.

Ja se, također, slažem s postavkom da bi bilo najbolje kad bismo mi imali mogućnosti da svoju obalu branimo što pouzdanije i što dalje od nje i da, recimo, sa čoporima podmornica i drugim sredstvima nikome ne dozvolimo da uđe kroz Otrant u Jadran. Na koncu, ni agresor nema neograničen broj brodova, te slupati mu što više i što dalje od svoje obale svakako je poželjna stvar. Ali dajte da sidemo na zemlju i da sagledamo realno što i dokle se može ići u izgradnji sopstvene RM i do koje mjere možemo računati sa svojim uspjesima aktivne odbrane, tj. odbrane na otvorenom moru, a u kojoj mjeri biti spreman za obračun s agresorom u svojim teritorijalnim vodama, na otocima i na obalnom rubu.

Sigurno je jedno da, pri izgradnji svoje RM mi ne možemo u naoružanju, u modernizaciji, u obimu i u kvalitetu izdržati trku sa potencijalnim agresorom. To treba da nam bude jasno i to ne samo nama praktičarima, nego i našim teoretičarima. Jer, teorija koja ne stoji na zemlji — slaba je teorija. To su, rekao bih, nesuvislosti bez ikakvog smisla i koristi. Prema tome, moramo tražiti druge oblike otpora. Spomenutu trku ne možemo izdržati, a braniti i odbraniti se moramo. I možemo. Znači, izlaz iz ove protivrečnosti nalazi se ne u kopiji tuđeg, nego u svojoj tehnici, u svojoj taktici, u svojim ljudima, u svojoj obali — u svojoj koncepciji.

Napokon, pri postojećem odnosu snaga na moru agresoru ništa ne bi bolje konveniralo nego da nas izazove na otvoreno more i da tu jednim zahvatom dobije glavnu bitku. To mu priuštiti nećemo, nego ćemo raspoloživa sredstva uložiti u ono što najbolje odgovara našoj koncepciji odbrane i bitke ćemo voditi tamo; i na takav način kako to najbolje odgovara nama, a ne njemu.

Mislim da sam shvatio vaše gledanje i izlaganje u vezi sa razvojem naše mornarice. Ali u sklopu raznih pitanja, mene posebno interesuje kako Vi gledate na ulogu podvodnih snaga, da li smatrate da podvodni objekti, podvodne plovne jedinice u našem slučaju dobijaju na značaju?

Mate JERKOVIĆ

Sredstva za podvodno ratovanje postaju sve raznoobraznija, a samim time i podvodno ratovanje sve obimnije i intenzivnije. Tu su, prije svega, najrazličnije morske mine i njima suprotne razne minolovke, zatim podmornice, pa pomorski diverzanti, pa razna elektronska sredstva, protivpodmorničke bombe i torpeda, itd. No, ono što bih ja za naše uslove ovdje želio naglasiti — to su pomorski diverzanti i to kako za ofanzivna tako i za defanzivna borbena dejstva. Mislim da taj rod zaslužuje našu mnogo veću pažnju. Pomorski diverzanti bi trebalo da budu jedan od snažnih i masovnih, ako ne i najmasovnijih borbenih elemenata naše ratne mornarice. To su snage koje mogu dobiti kolosalne bitke sa bilo kojim agresorom sa mora. Oni mogu dobiti bitku sa brodovima najveće ratne mornarice koja se može ovdje pojaviti, uz uslov, naravno, da pomorske diverzante forsiramo — i to u svim oblicima — formacijskim i teritorijalnim. Tom elementu pridaju ogromnu pažnju čak i velike i najveće savremene mornarice. To je inače relativno vrlo jeftin rod vojske i može se za male pare omasoviti. Sem toga, oni su u borbi vrlo efektni i rentabilni, te je i najveći agresorov ratni brod nemoćan protiv diverzanata. Napokon, djeluju iznenada i skriveno, a gubici su im obično mali. Poznati su, na primjer, briljantni uspjesi diverzanata engleske, američke, a naročito italijanske ratne mornarice u toku II svjetskog rata.

Rekao bih nekoliko riječi i o podmornicama. Mi mislimo da se i u podmornice isplati ulagati. Istina, nisu ni podmornice danas u idealnom položaju, posebno u takvim morima sa ograničenim dubinama kao što je Jadransko. Pa ipak, za naše uslove, one mogu pored diverzanata, biti relativno najefikasnije udarno sredstvo. Sem toga i one se mogu najduže održati u akciji, a o rentabilnosti njihovih dejstava, udara, da se i ne govori.

Dušan SMOLJENOVIC

U čemu je problem aktivne i pasivne odbrane na moru?

Mate JERKOVIĆ

I na ovo pitanje sam već uglavnom odgovorio. Naglasio bih još jedanput: može se braniti na taj način da izađeš na otvoreno

more, ako i koliko možeš, pa da udariš agresora pre nego što on dođe do naših obalnih objekata. To je aktivna odbrana. Ako čekaš da on dođe do tebe, pod tvoje otoke, pa te bije, a ti se onda braniš kako znaš i umiješ i čime imaš, onda je to pasivna odbrana. Pasivna do onog momenta dok se on ne iskrca, pa ga onda na otoku opet ganjamo i uništavamo aktivnom odbranom. Ali kada je riječ o moru, o RM, onda aktivna odbrana očigledno pretpostavlja posjedovanje određenih manevarskih pomorskih snaga. To su za naše uslove raketni čamci, torpedni čamci, topovnjače i podmornice i druga sredstva koja mogu izići pred neprijatelja na otvoreno more, odnosno pod more, i udariti ga tamo — o čemu smo već govorili.

Mihajlo VUČINIĆ

Koji je to pravi odnos vazdušne i pomorske komponente? Kakav treba da je taj odnos?

Mate JERKOVIC

Što više iz vazduha zaštite za pomorske snage, utoliko su one snažnije, žilavije i efikasnije pri izvršenju svojih zadataka. S obzirom da će potencijalni agresor imati premoć u vazduhu, mi smatramo da ima smisla razvijati naše udarne, manevarske pomorske snage do one mjere do koje ih možemo pokrivati iz vazduha. Zato, kad god se diskutuje o proporcijama, o podeli MF sredstava među vidovima, mi mornari uvijek smo široki. Naravno, ne zato da RV dobije više, a RM manje, nego zato što znamo da ukoliko je RV jače, utoliko će i RM biti sigurnija, i oklopne snage sigurnije, i svakome je tada dobro. S te strane uvijek sam bio gotov da, ako treba, smanjujemo ratnu mornaricu za račun ratnog vazduhoplovstva i to do te mjere dok se ti elementi ne izharmoniziraju, izbalansiraju.

Inače, ako bismo imali čak i veće flotne snage, te kad bi one bile po opremi još modernije, još brže i relativno još manjih dimenzija kao ciljevi, mi s njima ne bismo mnogo učinili ako ne bismo imali odgovarajuću saradnju i zaštitu iz vazduha. Koliko to praktično iznosi, to je stvar konkretnih proračuna i nije interesantno za ovaj naš današnji razgovor.

U svakom slučaju vidove oružanih snaga treba graditi harmonično. Znači, ratnu mornaricu odnosno pomorske manevarsko-udarne snage odmeravati po mjeri mogućnosti zaštite i sadejstva sa vazduhoplovstvom. I to treba da bude, takođe, jedan od mero-davnih momenata, ne samo u pogledu finansijskih mogućnosti (jer one određuju granicu za sve), nego i pri određivanju strukture i obima RM.

Kad se govori o veličini naših oružanih snaga često se postavlja pitanje gdje su te materijalne granice do kojih se može ići, tj. gdje je ona granica čiji bi prelazak značio ugrožavanje privrede a time i životnog standarda. O tome se diskutuje na raznim mjestima, često i sa nedovoljno poznavanja stvarnih problema. To pitanje je neposredno vezano za našu unutrašnju pa i spoljnu politiku. Tim više je značajno da se o njemu kaže ono što je osnovno.

Mate JERKOVIC

To je jedno od najkrupnijih pitanja državne politike, pa je logično da i odgovor na to pitanje spada u domen najodgovornijih državnih političko-partijskih foruma i faktora. Mi u DSNO i Armiji s punim povjerenjem primamo taj odgovor koji se periodično izvršava, odnosno materijalizuje u obliku godišnjih i perspektivnih armijskih budžeta. Dužnost je nas u DSNO i Generalštabu da, s jedne strane, damo što iscrpniju strategijsko-političku, vojnostručnu procjenu, koja služi kao elemenat osnove za navedeni odgovor, a, s druge, dužnost je nas svih pripadnika JNA, odozgo do dolje, da svaki u svojoj nadležnosti i djelokrugu napregne sve svoje umne, stručne, fizičke i moralne snage da se ono što je budžetom određeno za izgradnju, održavanje i eksploataciju oružanih snaga, upotrijebi što svrsishodnije, što racionalnije i što ekonomičnije.

Inače svakome je jasno ili bi bar trebalo da bude jasno, da su materijalno-finansijske granice za potrebe oružanih snaga zemlje rastegljive — da mogu biti i bitno veće i bitno manje nego što su sada. Sve zavisi, u prvom redu, od međunarodne situacije i položaja SFRJ u njoj ili drugim riječima, o stepenu opasnosti koja prijeti našoj zemlji. Pitanje ekonomskih mogućnosti, gledano iz ovog aspekta, dolazi u drugi plan, jer ako bi trebalo za očuvanje slobode, nezavisnosti i socijalizma u SFRJ, naši bi radni ljudi dali i više, a ako i kad se opasnost pouzdano smanjuje — već i sama Armija kao svjesni dio našeg društva traži manje. Zato je realnost procjene i sposobnost predviđanja ona mjera koja u svakoj pojedinoj fazi izgradnje OS diktira materijalno-finansijska naprezanja zemlje. Ona je, dakle, ta granica koju ne treba ni prelaziti ni u odnosu na nju zaostajati.

Dušan SMOLJENOVIC

Zahvaljujem učesnicima na diskusiji. Mislim da je ovaj razgovor dao solidan doprinos i korisne sugestije koje mogu olakšati realnije prilaženje osnovnim pitanjima dalje izgradnje naših oružanih snaga.

Bilo bi veoma korisno da o ovim pitanjima čujemo i druga mišljenja. Pre svega, dobro bi došlo kritično prilaženje ovim problemima. Mi ćemo i dalje voditi slične diskusije i objavljivati ih u časopisu „Vojno delo”.

NEKA PITANJA KOMANDOVANJA U OPŠTENARODNOM ODBRAMBENOM RATU*

Komandovanje i upravljanje su dve uvek prisutne komponente rukovođenja oružanim snagama. Komandovanje, posebno u ratu, ima primarnu ulogu, pod kojom se podrazumeva puna subordinacija u postavljanju, izvršavanju i kontroli zadataka. Komandovanju se može prilaziti sa raznih pozicija i aspekata, ali odnos pretpostavljeni-potčinjeni ostaje uvek onaj fundamentalni, uvek prisutni faktor kroz koji se i realizuje. Polazeći od uslova i zavisnosti u kojima se nalaze pretpostavljeni — potčinjeni, taj odnos se normalno kreće na relaciji manjeg ili većeg centralizma ili decentralizma kojim se određuju različite dimenzije tog odnosa, a na osnovu toga i osnovno obeležje svakog konkretnog komandovanja.

Centralizam (decentralizam) u komandovanju se najodređenije izražava kroz postavljanje i definisanje zadataka, kao i kroz uticaj pretpostavljenog na njihovo izvršavanje. Zapravo, reč je o tome koliko se i kakva sloboda pri postavljanju zadatka ostavlja potčinjenom u komandovanju jedinicama. Pri tome se može izraziti veliki broj različitih nijansi u stepenu centralizma.¹ Usvojen stepen

* U članku se obrađuju neka pitanja komandovanja u opštenarodnoj odbrani i kada su ratna dejstva počela. Shvatajući teškoće i protivrečnosti između onog što unosi nova koncepcija i starog koje još nije prevaziđeno, izneta mišljenja treba ceniti kao podsticaj za diskusiju o ovoj temi.

¹ Osnovne karakteristike i mere centralizma u komandovanju moguće je izraziti u tri osnovne varijante:

a) kada potčinjena komanda, na osnovu opšte direktive pretpostavljenog, bira objekat, mesto i vreme borbenog zadatka. Znači, potčinjeni se samostalno odlučuje u pogledu konkretnog borbenog zadatka, ponekad i vrste borbene radnje kojom se zadatak izvršava. Pri ovakvom postavljanju zadatka imamo najjače izražen decentralizam u komandovanju.

b) kada pretpostavljena komanda precizno definiše zadatak po cilju, mestu, vremenu i prostoru, zadržava znatna sredstva podrške u svojoj ruci, a potčinjenom prepušta da ceni i bira način dejstva, manevra itd. a to znači, na osnovu dobivenog zadatka, konkretnu upotrebu svojih snaga. U tom slučaju postoji relativno izražen centralizam u komandovanju koji se i danas u praksi najčešće primenjuje.

c) kada pretpostavljeni ne samo što određuje zadatak po cilju, vremenu i prostoru i zadržava sva osnovna sredstva podrške, već utiče na način izvršenja, na samu ideju manevra, način upotrebe jedinice i meša se u tok

centralizma i metod njegovog izražavanja u početnoj komandnoj instanci najčešće slede i niže komande. Što je centralizam u višoj instanci jači, to je po toj logici sloboda odlučivanja na celoj hijerarhijskoj lestvici manja.

Bez obzira na savremene uslove, izvesne tendencije centralizma postoje i danas. Kada prelazi granicu realnih potreba i zahteva, on je najčešće posledica inertnosti ranijih odnosa i realizuje se pod izgovorom da niže komande nisu osposobljene za svoju funkciju. Pretpostavljeni su u tom slučaju ponaša kao tutor, upliće se u odluke potčinjenog, nepotrebno interveniše itd. To nepovoljno utiče na potčinjenog, njegov razvoj i sposobnost da se izrazi i osamostali, jer pretpostavljeni preuzima njegov deo posla.

Postavlja se pitanje — da li komandovanje u opštenarodnom odbrambenom ratu prihvata centralizam i kakav, da li i tu postoji novina i kakva u odnosu na dosadašnju praksu i iskustvo? Da bi se na ovo pitanje što potpunije odgovorilo, najbolje ga je posebno razmotriti, najpre u okviru operativne, a zatim teritorijalne vojske i usputno međusobno uvezivati.

Komandovanje operativnom vojskom je iscrpno i, sa aspekta savremenih uslova, dosta razmatrano. Opšte poznate karakteristike savremenog rata, a posebno nuklearni faktor, velika pokretljivost i tempo savremenih dejstava kojima su oslabljene veze unutar i između operativno-taktičkih celina pojedinih pravaca rejona i žarišta borbe, uslovlili su potrebu veće samostalnosti na celoj hijerarhijskoj lestvici. Ti uslovi zahtevaju pomeranje ka decentralizmu, pošto centralizam u ovim uslovima onemogućava elastičnost, blagovremeno prilagođavanje konkretnim zbivanjima u procesu borbe, efikasnost i brzo reagovanje u duhu situacije na licu mesta.

Globalno posmatrajući, ove postavke su ispravne, što ne znači da se u svakom delu i pojedinosti potvrđuju. U taktičkoj sferi, zapravo kod nižih taktičkih jedinica, čvršći centralizam u komandovanju i za savremene uslove izgleda mogućan i normalan. Do vatre, pokreta i borbene aktivnosti taktičkih jedinica dolazi na relativno malom prostoru. Precizno usaglašavanje mnogih sitnih, ali različitih elemenata na istom zadatku, traži veću centralizaciju komandovanja. Svi, pa i najmanji delovi taktičke jedinice su toliko precizni i međuzavisni da efikasnost cele jedinice zavisi od detaljne preciznosti zadatka, od organizovanosti i povezanosti, po mestu i vremenu svakog njenog dela, što se može ostvariti relativno većim centralizmom u komandovanju. Prema tome, ne bi bilo ispravno unapred i bezuslovno prihvatiti decentralizam, već prema uslo-

izvršenja, zadatka. Potčinjenom je ostalo da u okviru precizno razrađenog zadatka organizuje svoj borbeni poredak i obezbedi izvršenje dobivenog zadatka. U tom slučaju radi se o punom centralizmu, koji šteti radu i samog pretpostavljenog (predviđanje naredne situacije, blagovremeno planiranje narednih zadataka što traže savremeni uslovi).

Ovakvo uopštene i načelne postavke komandnih odnosa je lako formulirati, ali njihova optimalna primena u praksi traži sposobnost i iskustvo. U praksi, komandni odnos se definiše kroz odluku, zapovest, naređenje za svaki konkretan zadatak, gde pretpostavljeni na određen način precizira meru i veličinu centralizma u komandovanju.

vima, zahtevima i oceni konkretnog momenta svake situacije organizovati sistem komandovanja.

Specifičnosti opštenarodnog odbrambenog rata koje utiču na komandovanje su mnogobrojne. Ali i ovde treba posebno istaći izmenu koju na poprištu borbe unosi nova uloga teritorijalne vojske, a front i pozadinu još više borbeno povezala, upotpunila jedinstvo borbene angažovanosti na celoj teritoriji, ukidajući ranije pojmove i granice. Zbog dinamičnog i velikog tempa stvaraju se izolovani klinovi, međuprostori, a protivničke i jedinice operativne i teritorijalne vojske se mešaju na širem i užem prostoru, gubi se linija fronta u sveukupno angažovanoj teritoriji. Na ovaj način i dejstva operativne vojske gube čisto klasični, frontalni karakter.

Prema koncepciji opštenarodnog odbrambenog rata, komande operativne vojske su (osim posebnih situacija) oslobođene komandovanja teritorijalnom vojskom koja je izdvojena — osamostaljena. Ovaj momenat, posmatran u opštim načelima, izgleda, u komandovanju ništa bitno ne menja, osim što se funkcija u komandi operativne vojske kvantitativno smanjuje. Međutim, tim razdvajanjem i stvaranjem relativno samostalne teritorijalne vojske izvršen je ne samo najdublji prodor decentralizma u oružane snage, već u isto vreme i najodlučniji zaokret otvaranja armije prema društvu, kao i integrisanja narodne odbrane u naš samoupravni sistem. Treba istaći da se tu nalazi polazna osnova i za sve krupnije promene u komandovanju oružanim snagama.

U dejstvu na frontu, samostalnost komandovanja jedinicama teritorijalne vojske se menja. U tom slučaju komandovanje svim delovima oružanih snaga se koncentriše odgovarajućim komandama operativne vojske, gde se u najvećoj meri zadržavaju raniji kriteriji i nadležnosti. U zahvatu fronta će se uvek nalaziti veći broj jedinica i štabova teritorijalne vojske. Prema postojećim rešenjima i važećoj praksi, sve što se nalazi i može uspešno koristiti dejstvima na frontu, traži potčinjavanje odgovarajućoj operativnoj komandi. Znači, to se odnosi i na jedinice teritorijalne vojske. Prema tome, jednostrano posmatrajući, sve je jasno i nikakvih dilema nema.

Međutim, kada se postavi pitanje kolike su dimenzije tog zahvata, zapravo na kojoj dubini od linije fronta se proteže ova nadležnost operativnog komandovanja, nastaju nejasnoće. Da li se to odnosi na dubinu borbenog poretka jedinice, ili zahvata i dubinu njene pozadine, da li je to dubina armijskog, korpusnog ili drugog poretka? Teritorijalne razlike u tom smislu su velike i zato je neophodno ovo pitanje precizirati, ne ostavljajući nikakve sumnje.

U traženju razgraničenja moglo bi se poći od toga da ta granica bude na dubini kojom će se zahvatiti sve što je od neposrednog uticaja na ukupna dejstva na frontu. U našim uslovima, izgleda, da bi to realno mogla biti dubina borbenog poretka armije koja bi se mogla prihvatiti kao optimalno rešenje. Na osnovnim pravcima nastupanja neprijatelja, postojaće obostrana zainteresovanost i na većoj dubini, naročito u pogledu obezbeđenja od vazдушnih desanata. Takvi slučajevi se mogu sporazumno i na vreme rešavati. Normalno je da na ovakvim pravcima bude jedinstvena

nadležnost i odgovornost komandovanja na celoj dubini, iako se u nekim slučajevima, kada se na toj dubini isključivo angažuju teritorijalne jedinice, može sporazumno preneti odgovornost na štab teritorijalnih jedinica.

Na isti način se rešava i komandovanje jedinicama za odbranu većih vazdušnodesantnih prostorija. Zavisno od konkretnih uslova i posebno veličine angažovanih jedinica, komandovanje može objedinjavati komanda jedinice operativne vojske ili neki štab teritorijalne odbrane, bez obzira na to gde i u kom zahvatu se nalazi VD prostorija. Važno je da se pitanja komandovanja precizno i na vreme organizuju i regulišu.

Isto tako treba bolje razjasniti da li i u kojoj meri dosežu i kakve su kompetencije komande operativne u odnosu na teritorijalnu vojsku u pozadini neprijatelja, te kakva je njihova uloga i uopšte komandni odnosi u toku brzog pomeranja linije fronta. Dinamika u celokupnom zbivanju u zahvatu frontalnih dejstava normalno će dovesti do brzog prelaska jedinica s jedne strane fronta na drugu, do preplitanja i čestog neposrednijeg borbenog kontakta, uzajamne zavisnosti i češćeg obostranog prepotčinjavanja. Zahtevi borbe i kontinuiteta u komandovanju traže efikasnost i blagovremeno rešavanje svih pitanja, pri čemu je potrebno izbegavati obilazne puteve i posredno sporazumevanje. Umesto toga, treba dati veća prava najstarijoj komandi operativne vojske, a da bi se izbegla neorganizovanost i nesigurnost kada nema vremena za dogovore, omogućiti da se prepotčinjavanje vrši po ustaljenom automatizmu koji treba usvojiti još u miru.

Prisustvo teritorijalnih jedinica s obe strane fronta i na celoj teritoriji zemlje, pored borbene, ima i druge koristi za operativnu vojsku. Na celom tom prostranstvu se nalaze i funkcionišu mnoga skladišta, sanitetske ustanove, aerodromi, centri VOJ i veze, komunikacije, saobraćaj itd. Neprijatelj je zainteresovan i nastojao da ometa, onesposobi, pa i uništi te objekte i snage koje ih štite. Za to će se koristiti ubačenim delovima, diverzantima, vazdušnim desantima, pa i petom kolonom. Operativna vojska nije tolika da može odvojiti dovoljne snage za obezbeđivanje svih ovih elemenata u dubini. Na drugoj strani, jedinice teritorijalne vojske su već tu i mogu normalno, u sklopu redovne kontrole i obezbeđivanja sopsstvene teritorije, da sigurno i potpuno obave ovaj zadatak. Teritorijalni štabovi treba tako reći sa mobilizacijom da preuzmu taj zadatak. Samo u izuzetnim slučajevima, kao što su odbrana većih VD prostorija i slični krupni zadaci, ti zadaci bi se zajednički i sporazumno rešavali.

Decentralizam u komandovanju nije preovladao, kao što se vidi, iz nekih humanih razloga, želje za većom afirmacijom potčinjenih, težnji za demokratizacijom i sl., već iz zahteva koje su nametnuli savremeni uslovi rata. No isto tako, kada se radi o komandovanju u operativnoj vojsci, treba se suprotstaviti svakoj jednostranosti. Kao što će konkretni uslovi, naročito na nižim instancama komandovanja, omogućiti i tražiti da se iskoriste pozitivne strane centralizma, isto tako je nužno sprečiti da se decentralizam

u praksi bez razloga forsira, ili, čak ide u krajnost, da odnos pretpostavljeni-potčinjeni počne toliko da slabi, da se već gubi.

Zato je važno i ovom prilikom istaći da i decentralizovano komandovanje podrazumeva punu odgovornost i disciplinu potčinjenog kao i odgovarajuću kontrolu njegovog rada. To se naročito odnosi na izvršenje zadataka, bez obzira na to da li su direktivno ili na drugi način formulisani. Zato bismo mogli prihvatiti da savremeni uslovi na višim i srednjim instancama operativne vojske zahtevaju decentralizovano komandovanje, a u nižim se može i prema konkretnoj situaciji više centralizovati.

Teritorijalna vojska je veći, masovni deo oružanih snaga, formiran u raznovrsne jedinice i ustanove (u ratu se uključuje i milicija) koje su prisutne na celom prostranstvu zemlje. Bez obzira na liniju i pomeranje fronta, teritorijalna vojska je načelno usko vezana za teritoriju svoje društveno-političke zajednice. Bitna i nova uloga društveno-političke zajednice u odnosu na teritorijalnu vojsku je u tome što upravo ona organizuje, priprema i njome rukovodi. Za ostvarivanje ove uloge, društveno-političke zajednice formiraju odgovarajuće štabove za stručno i neposredno rukovođenje: republičke, pokrajinske, oblasne,² sreske,³ opštinske i radnih organizacija.

Organizaciona šema i teritorijalna nadležnost štabova, u osnovi, sledi administrativno-političku podelu državne teritorije na nacionalnoj, komunalnoj osnovi i to onakvu kakva će biti u ratu. Broj štabova u miru zavisi od ocene potreba konkretne odluke. Uloga štabova nije samo izrada koncepta i optimalni razvoj raznih vrsta jedinica, njihovo organizovanje i priprema za rat, već i neposredno komandovanje u borbi. Težište svih poslova je na opštinskom štabu. Na osnovu postojećih uslova i instrukcija, primarna uloga opštinskog štaba je da neposredno organizuje, formira i priprema gotovo svu teritorijalnu vojsku, a u borbi da neposredno rukovodi njima. Zato se organizaciji opštinskih štabova poklanja posebna pažnja.

Radi optimalnog angažovanja celokupnog potencijala zemlje za odbranu, kao i jačeg integrisanja oružanih snaga sa svim strukturama društva, a iz praktičnih razloga, bilo je neophodno izdvojiti teritorijalnu vojsku iz sastava armije i njenih komandi. Ovom decentralizacijom u globalnim razmerama, oružane snage su se još više približile narodu, njegovim samoupravnim organizacijama i na taj način učinjen je krupan korak u podruštvljavanju narodne odbrane.

Može se postaviti pitanje — da li je i zbog čega nužna ovolika lestvica štabova teritorijalne vojske (od vrhovne komande do preduzeća — 6 do 7 stepenica). U NOR-u, ova lestvica je bila kraća, a pored toga i uslovi u odnosu na današnje mogućnosti su bili teži. Sve do pred kraj 1943. godine, gotovo sve veze su rešavane kurirrom kome nije bila prepreka samo neprijatelj, već isto tako teško prolazno zemljište, velike reke, atmosferske nepogode i drugo.

² Samo u ratu.

³ Isto.

Međutim, danas tehničke mogućnosti obezbeđuju mnogo brži uvid u situaciju i brzo reagiranje na sve promene i u relativno udaljenim štabovima.

U početnom periodu rata, gotovo celokupna teritorijalna vojska je u opštinskoj zajednici, preduzeću, čiji štabovi njome neposredno rukovode. Najveći broj viših štabova (republički, pokrajinski, oblasni, sreski) znatno manje, ili uopšte neće imati neposredno svoje jedinice. Njihova uloga će se uglavnom svoditi na opšte planiranje i usmeravanje — posredno rukovođenje. Naročito u toku rata, prema potrebi i zadacima združivaće se jedinice teritorijalne vojske u veće formacijske sastave, u odrede različite jačine ili prerastati u partizanske brigade. Za takve sastave normalno se formiraju i posebni združeni štabovi. Jače združene jedinice obično će se potčinjavati i njima će komandovati viši teritorijalni štabovi — republički i pokrajinski. Ako je združivanje privremeno, samo za neki konkretan zadatak, umesto posebnog štaba, komandovanje može preuzeti jedan od štabova teritorijalne vojske kome to, s obzirom na zadatak i mesto rešavanja, najbolje odgovara.

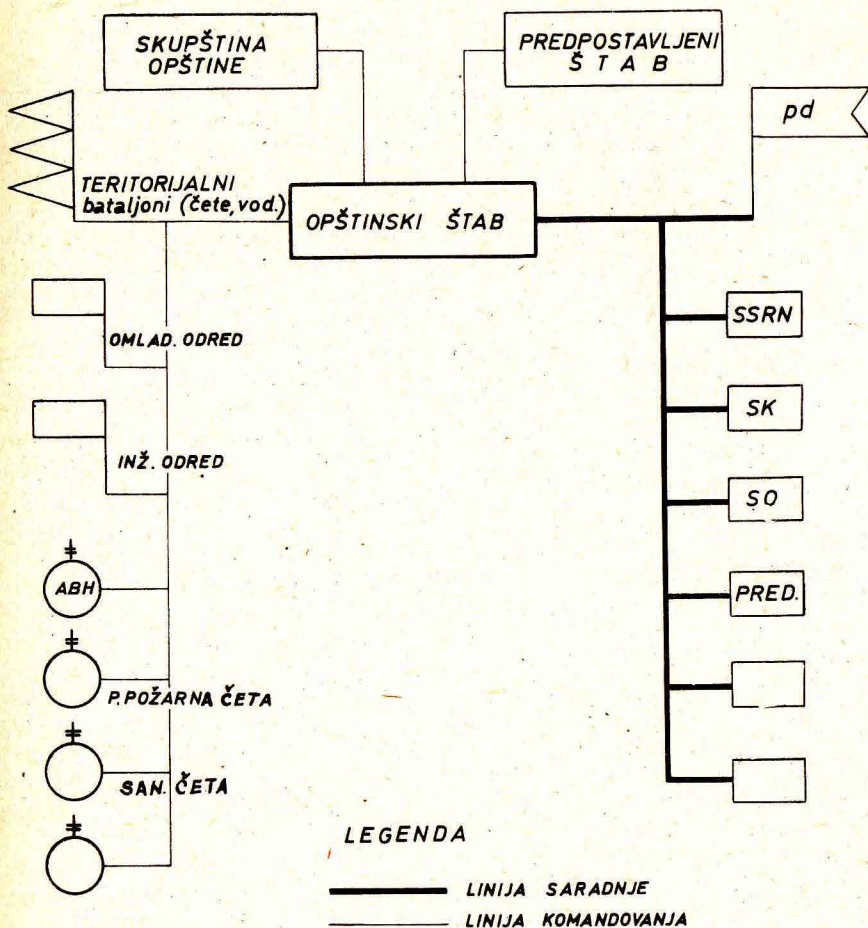
S druge strane, dugačka lestvica u hijerarhiji znači i dug put u komandovanju i veću mogućnost prekida na nekom od punktova. Prekid samo na jednom punktu obično dovodi do dužeg ili kraćeg prekida u komandovanju na celoj lestvici, što isto tako upućuje na skraćivanje. U savremenim uslovima duga lestvica štabova znači i više vremena za donošenje i realizaciju odluka, smetnju u blagovremenom reagovanju na promene u situaciji itd. Zato se postavlja pitanje — da li je neophodno ovoliko stepenica u komandovanju i da li do kraja slediti hijerarhiju društveno-političkih zajednica.

Po svemu izgleda da bi se mogli izostaviti neki stepeni, a da to ne bi išlo na uštrb efikasnosti komandovanja, već bi je, naprotiv, uvećala. U manjim republikama treba, eventualno, izostaviti oblasni i sreski štab, a u ostalim samo sreske, kojih nije mali broj na državnoj teritoriji. Pored ostalog, na ovaj način bi se postigle materijalne i kadrovske uštede. U toku rata, kada nastanu odgovarajuće potrebe i prema uslovima svake teritorije, novi štabovi se mogu uvek i bez teškoća formirati. Ovde nisu razmatrani i drugi, posebno politički uzroci, koji isto tako imaju određeni uticaj.

Svaki teritorijalni štab stupa i ostvaruje različite odnose i to prema: skupštini, izvršnom veću svoje društveno-političke zajednice, raznim društvenim i političkim organizacijama, svojim potčinjenim jedinicama i ustanovama, teritorijalnim štabovima na nižem i višem nivou, upravi preduzeća, sekretarijatu narodne odbrane, komandama-jedinicama operativne vojske na svojoj teritoriji. Sa nekima od ovih ne postoje komandni odnosi, već više na bazi saradnje na zajedničkim pitanjima. Veliki broj veza čiji su odnosi veoma različiti, čini komandovanje teritorijalnom odbranom složenim i delikatnim (vidi šemu broj 1).

U realnom životu ovi odnosi se toliko razlikuju i prepliću da se ne mogu jednostrano upoređivati i izjednačavati sa uobičajenim odnosom i komandovanjem u operativnoj vojsci. Moglo bi

se reći da teritorijalni štab predstavlja istaknuti punkt u kome se prelamaju svi, a ne samo nabrojani odnosi. Zbog toga, izgleda, da je najbolje neke od tih odnosa posebno razmotriti i na osnovu toga tražiti najbolja rešenja kroz diskusiju.

Sl. 1

Odnos štaba jedinica teritorijalne odbrane prema društveno-političkoj zajednici. Za štab teritorijalne vojske ovaj odnos je posebno važan, tako reći, osnovni.

Same karakteristike teritorijalne vojske u najvećoj mери utiču i na veću decentralizaciju komandovanja. Ograničenost upotrebe na svoju, užu teritoriju, veći broj malih jedinica koje formiraju razni organi i njihova vezanost za rukovodstvo (svoju društveno-političku zajednicu ili preduzeće) čini da se komandovanje svodi na više direktivan uticaj. Skupština kao najodgovorniji nosilac vlasti društveno-političke zajednice, na predlog izvršnog veća, donosi odluku

o formiranju jedinica i štabova teritorijalne vojske. Prema takvoj ulozi ona je osnovni subjekt vlasti nad teritorijalnom vojskom. S obzirom na praktične mogućnosti i potrebu operativnog rukovođenja, posebno u ratu, skupština ovu vlast prenosi na svoje izvršno veće. U ratu se sličan organ verovatno formira i u opštini. Izvršno veće donosi osnovne odluke, daje okvirne zadatke, ne upuštajući se u operativno (svakodnevno) rukovođenje. Opštinski štab je organ koji stručno razrađuje zadatke za teritorijalnu vojsku, a ako se radi o borbenom zadatku, donosi odluku o upotrebi jedinica, organizuje borbu i njome neposredno rukovodi. Za izvršenje i uspeh je odgovoran svom izvršnom veću (organu).

Navedeni postupak je samo načelan, što znači da i štab može i treba da predlaže ili se potpuno samostalno odlučuje za konkretne, a naročito zadatke u borbi, s tim što traži saglasnost ili (ako su u toku izvršenja) o njima što pre obaveštava nadležno izvršno veće.

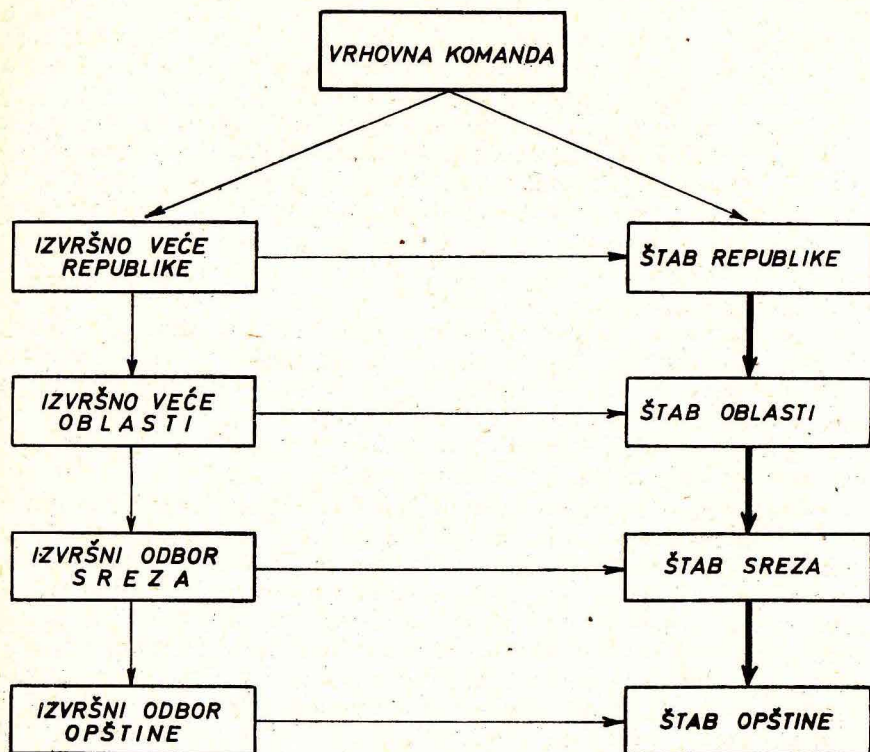
Posebno je važno istaći da je predsednik izvršnog veća u isto vreme i predsednik saveta narodne odbrane u svojoj društveno-političkoj zajednici.

Na taj način se preko njega koncentrišu sva pitanja narodne odbrane. Ovakva objedinjenost rukovođenja je korisna, čak neophodna, jer se na jednom mestu sagledavaju i rešavaju sva bitna pitanja narodne odbrane. Ovo je najbolji put jer ne dolazi do sporova koji bi mogli nastati zbog nepovezanosti i stalno potrebnog usaglašavanja zajedničkog interesa.

Gore izneto ne daje potpuno definisan odnos između društveno-političke zajednice i njenog štaba, pa ni u smislu pretpostavljeni-potčinjeni. Zavisno od konkretnih uslova, stečenog iskustva, taj odnos neće i ne može biti svugde jednako tretiran, naročito u pogledu obima decentralizacije. Bitno je da taj odnos mora da se kreće u okvirima subordinacije. To se vidi i kroz formalnu stranu pitanja, jer štab nije dobio naziv komanda koji podrazumeva samostalnost i punu vlast, već je to samo stručni organ svoje zajednice. To znači da se odnos subordinacije uspostavlja u horizontali kao odnos izvršnog veća zajednice prema štabu. U stvari, ako se jednostavno vojnički posmatra, ovaj odnos i nije čisto komandovanje. On više liči na odnos društveno-političke zajednice prema ostalim organima uprave, znači, pre bi mogao biti upravljanje, s tim što se u pogledu postavljanja i izvršavanja zadataka traži potčinjenost i odgovornost.

U ovom momentu korisno bi bilo razmotriti i vertikalnu liniju komandovanja teritorijalnom vojskom. Tu se odmah nameće prirodna i jednostavna hijerarhija štabova, kako je to u operativnoj vojsci. Međutim, u postojećoj hijerarhiji, na svakoj stepenici postoje po dva celovita organa (organ društvene-političke zajednice i teritorijalni štab) koji stupaju u međusobne odnose po horizontali i vertikalni (vidi šemu broj 2). Teorijski gledano, na svakoj stepenici se kroz štab ukrštaju po dve linije i u svakoj pretpostavljeni ima mogućnost komandovanja. Tako taj odnos u teritorijalnoj vojsci postaje složeniji, jer se jednovremeno pojavljuju dva pretpostavljena u odnosu na svaki teritorijalni štab, jedan u licu organa svoje

društveno-političke zajednice, a drugi u nadređenom štabu po vertikalnoj liniji. U svakom slučaju, sigurnost i organizovanost traže da se komandovanje i nadležnost svake linije razgraniče i definišu. Bez toga može dolaziti do ukrštanja komandovanja i nesporazuma. U štabu se mogu naći zadaci koji se istovremeno naređuju po liniji štaba i liniji organa društveno-političke zajednice.

Sl. 2

Kako tada postupiti, kako izbeći koliziju? Najprostije rešenje je obezbediti takvu organizaciju u komandovanju koja će onemogućiti da se isti zadatak može dobiti po dve linije. Kao jedno od rešenja može da se ukine vertikalna subordinacija po liniji štabova i da svakom teritorijalnom štabu ostane samo jedan pretpostavljeni i to organ društveno-političke zajednice. Usvajanjem takvog rešenja, vertikalni odnos u komandovanju se ne gubi. On bi se održavao hijerarhijom društveno-političkih zajednica preko kojih bi se spuštali i oni zadaci koji se odnose na teritorijalnu vojsku i štabove. I u tom slučaju vertikalna štabova se zadržava, ali bez neposrednog komandovanja, već samo kao stručni organ. Ako se ima u vidu veća samostalnost u delovanju nižih instanci teritorijalne vojske, posebno u opštini, onda se u nekim fazama rata, a naročito na teri-

toriji koja je slobodna i u sopstvenoj pozadini, ovo rešenje može prihvatiti.

Kao jedna od mogućnosti dolazi u obzir i potpuna autonomija štabova teritorijalne vojske. Po toj varijanti, nakon formiranja i materijalnog opremanja jedinica i štabova, sve kompetencije društveno-političkih zajednica bi se gasile, osim, možda, materijalno-finansijskog obezbeđenja. Na taj način u zemlji bi postojale dve paralelne i u najvećoj meri samostalne vojne organizacije koje bi se objedinjavale tek u vrhovnoj komandi. Ovo rešenje ne izgleda realno, i to ne samo zbog karaktera našeg društveno-političkog sistema u kome su oružane snage vezane i sve više postaju integralni deo društva. Naime, logički je neodrživo postojanje dve vojne organizacije koje bi relativno samostalne delovale i razvijale se sa svim mogućim posledicama koje mogu proizaći iz eventualnog rivalstva. Svakako, ovakva organizacija komandovanja neće posedovati ni potrebnu efikasnost i sigurnost.

U svakom slučaju ne bi trebalo biti isključiv i odmah se odlučiti za jedno od rešenja.

Prva varijanta izgleda neefikasna za savremene uslove, jer bi se komandovanje odvijalo obilaznim putem, suprotno savremenim zahtevima. Međutim, ako se, s obzirom na karakter teritorijalne vojske, ovo može zanemariti, povoljnije se rešavaju druga pitanja kao, lokacija štaba, organizovanje veze itd. Najbolje bi bilo da se štab nalazi blizu rukovodstva društveno-političke zajednice. U tom slučaju on bi se u pogledu organizacije veza starao da ih obezbedi samo sa neposredno potčinjenim jedinicama. Za ostale potrebe koristio bi se vezama društveno-političke zajednice. Organizacija veza za zajednicu može takođe uči u nadležnost štaba, s tim da se istom organizacijom zadovolje sve potrebe na teritoriji. Problemi materijalnog i finansijskog snabdevanja bolje bi se mogli rešavati u toj varijanti.

Na osnovu izloženog izgleda da bi pravo rešenje bilo negde na sredini iznetih varijanti. Nadležni štabovi treba da imaju i vertikalnu funkciju komandovanja, s tim da o svakom važnijem zadatku, a naročito o pitanju borbene upotrebe teritorijalnih jedinica, prethodno dobijaju saglasnost društveno-političke zajednice. Na taj način, neposredno komandovanje teče isključivo linijom štabova, iako organ društveno-političke zajednice i dalje obezbeđuje presudan uticaj, bilo da neposredno donosi odluke ili da usvaja, odobrava inicijativu štaba. Na taj način se obezbeđuje brzina reagiranja i efikasnost u komandovanju teritorijalnom vojskom.

Sve to ukazuje da rešenja gravitiraju ka većoj decentralizaciji komandovanja. Kao što se vidi, komandni odnosi u teritorijalnoj vojsci se pojavljuju u neposrednoj sprezi vojnog i civilnog rukovodstva. Treba istaći da i taj momenat pogoduje lakšoj i bržoj afirmaciji decentralizma. Vojnički uslovi života, stroga subordinacija i vojnički odnosi, prirodno, utiču da tendencija centralizma vojnog komandovanja jača i objektivno se ispoljava. Na pojačanu ulogu i koncentraciju vlasti komandanta posebno utiču i zahtevi bespogovornog izvršavanja zadataka u najsurovijim uslovima koje će name-

tati rat, što na drugoj strani navodi pretpostavljenog da se često pojavljuje, upliće i na razne načine interveniše kod potčinjenog. Međutim, rešenjem o potčinjavanju štaba društveno-političkoj zajednici unosi se pozitivan uticaj i na ovo pitanje, tj. lakše se savladava inercija centralizma i birokratizma u vojnoj organizaciji komandovanja. Na taj način brže dolaze do izražaja i afirmišu se poverenja u potčinjenog, njegova veća sloboda i odgovornost, što u osnovi čini suštinu decentralizma u komandovanju.

Štab teritorijalne vojske se prema svojim teritorijalnim jedinicama i ustanovama pojavljuje u ulozi neposredno pretpostavljenog, brine se o njihovoj pripremi, borbenoj spremnosti i upotrebi, po čemu je vezan za pretpostavljeni štab i društveno-političku zajednicu. U tom odnosu postoje izvesne specifičnosti po kojima se razlikuje od štaba u operativnoj vojsci. U prvom redu, teritorijalne jedinice su vezane za područje svoje društveno-političke zajednice, pa je sloboda štaba u njihovoj upotrebi time ograničena. Angažovanje jedinica izvan svoje teritorije moglo bi se za svaki konkretan slučaj rešavati kroz dogovore štabova sa odgovarajućim društveno-političkim zajednicama. Postavlja se pitanje — da li se i u kojoj meri i ovde ograničava pravo i nadležnost pretpostavljenog teritorijalnog štaba?

Dok se teritorija i jedinice odgovarajuće društveno-političke zajednice nalaze u pozadini sopstvenog fronta, za neke jedinice takva ograničenja mogu biti oštrija. Jedinice pojedinih privrednih preduzeća, na primer (radnički bataljoni, pav-baterije, jedinice civilne zaštite i dr.), proizvodnim i borbenim zadatkom (PVO) usko su vezane za svoje preduzeće. Ljudstvo tih jedinica je u normalnom proizvodnom procesu i u isto vreme održava odgovarajući stepen borbene pripravnosti. Prema tome, samo u izvanrednoj situaciji (VD i slično) mogle bi se za izvesno vreme odvajati od proizvodnje i upotrebiti na relativno većem udaljenju od svog preduzeća. Znači, u nekim situacijama se pojavljuje i rukovodeći organ preduzeća sa kojim se treba sporazumevati za upotrebu jedinica. Ovo će biti potrebno i kada preduzeće ima štab koji objedinjava komandovanje jedinicama i rešava ostala pitanja odbrane preduzeća.

Sličan odnos može da postoji i sa drugim, naročito uslužnim i komunalnim organizacijama, koje najčešće formiraju razne specijalne jedinice (veza, NHBO, vatrogasne, sanitetske i druge), gde će se komandni odnos moći ostvarivati posredno, samo dogovorom preko direkcije ili uprave. Sve to otežava komandni odnos teritorijalnih štabova i traži preciziranje nadležnosti i metoda rada.

Kad se teritorija i jedinice teritorijalne odbrane nalaze u neprijateljskoj pozadini, stanje i situacija u komandnom smislu se bitno menjaju. Teritorija postaje stalna borbena zona, čije obezbeđenje i borbena dejstva jedinica imaju prvorazredan ili isključiv zadatak. U tom slučaju, uloga i komandni odnos štaba prema svim teritorijalnim jedinicama postaje neposredan, kontinuelan i sa drukčijom odgovornošću. Tada dolazi do punijeg izražaja komandna funkcija štaba prema potčinjenim jedinicama, što znatno utiče i na njihovu borbenu efikasnost.

Odnos teritorijalnog štaba prema operativnoj komandi i jedinicama na njihovoj teritoriji koje su izvan zahvata fronta je potpuno i do kraja decentralizovan. Njihovi odnosi proizilaze iz opšteg odnosa operativne i teritorijalne vojske. One postoje i samostalno funkcionišu, ali su u mnogim pitanjima, od materijalnog obezbeđenja i zbrinjavanja, obuke, do vođenja borbe, upućene jedna na drugu i to na svim nivoima. Kada se jedinica ili komanda operativne vojske nalazi u dubljoj sopstvenoj pozadini, pored načelne samostalnosti, sve odnose i međusobne zahteve rešavaju sporazumno sa odgovarajućim teritorijalnim štabom, ukoliko to već ranije nisu regulisale više instance komandovanja.

Kada se jedinica operativne vojske nađe u pozadini neprijatelja izvan zahvata fronta, normalno se potčinjava teritorijalnom štabu i na taj način zasniva komandni odnos. Kada situacija i vreme dozvoljavaju, to se blagovremeno reguliše naređenjem, u kom slučaju i operativna komanda, ako se nađe u neprijateljskoj pozadini, može dobiti i drugu ulogu — da preuzme komandu nad određenim jedinicama bez obzira na teritorijalnu podelu i zavisnost.

U operacijama šireg karaktera, teritorijalna vojska će često na određen način sadejstvovati operativnoj komandi (prekid komunikacija i sprečavanje saobraćaja na širem delu teritorije, vezivanje neprijateljskih snaga i dr.) i posrednim putem uticati na njene zadatke. Dejstvo takvog karaktera naređivače vrhovna komanda, jednovremeno po operativnoj i teritorijalnoj liniji.

Pored dejstva šireg obima, nastupiće potreba sadejstva i na lokalnim područjima, naročito u slučaju VD. U takvim slučajevima nema vremena za dogovor i usaglašavanje nadležnosti preko viših, udaljenih instanci komandovanja. Tada su primarne operativnost i efikasnost, pa je normalno da nad svim jedinicama komandu odmah preuzme najstariji štab na toj užoj teritoriji. Takva dejstva se blagovremeno predviđaju i razrađuju u planovima PDO. U slučaju promena i većih razlika u odnosu na planirane mere, naročito u raspoloživim snagama, preostaje jedino efikasno rešenje — automatsko preuzimanje komande od najstarijeg štaba na licu mesta.

Na sličnim osnovama, a to znači dogovorom i usaglašavanjem, zasnivaju se i u praksi rešavaju i odnosi teritorijalnog štaba prema sekretarijatu narodne odbrane i drugim organima uprave, prema Savezu komunista i drugim političkim organizacijama (SSRN, Savez omladine, Savez boraca i dr.). Ukoliko u neposrednom radu dođe do nesporazuma, rešava ih nadležno izvršno veće, a ako se radi o sporu sa operativnom jedinicom, onda na neposredno višem nivou koji ima ulogu pretpostavljenog.

Polazeći od opšte i konkretne uloge u opštenarodnoj odbrani, društveno-političke zajednice imaju gotovo na svim nivoima stalan organ (savet, komisiju, odbor i sl.) koji se neposredno bavi tim pitanjem. Od svih društveno-političkih organizacija, poseban značaj ima Savez omladine. Omladina i njene jedinice su od primarnog značaja za opštenarodnu odbranu. One obogaćuju strukturu i kvalitet teritorijalne vojske. Uz pomoć ili neposredno preko Saveza omladine formiraju se omladinske jedinice (čete i odredi, udarne

grupe i dr.), a isto tako omladina se uključuje i u druge jedinice teritorijalne vojske. Zbog toga je saradnja štaba teritorijalne vojske sa Savezom omladine i njegovim organom za opštenarodnu odbranu vrlo važna i obimna. Formiranje omladinskih jedinica je samo deo te saradnje. Obuka i njeno materijalno obezbeđenje, moralno-političko vaspitanje omladine, priprema i uključivanje omladinskih u jedinice operativne vojske i druga pitanja su posebno važna, na kojima se Savez NO i teritorijalni štab međusobno angažuju i rade.

Omladina čini glavni osnov mnogih stručnih društvenih organizacija kao što su društva tehnike, izviđači, gorani, podmladak Crvenog krsta, streljačke i druge organizacije. Kroz ove organizacije se i bez posebne vojne obuke stvaraju specijalisti potrebni jedinicama teritorijalne vojske. Neznatnim prilagođavanjem i programima i sadržaja aktivnosti ovih organizacija potrebama odbrane dobija se gotovo idealna osnova i uslovi za organizovanje i stručno pripremanje mladih za odbranu zemlje. Uz neznatnu kadrovsku i finansijsku pomoć, efikasnost ovih organizacija se znatno uvećava i one postaju osnov za solidno pripremanje specijalističkih jedinica teritorijalne vojske. To još više ukazuje koliko otvaranje oružanih snaga i veće integrisanje sa ostalim strukturama našeg društva može ubrzati i pojačati snagu narodne odbrane.

Prema tome, globalno gledajući, u opštenarodnom odbrambenom ratu su prisutni baš oni momenti koji zahtevaju veću decentralizaciju komandovanja na svim linijama i nivoima, afirmišući veću samostalnost u odlučivanju, ali uz intenzivnu aktivnost, odgovornost i inicijativu. Ovo je u isto vreme krupan korak otvaranja oružanih snaga i integrisanja sa samoupravnom strukturom našeg društva.

S obzirom na promenljivost uslova, u raznim situacijama će se menjati stepen centralizma-decentralizma, u operativnoj i teritorijalnoj vojsci, iako u svakoj od njih postoje ozbiljne razlike.

Treba istaći da je u operativnoj vojsci i dalje prisutan veći centralizam u komandovanju kojim se obezbeđuje sadejstvo vidova, rodova i službi, brzo i lako pregrupisanje, koncentracija snaga radi stvaranja težišta, manevra itd. Na drugoj strani, teritorijalna vojska svojom namenom i ulogom je usmerena na veći decentralizam. Ona je prostorno, pa i u pogledu upotrebe vezana za svoju društveno-političku zajednicu. Opštim i posebnim zadacima kao i borbenim angažovanjem, ona razvlači i veže neprijatelja na celoj teritoriji zemlje i nanosi mu gubitke. Tek zajedno, operativna i teritorijalna vojska objedinjene istom koncepcijom, čine komplementarnu i moćnu snagu.

General-potpukovnik
Velimir KNEŽEVIĆ